

967/98

1050

KÄNNISSÄ KUNINGAS VAI RAITTIINA RUHTINAS?

**Peruskoulun viides- ja kahdeksasluokkalaisten oppilaiden
minäkuva ja suhtautuminen alkoholia kohtaan**

Nina Piirainen

Riikka Pölyvuori

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kesä 1998

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Marja-Leena Husso

ALKUSANAT

Tämä pro gradu -tutkielma sai alkunsa syksyllä 1997. Innostus aiheeseen nousi ajankohtaisten keskustelujen siivittämänä. Tämän työn tekeminen on ollut erittäin antoisaa ja se on tuonut useasti mieleen myös omat lapsuus- ja nuoruusmuistot. Tutkimus toi esille suuren eron, joka nyt vallitsee 80- ja 90-luvun nuorten välillä. Nuoret ovat entistä aikuismaisempia entistä nuorempina.

Kiitokset tutkimukseemme osallistuneille kouluille ja erityisesti niiden viidensille ja kahdeksansille luokille opettajineen.

Kiitokset tämän työn edistymisestä kuuluvat ohjaajallemme, kasvatustieteiden kandidaatti Marja-Leena Hussolle, työn toiselle tarkastajalle, kasvatustieteiden tohtori Eira Korpiselle sekä omalle aktiiviselle ja kannustavalle projektiryhmällemme.

Kiitokset kasvatustieteiden tohtori Ilkka Piiraiselle avusta etenkin tietokoneajojen suorittamisessa sekä jaksamisesta potkia meitä eteenpäin toivottomimmallakin hetkellä.

Lämpimät kiitokset Jämsän Säästöpankkisäätiölle rahallisesta avustuksesta työllemme.

Kiitokset kärsivällisyydestä kuuluvat myös perheillemme sekä poikaystävillemme, jotka jaksoivat hymyillä pilvisinäkin päivinä.

“The best way to be nothing,
Is to do nothing.”

Jyväskylässä 16.7.1998

Nina Piirainen

Riikka Pölyvuori

Piirainen, Nina & Pölyvuori, Riikka: Kännissä kuningas vai raittiina ruhtinas? Peruskoulun viides- ja kahdeksasluokkalaisten oppilaiden minäkuvan rakenne ja suhtautuminen alkoholia kohtaan. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, 1998. 133 s.

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää peruskoulun viides- ja kahdeksasluokkalaisten oppilaiden minäkuva ja sen yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan. Teoriataustana minäkuvan rakenteesta käytettiin Burns'n (1982) mallia minäkuvasta. Suhtautumista alkoholiin tarkasteltiin Karvosen (1967) kolmen komponentin teorian avulla. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää myös iän, kotipaikkakunnan, vertaisryhmän, perheen, omien alkoholikokeilujen sekä harrastusten yhteyttä alkoholiin suhtautumiseen.

Aineiston keruu toteutettiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella, joka sisälsi kvantitatiivisen kyselyn minäkuvasta sekä suhtautumisesta alkoholiin. Tutkimus toteutettiin maaliskuussa 1998 Jämsän ja Jyväskylän kaupunkien kahdella viidennellä ja kahdella kahdeksannella luokalla (n=163). Aineiston käsittely tapahtui faktorianalyysin avulla, jossa väittämistä muodostettiin summamuuttujia. Summamuuttujien luotettavuus perustui Cronbachin alfa-kertoimille. Summamuuttujia vertailtiin ja analysoitiin tutkimusongelmien pohjalta.

Tutkimus osoitti, että alkoholiin suhtautumisen erot ovat selvimmät eri ikäryhmien välillä. Myös perheellä, vertaisryhmällä sekä omilla alkoholikokeiluilla on yhteys yksilön alkoholiin suhtautumiseen. Yksilön suoritus- sekä fyysis-motorisella minäkuvalla on yhteyttä alkoholiin suhtautumiseen. Minäkuvaltaan heikommat vastaajat suhtautuivat positiivisemmin alkoholiin. Tutkimuksen perusteella voidaankin tehdä se johtopäätös, että itsetuntoa ja minäkuvaa tukeva kasvatus, yhteistyö perheiden ja koulun välillä, kohtuukäyttöön kasvattaminen sekä nuorekkaasti annettu alkoholivalistus voisivat edesauttaa suomalaisten nuorten alkoholin käytön järkeistymisessä.

Avainsanat: alkoholi, asenne, identiteetti, minäkuva, minäkäsitys, suhtautuminen

Syyttömänä syntymään sattui hän,
tähän maahan pohjoiseen ja kylmään.
Jossa jo esi-isät - juovuksissa tottakai -
hakkasivat vaimot lapset - jos ne kiinni sai.

Perinteisen miehen kohtalon,
halus välttää poika tuo.
En koskaan osta kirvestä,
enkä koskaan viinaa juo.
Muuten juon talon.

Lumihanki kutsuu perhettä talvisin,
vaan en tahdo tehdä koskaan lailla isin.
Mut kun työnvälityksestä työtä ei saa,
hälle kohtalon koura juottaa väkijuomaa.
Ja Turmiolan Tommit taas herää henkiin
ja herrojen elkeet tarttuvat renkiin,
kohti laukkaa - viinakauppaa.

Tämä tuhansien murheellisten laulujen maa,
jonka tuhansiin järviin juosta saa.
Katajainen kansa jonka itsesäälin määrää,
ei mittaa järki eikä kärki määrää.
Jonka lauluissa hukkuvat elämän valttikortit,
ja kiinni pysyvät taivahan portit.
Einarin epätoivosta ne kertovat.

(Martti Syrjä: Murheellisten laulujen maa)

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	8
2 IDENTITEETTI, MINÄKÄSITYS JA MINÄKUVA - YKSILÖN VOIMAVARAT.....	9
2.1 Identiteetti ja sen muodostuminen	9
2.1.1 Varhaisnuoruuden kehitysvaihe	10
2.1.2 Murrosiän kehitysvaihe	11
2.1.3 Identiteetti tässä tutkimuksessa.....	12
2.2 Minäkuva ja minäkäsitys	12
2.2.1 Minän historiaa	12
2.2.2 Uuden sukupolven minä	14
2.2.3 Minäkäsityksen rakenne	16
2.2.4 Minäkuvan kehittyminen ja muuttuminen.....	18
2.2.5 Minäkuvaan yhteydessä olevat tekijät	20
2.2.6 Minäkuva ja koulu	22
2.2.7 Minäkuva ja alkoholi	23
3 ASEENTEET	24
3.1 Asenteiden kaksi selitysmallia	24
3.2 Asenteiden syntyminen	25
4 ALKOHOLI - RIEMU VAI RIESA?	27
4.1 Suomalainen alkoholikulttuuri	27
4.2 Alkoholi ja nuoret	28
4.3 Alkoholin käyttöön yhteydessä olevat tekijät.....	30
4.3.1 Mitä suuret edellä, sitä pienet perässä	31
4.3.2 Joukossa tyhmyys tiivistyy	32
4.3.3 Vaihdetaan vapaalle	33
4.3.4 Humalajuonnin kootut selitykset	33
4.4 Aikaisempien tutkimusten kriittinen pohdinta	34

5 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS JA ONGELMAT.....	36
5.1 Tutkimuksen viitekehys	36
5.2 Tutkimuksen ongelmat	37
6 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	39
6.1 Esitestaus ja mittarin muokkaus	39
6.2 Mittaväline	41
6.3 Kohdejoukon valinta ja aineiston keruu	42
6.4 Aineiston käsittely ja tulkinta	44
6.5 Varianssianalyysi tutkimusmenetelmänä	50
6.6 Tutkimuksen luotettavuustarkastelu	51
6.6.1 Reliabiliteetti	52
6.6.2 Validiteetti	54
7 TULOKSET	56
7.1 Tutkimusaineiston kuvailu	56
7.2 Minäkuvan osa-alueiden vertailu peruskoulun viidennen ja kahdeksannen luokan oppilaille	58
7.3 Iän yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan	60
7.4 Minäkuvan osa-alueiden yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan	61
7.5 Lähiympäristön alkoholista varoittelun yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan.....	66
7.6 Lähiympäristön alkoholin käytön yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan	68
7.7 Alkoholikokeilujen ja tulevan käytön yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan	72
7.8 Sukupuolen yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan	75
7.9 Koulumenestyksen ja jatko-opiskelun yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan.....	76
7.10 Harrastusten yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan ..	78
7.11 Kotipaikkakunnan yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan.....	78
7.12 Vertaisryhmän yhteys suhtautumiseen alkoholia	

kohtaan.....	80
7.13 Avointen vastausten tulkinta	81
8 POHDINTA	84
8.1 Tulosten tarkastelu	84
8.2 Tutkimusmenetelmän arviointia	86
8.3 Tutkimuksen kasvatuksellinen anti sekä jatkotutkimusehdotukset.....	87
LÄHTEET	89
LIITTEET	95

JOHDANTO

Viime aikoina on herättänyt runsasta keskustelua yhä nuorempien lasten ja nuorten lisääntynyt alkoholinkäyttö. Aikaisemmin nuorten ensimmäiset alkoholikokeilut ajoittuivat yläasteelle, mutta viime aikoina käyttäjät ovat vain nuorentuneet. On puhuttu jopa niin sanotusta lapsijuoppojen ryhmästä eli alaikäisistä lapsista, jotka käyttävät alkoholia humaltumistarkoituksessa kerran tai useammin viikossa. Yksi merkittävä syy lapsijuoppouteen on kotien lisääntynyt ahdinko erityisesti lamavuosien aikana, ja tämä on jättänyt osaltaan jälkensä myös lapsiin ja heidän vapaa-ajan käyttäytymiseensä. Päihdeongelmat ovat lisääntyneet.

Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisun (1997) mukaan viime vuosikymmeninä 13 - 15 -vuotiaiden juopottelu on kaksinkertaistunut. Nykyisin joka neljäs 12-vuotias nuori on kokeillut alkoholipitoisia juomia, joka kymmenes 14-vuotias juo kerran viikossa tai useammin, ja joka kolmas samanikäinen pitää viikottaista humalahakuista juomista hyväksyttävänä. Poliisit korjaavat kadulta jopa 10 - 12 vuotiaita päihtyneitä. ("Lapsijuopot", totta tänään 1997, 1.) Julkisuudessaakin olleiden tutkimusten mukaan suomalaisten nuorten alkoholinkäyttö on humalahakuisempaa kuin useimmissa muissa Euroopan maissa (Hentilä 1994, 247-248).

Nämä tosiasiat nuorison alkoholinkäytöstä saivat meidät kiinnostumaan tutkimuksesta, joka tarkastelee lasten ja nuorten suhtautumista alkoholia kohtaan. Tutkimuksemme tehtävänä on vertailla peruskoulun viidennen ja kahdeksannen luokan oppilaiden minäkuvaa sekä minäkuvan yhteyttä suhtautumiseen alkoholia ja sen käyttöä kohtaan. Valitsimme nämä luokka-asteet, koska haluamme tutkia, millaista suhtautuminen on ala-asteen loppuvuosina sekä yläasteella. Tarkoituksenamme on selvittää, millaiset asiat herättävät kriittistä asennetta alkoholia kohtaan ja millaiset seikat taas ovat yhteydessä matalaan alkoholin käytön aloittamisikään.

Tarkastelumme pohjana ovat yksilön minäkuvan osa-alueet ja identiteetin kehitysvaihe. Kohdejoukkomme nuoret ovat identiteetin kehityksessään eri vaiheissa ja tämä heijastuu myös heidän minäkuvaansa.

Tällä on yhteyttä tutkimuksemme pääongelmaan eli yksilön suhtautumiseen alkoholia ja sen käyttöä kohtaan. Tutkimuksemme taustana ovat aikaisemmat nuorten alkoholikokeiluja sekä minäkuvaa koskevat tutkimukset.

Ratkaisua nuorten humalahakuiseen juomiseen on etsitty useilta tahoilta tuloksetta. Tämäkään tutkimus ei pysty mitään reseptiä humalajuonnin lopettamiseksi tarjoamaan, mutta se selvittää syitä, miksi nuoret juovat. Näiden syyselvitysten pohjalta voidaan ideoida parempia ajanviettotapoja nuorille. Uskomme tutkimuksestamme ja sen tuloksista olevan hyötyä sekä tutkimuksen osallistujakunnissa Jämsässä ja Jyväskylässä, että muissakin maamme kunnissa, joissa nämä asiat ovat keskustelun aiheena ja ongelmana.

2 IDENTITEETTI, MINÄKÄSITYS JA MINÄKUVA - YKSILÖN VOIMAVARAT

Identiteetti-käsitettä (Identity) käytetään usein arkikielessä kuvaamaan ihmisen luonnetta tai olemusta. Identiteetti sisältää kaikki ne piirteet, jotka muodostavat henkilökohtaisen persoonallisuutemme. Minäkäsitys (Self-concept) ja minäkuva (Self-image) ovat taas harvemmin arkikielessä esiintyviä käsitteitä, ja ne liittyvät yksilön henkilökohtaiseen itsensä kokemiseen. Minäkäsityksen ja minäkuvan määrittely on hyvin kirjavaa ja moniselitteistä, ja on aina riippuvainen siitä, kuka kulloinkin määrittelee. Kaikki edellä mainitut käsitteet kuvaavat yksilön henkistä olemusta, ja niiden avulla yksilö käsittelee elämässään vaikuttavia asioita - kukin omalla, ainutkertaisella tavallaan.

2.1 Identiteetti ja sen muodostuminen

Tässä tutkimuksessa käytämme Scheininin (1990, 81) määritelmää identiteetistä. Määritelmässä identiteetillä tarkoitetaan yksilön tietoisuutta, käsityksiä ja kokemusta itsestään määrätynä, suhteellisen pysyvänä ja ainutkertaisena persoonana omassa, sosiaalisessa ympäristössään. Scheinin

liittää identiteetin käsitteeseen myös minäkäsityksen ja itsetunnon (Self-esteem). Valitsimme tutkimukseemme tämän määritelmän, koska minäkäsitys ja itsetunto ovat keskeisiä käsitteitä myös meidän tutkimuksessamme. Kyseiset käsitteet määritellään tarkemmin kappaleessa 2.2.2.

Psykoanalyttikko Erikson on jakanut ihmisen elämän kahdeksaan eri kehityskriisiin. Kypsyminen ja yhteisön odotukset yhdessä luovat nämä kahdeksan kriisiä, jotka yksilön täytyy selvittää. Tässä elämänteoriassaan (1968) Erikson pitää ihmisen elämänaikaisen kehityksen pääteemana identiteetin etsimistä; itsensä ymmärtämistä suhteessa sosiaaliseen yhteisöön. Nuoruusiässä yksilö kokee identiteettikriisin, joka on yhteydessä kodin vaikutuspiiristä irtautumiseen. Nuori etsii kodin ulkopuolelta uusia kiinnostuksen kohteita vanhojen, kotoa saatujen kohteiden tilalle. Nuori punnitsee itseään suhteessa eri vaihtoehtoihin ja rooleihin. Yksilön tavoitteena on ehyen, työskennellyn identiteetin muodostaminen. Jos identiteetin muodostuminen häiriintyy, tuloksena on roolihämmennys. Roolihämmennys tarkoittaa nuoren kykenemättömyyttä tiedostaa omat kykynsä ja taitonsa, sekä oma paikkansa sosiaalisessa ympäristössä. (Erikson 1968; Millerin 1993, 158 mukaan.)

2.1.1 Varhaisnuoruuden kehitysvaihe

Varhaisnuoruuden kehitysvaihetta hallitsee pystyvyyden perusvoima. Pystyvyydellä tarkoitetaan Eriksonin mukaan kykyä työhön ja toimintaan sen itsensä takia; halua ja kykyä saada aikaan jotakin, joka on sinänsä arvokasta. Lapsi pyrkii suorittamaan aloittamansa toiminnan mahdollisimman hyvin loppuun. Sosiaalinen yhteisö, esimerkiksi vertaisryhmä antaa lapselle kokemuksia, joiden avulla hän jäsentää omaa pystyvyyttään. Positiiviset onnistumisenelämykset tuovat lapselle pystyvyyden tunteen, kun taas jatkuvat epäonnistumiset johtavat alemmuudentunteeseen. Kehitysvaiheen onnistunut ratkaisu tuottaa elämään pystyvyyden tunteen. (Erikson 1968; Millerin 1993, 164-165 mukaan.)

Ahon (1993, 110, 124) mukaan viidesluokkalaisten eli 10 - 11-vuotiaan lapsen ajattelua määräävät läheisten ihmisten odotukset. Yksilön

omat intressit jäävät yhteisön intressien taakse ja tavoitteena on olla toisten silmissä hyvä. Ryhmään samaistutaan voimakkaasti. Oppilas myös vertailee itseään fyysisiltä ominaisuuksiltaan muihin ja arvostaa toisissa ihmisissä juuri fyysisiä piirteitä. Ahon (1987, 12) mukaan liian korkeiden tavoitteiden asettaminen ja niiden saavuttamisessa epäonnistuminen, samoin kuin tunnustuksen puute johtavat helposti alemmuudentunteiden syntyyn ja minäkäsityksen heikkenemiseen.

2.1.2 Murrosiän kehitysvaihe

14 - 15 vuotiaat nuoret ovat peruskoulun kahdeksannella luokalla. Murrosikä ja sen suurin "kuohuntavaihe" ajoittuvat juuri tälle ikäkaudelle. Yleensä kaikki tämän ikäluokan nuoret ovat jo saavuttaneet jonkin murrosiän vaiheen kehityksessään. Fyysiset muutokset kehossa ovat alkaneet ja psyykkiset muutokset koettelevat nuoren mieltä ja ajatuksia: kuka minä olen ja mikä on paikkani maailmassa? Nuori kapinoi vanhempiaan ja muita auktoriteetteja vastaan ja hakee näin omia rajojaan.

Nuoruuteen liittyvää kehitysvaihetta hallitsee aitous eli elämys omasta aidosta itsestä. Nuoruuden muutokset saavat yksilön etsimään itseään ja paikkaansa maailmassa, mikä veisi hänet tyydytystä tuottavaan ja toivottavalta tuntuvaan tulevaisuuteen. Tämä itsensä etsimisen prosessi auttaa nuorta löytämään jonkin mielekkäältä tuntuvan yhteyden sen välillä, miksi hän itsensä kokee ja miten hän havaitsee muiden häntä arvioivan ja mitä häneltä odottavan. Kehitysvaiheen onnistunut ratkaisu tuottaa minäidentiteetin elämyksen, kun taas epäonnistumisesta seuraa roolihämmennys. Yksilö ei pysty tekemään omaa elämäänsä koskevia ratkaisuja. Hän ei tunne itseään eikä hahmota tulevaisuuttaan. Tämä voi johtaa sellaisiin esikuviin samaistumiseen, jotka tarjoavat nuorelle valmiita roolimalleja. (Erikson 1994, 84-99; Miller 1993, 165-166.)

2.1.3 Identiteetti tässä tutkimuksessa

Tutkimuksemme kohdejoukko, peruskoulun viides- ja kahdeksaluokkalaisten, on identiteetin kehityksessään eri vaiheissa. Oman, edellä mainittujen teorioiden pohjalta syntyneen näkemyksemme mukaan kohdejoukkojen välinen ero ilmenee itsensä kokemisessa. 10 - 11-vuotiaalla ei ole vielä selkeää käsitystä itsestään yksilöllisenä persoonana, osana sosiaalista ympäristöä. 10 - 11-vuotias jäsentää yksilöllisyytään usein ympäristön ihmisten kautta. 14 - 15-vuotias kokee itsensä enemmän vastuullisena, ainutkertaisena yksilönä kuin 10 - 11-vuotias. 14 - 15-vuotiaalla aikuistumisen prosessi on käynnistynyt. Oman arvomaailman luominen ja asioiden syvällisempi pohdiskelu auttavat yksilöä irtautumaan sosiaalisen ympäristön kontrollista. Näiden kehityksellisten erojen vuoksi mielipiteet ikäryhmien välillä hajoavat ja näkyvät yksilöiden suhtautumisessa eri objekteja kohtaan. Tätä näkemystä käytämme tutkimuksessamme hyväksi.

2.2 Minäkuva ja minäkäsitys

2.2.1 Minän historiaa

Tutkijat käyttävät minäkäsitystä ja minäkuvaa eri tarkoituksissa eri tavoin. Teorioiden pohjalta on hankala tehdä eroa minäkäsityksen ja minäkuvan välillä. Minäkäsitystä ja minäkuvaa käsittelevien teorioiden pohjalta voimmekin todeta, että jos minäkäsitys halutaan erottaa minäkuvasta, minäkäsitystä voidaan pitää abstraktiona ja minäkuvaa erilaisin mittarein sekä testein konkretisoituna käsitteenä.

Minäkuvaa ja minäkäsitystä on tutkittu jo kauan, ja nykyajan käsitykset ihmisen minästä pohjautuvat pitkälti näille klassisille teorioille. James (1890) jakoi minän neljään eri osatekijään. Ensimmäinen osatekijä, materiaallinen minä, sisältää yksilön ulkoiset tekijät, kuten perheen tai kodin. Toinen osatekijä on sosiaalinen minä, joka koostuu sosiaalisessa kanssakäymisessä saadusta huomiosta ja palautteesta. Kolmas osatekijä,

henkinen minä, sisältää yksilön sisäisen olemisen eli ajatukset ja muut henkiset voimavarat. Neljäs osatekijä on yksilön ego, jonka välityksellä yksilö ohjaa ja organisoii kokemuksiaan ja käyttäytymistään. (James 1890; 1983, 280.)

Burns (1982, 128-129) on Jamesin tapaan puhunut erilaisten sosiaalisten vaikuttajien osuudesta yksilön minässä. Hänen mukaansa varhaisnuoruudessa, ennen nuoren itsenäistymistä, toveripiirin vaikutus on suuri. Nuori arvioi tovereiden kautta ihmissuhteitaan sekä sosiaalista ympäristöään. Nuoren rooli tovereiden joukossa voi olla erilainen kuin kotona. Tätä yksilön käsitystä itsestään vertaisryhmänsä jäsenenä kutsumme tutkimuksessamme *toveriminäksi*.

Myös Coopersmith (1967, 47, 54, 100-101) on jakanut yksilön tärkeimmät sosiaalisen ympäristön vaikuttajat kotiin sekä kodin ulkopuoliseen ympäristöön. Hän on todennut, että negatiivisen itsearvostuksen omaava ihminen pitää muiden ihmisten tekemiä ratkaisuja omiaan parempina. Niinpä sosiaalisen paineen alla yksilö ei ole niin itsenäinen ja riippumaton tekemään omia ratkaisujaan kuin yleensä. Esimerkiksi vanhemmat vaikuttavat tekemisillään lapseen. Vanhemmilla on olemassa valmiita käyttäytymisen malleja, jotka he istuttavat lapsiin. Nämä mallit toimivat oppaina menestykseen. Suuri osa lapsista ei tiedä, mitkä arvot vanhemmat asettavat korkeimmalle. Tällöin matalan itsearvostuksen omaavat lapset ovat halukkaampia miellyttämään vanhempiaan ja muita auktoriteetteja. Kodin merkitystä lapsen sosiaaliseen minäkuvaan kutsumme tässä tutkimuksessa *kotiminäksi*.

Mead (1934) on tarkastellut minää sosiaalisena prosessina, joka jakautuu eroteltavissa oleviin osiin, minään subjektina ja objektina. Minä subjektina on yksilön reaktio toisten asenteisiin, kun taas minä objektina on järjestynyt, muiden ihmisten asenteiden joukko, jonka yksilö omaksuu. Toisten ihmisten asenteet määräävät objektiminän, johon yksilö reagoi subjektiminällään. Yksilö ja yhteisö toimivat vastavuoroisesti omaksuessaan asenteita toisiltaan. (Mead 1934, 175-177.)

Myös Cooley (1912) on pitänyt minäkäsitystä sosiaalisen vuorovaikutuksen tuloksena. Hän käsittää minäkäsityksen ns. peiliminänä, jonka mukaan näemme itsemme sellaisena kuin muut meidät näkevät. Cooleyn

mukaan valitsemme itsellemme vain tärkeimpien ihmisten mielipiteet. (Cooley 1912, 5; Helkama, Myllymäki & Liebkind 1998, 360.)

2.2.2 Uuden sukupolven minä

Uudemman näkökulman minäkuvan ja minäkäsityksen tarkasteluun klassikoiden pohjalta on tuonut Robert Burns. Burns (1982, 1) mukaan minäkäsityksellä tarkoitetaan yksilön käsitystä itsestään, joka on jäsentynyt, yksilön omien kokemusten perusteella muodostunut kognitiivinen rakenne. Minäkäsitykseen sisältyy dynaamisia, tiedostamattomia, emotionaalisia ja arvioivia tekijöitä, kun taas minäkuva on staattisempi ja neutraalimpi. Burns ei siis pidä minäkäsitystä ja minäkuvaa toistensa synonyymeina.

Vastakkaisen näkökulman Burns teorialle esittää Aho (1996, 9, 11 - 12) määritellessään minäkuvan ja minäkäsityksen synonyymeiksi. Hän pitää minäkäsitystä ja minäkuvaa yksilön asennoitumisena itseensä. Minäkäsitys ja minäkuva sisältävät sen, millaisena yksilö pitää itseään taustaltaan, asenteiltaan, ulkonäöltään, arvoiltaan, ominaisuuksiltaan ja tunteiltaan. Tällöin minäkuvaan kuuluvat niin ihmisen tiedollinen eli kognitiivinen puoli kuin hänen affektiivinen ja arvioiva suhtautuminen itseensä. Tällainen minäkuvan ja minäkäsityksen synonyymeiksi asettaminen on huomattavissa myös muissa lähteissä. Esimerkiksi Hirsjärvi (1982, 115) määrittelee sekä minäkäsityksen että minäkuvan osaksi henkilön pysyviä luonteenpiirteitä, jotka ohjaavat hänen valintataipumuksiaan ja tekojaan.

Minäkuvan ja minäkäsityksen synonyymeiksi asettaminen tuo mukanaan ristiriitoja. Suomen kielen etymologia käsittelee sanoja kuva ja käsitys seuraavasti. Käsitys on havaintoon, kokemukseen tai ajatteluun perustuva mielikuva tai tieto jostakin asiasta. Kuva on asian hahmo, olemus, ilme tai sisältö. (Suomen kielen perussanakirja 1992, 606, 633.) Tämän määrittelyn perusteella käsitys voidaan katsoa kuuluvaksi johonkin yksilön toiminnan pohjalta syntyneeseen tieto- tai tunnerakenteeseen. Kuva on neutraalimpi ja pysyvämpi tieto- tai tunnekokonaisuus. (ks. Burns 1982, 1.)

Eri tutkijoiden käyttämä käsitteiden kirjo minäkuvan ja

minäkäsityksen välillä on kuitenkin huomattavissa lähes kaikissa kyseistä asiaa käsittelevissä teoksissa. Tämä voi johtua siitä, että mitään yhtenäistä ja yksiselitteistä teoriaa ei ole käsitteiden pohjalta luotu, ja siksi käsitteitä käytetään epä johdonmukaisesti. Kyseisten käsitteiden erottaminen tutkimuksen avulla voi olla myös hankalaa, koska ihminen ei välttämättä tiedosta minäkäsityksensä syvimpiä rakenteita. Koska varsinaista mitattua faktatietoa minän syvimmästä olemuksesta on vaikea saada, käsitteitä pyritään käyttämään synonyymeina niiden konkretisoimiseksi.

Minäkäsitykseen ja minäkuvaan on liitetty myös muita käsitteitä. Keltikangas-Järvinen (1994, 112) liittää minäkäsitykseen identiteetin käsitteen. Sen mukaan identiteetti on minän pysyvyyttä ja varmuutta kuvaava tunne. Se on eräänlainen minän kokonaisuus, jonka osia ovat mielikuva itsestä ja minäkäsitys. Hän määrittelee minäkäsityksen siksi käsitykseksi, joka ihmisellä on itsestään; millaisena hän pitää itseään ja kuinka hän kuvaa omia tavoitteitaan ja arvomaailmaansa. Myös Erikson (1982, 249-255) on puhunut minäkäsityksestä ja identiteetistä yhdessä. Hänen mukaansa nuoruudessa tapahtuu minäidentiteetin eheytyminen. Siinä minäidentiteetti muotoutuu minäkäsityksen ja samaistumisten kautta saatujen esikuvien yhteenliittymisellä. Yksilön lahjakkuus ja sosiaaliset kyvyt ovat osallisena minäidentiteetin muotoutumisessa.

Identiteetin käsite on jaettu myös henkilökohtaiseen ja sosiaaliseen identiteettiin. Henkilökohtainen identiteetti sisältää ominaisuuden, jotka erottavat ihmisen muista. Sosiaalinen identiteetti sisältää ne ominaisuudet, jotka ihminen jakaa ryhmän muiden jäsenten kanssa. (Lange & Westin 1981; Liebkind 1988, 1992, Helkaman ym. 1998, 364 mukaan.)

Keltikangas-Järvinen (1994, 16, 123) on liittänyt identiteetin ohella minäkuvaan itsetunnon käsitteen, jonka hän määrittelee minäkuvan positiivisuuden määräksi. Itsetunto on kykyä luottaa itseensä, pitää itsestään sekä arvostaa itseään havaitsemistaan heikkouksista huolimatta. Helkama ym. (1998, 366) käsittävät itsetunnon hyväksi, jos ihmisen minä koostuu pääosin myönteisistä minäkuvista. Aho (1996, 10, 28) liittää myös itsetunnon minäkuvan yhteyteen. Hän pitää vahvaa itsetuntoa ja realistisen positiivista

minäkuvaa samaa tarkoittavina asioina. Itsetuntoa voitaneenkin pitää hyvin yleiskielisenä ilmauksena minäkuvasta ja sen positiivisuudesta. Tässä tutkimuksessa itsetunto käsitetään minäkuvan positiivisuuden määräksi.

Usein puhutaan hyvän tai huonon itsetunnon omaavista ihmisistä. Itsetunnossa arvostettavat piirteet vaihtelevat kulttuurin mukaan. Minäkäsityksen sisältö riippuu sekä ihmisen kulttuurista että hänen kokemuksistaan. Länsimainen kulttuuri, jonka piiriin Suomikin kuuluu, korostaa yksilöä. Minän käsite keskittyy niihin ominaisuuksiin, jotka erottavat yksilön muista. (Helkama ym. 1998, 362-363.) Itämaisessä minäkäsityksessä taas ihmiset määrittelevät itsensä suhteessa muihin ihmisiin (Markus & Kitayama 1991, Helkaman ym. 1998, 363 mukaan).

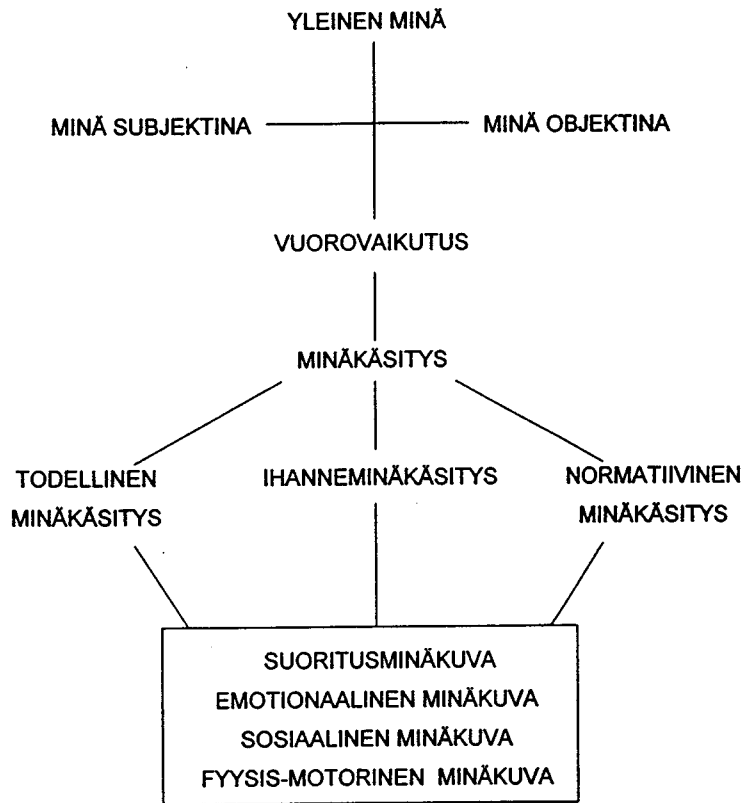
Minäkuvaa on tarkasteltu myös koulun ja oppijan näkökulmasta. Meriläinen, kirjassa Terveen itsetunnon ja elämönhallinnan edistäminen peruskoulussa (1997, 2) määrittelee myönteisen minäkuvan hyvän itsetunnon perustaksi ja edellytykseksi sille, että ihminen haluaa oppia. Hän uskaltaa yrittää ja epäonnistua, hän on suvaitsevainen ja kunnioittaa muita. Hän osaa ratkoa konflikteja rauhanomaisesti sekä kokee muut ihmiset myönteisesti.

Tutkimuksemme lähtökohtana on Burnsien (1982) minäkuvan rakennetta käsittelevä teoria. Valitsimme tämän teorian, koska se selvittää molempien käsitteiden - minäkuvan ja minäkäsityksen - osuuden ihmisen persoonassa. Tutkimuksessamme käytämme pääasiassa minäkäsityksen alakäsitettä minäkuva, koska se on Burnsien mukaan tiedostettavissa ja mitattavissa.

2.2.3 Minäkäsityksen rakenne

Ihmisen minäkäsitys on erilaisten kokonaisuuksien joukko, jotka ovat hierarkkisessa järjestyksessä. Kokonaisuuden nimi on *yleisminäkäsitys*, joka jakaantuu useampaan eri ulottuvuuteen ja osa-alueeseen. Yleiseen minäkäsitykseen vaikuttavat yksilöiden välinen vuorovaikutus sekä minän rooli subjektina tai objektina. (Burns 1982, 24-25.)

KUVIO 1. Minäkäsityksen ulottuvuudet ja osa-alueet (Aho 1996, 19, Burnsia 1982 mukaillen)

Burnsin (1982, 25) mukaan minäkäsitys voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen (Perspectives):

1. *Todellinen eli reaalinäkäsitys (Cognized self)*, joka kuvaa sitä, millaisena yksilö pitää itseään ja millaiseksi hän arvioi itsensä.
2. *Ihanneminäkäsitys (Ideal self)*, joka kuvaa sitä, millainen ihminen haluaisi olla. Se on eräänlainen tavoite, johon hän vertaa itseään.
3. *Normatiivinen minäkäsitys (Other self)*, joka kuvaa sitä, millaisena yksilön mielestä muut häntä pitävät ja mitä he häneltä odottavat. Normatiivinen minäkäsitys on eräänlainen ulkoinen paine muuttua tiettyyn suuntaan.

Ihanneminän ja reaalininän välillä on jännite. Tavoitteena on, että

jokaiselle yksilölle muodostuisi realistinen minäkäsitys. Ihanneminä on aina vähän positiivisempi kuin todellinen minä. Jonkin verran ristiriitaa ihanne- ja todellisen minän välillä tulee olla, mutta liian suuri epätasapaino on merkki minäkäsityksen epärealistisuudesta tai itsensä väheksymisestä. Ahon (1987) tutkimuksen mukaan lapset itse asettavat ihanneminän tavoitteet varsin korkealle.

Burns (1982, 25) jakaa jokaisen minäkäsityksen ulottuvuuden osa-alueisiin (aspects). Nämä osa-alueet ovat:

1. *Suoritusminäkuva (Academic aspect)*, mikä sisältää ensisijaisesti minäkäsityksen kognitiivisen eli tiedollisen aspektin.
2. *Sosiaalinen minäkuva (Social aspect)*, joka koostuu yksilön käsityksestä omasta asemastaan sosiaalisissa ryhmittymissä. Se on kokonaisnäkemys itsestä omalta kannaltaan tärkeimpien yhteisöjen jäsenenä.
3. *Emotionaalinen minäkuva (Emotional aspect)*, joka kuvaa yksilön käsityksiä omasta henkisestä olemuksestaan ja tunteistaan eli millaisena ihminen itseään pitää.
4. *Fyysinen ja motorinen minäkuva (Physical aspect)*, joka tarkoittaa yksilön käsitystä ulkonäöstään, kehostaan ja motorisista taidoistaan.

Tässä tutkimuksessa mitataan yksilön omaa arviota itsestään eli todellista minäkäsitystä. Jos yksilön identiteetti on selkiintymätön ja hänen reaalinäkönsä sekä ihanneminänsä ovat suuressa ristiriidassa, se vaikuttaa hänen arvioonsa itsestään. Yksilö saattaa arvioida itsensä positiivisemmin, ihanneminän tavoitteiden suuntaisesti ja tämä meidän täytyy huomioida tutkimuksen luotettavuutta tarkastellessamme. Tutkimuksessamme syvennymme minäkäsityksen kolmen ulottuvuuden neljään osa-alueeseen. Osa-alueet on jaoteltu ominaispiirteittäin selkeiksi ryhmiksi. Jokainen minäkuvan osa-alue vaikuttaa omalla tavallaan yksilön käyttäytymiseen.

2.2.4 Minäkuvan kehittyminen ja muuttuminen

Ihmisen minäkäsitys alkaa muotoutua jo varhain. Jo pieni vauva saa jonkinlaisen kokemuksen minästään vuorovaikutuksessa hoitajiinsa.

Minäkäsitys muuttuu ihmisen elämän ajan, koska se on riippuvainen muuttuvista ihmissuhteista. (Helkama ym. 1998, 361.)

Minäkuva on ensisijaisesti opittu: ihminen luo oman minänsä vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Toisten ihmisten palaute ohjaa sitä, millainen minäkuva ihmiselle muodostuu. Minäkuvaan vaikuttavat yksilön temperamentti, taito tehdä havaintoja toisten käyttäytymisestä, omat reaktiot, jotka heijastuvat muiden käyttäytymisestä sekä toisilta ihmisiltä saatu palaute. Toisaalta minäkuvan kehittymiseen eivät vaikuta pelkästään menneet ja nykyiset kokemukset, vaan ennen kaikkea ne henkilökohtaiset merkitykset, joita yksilö liittää näihin kokemuksiinsa eli yksilön omat tulkinnat kokemuksistaan. (Aho 1996, 26-27.) Minäkäsitys on siis sosiaalinen ilmiö. Opimme tuntemaan itsemme vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja toimimme sosiaalisissa tilanteissa minäkäsityksemme avulla. (Helkama ym. 1998, 359.)

Korpisen (1990, 15) mukaan minäkäsityksen muodostumista voidaan tarkastella itsearvostuksen kehittymisenä, itsetuntemuksen lisääntymisenä ja itseluottamuksen vahvistumisena. Minäkäsitys ja erityisesti itsearvostus, voidaan määritellä asenteena itseä kohtaan. Minäkäsitys kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa saadun palautteen kautta. Palautteen avulla ihmisen itsetuntemus kehittyy ja sen avulla ihminen asettaa itselleen realistisia tavoitteita. Realistiset tavoitteet auttavat ihmistä onnistumaan ja onnistuminen taas vahvistaa itseluottamusta.

Ahon (1996, 10, 28) mukaan niin ihmisen itsetunto kuin minäkuvakin kehittyvät 5 - 12 vuoden iässä eli peruskoulun ala-asteella. Syy tähän on kehityspsykologinen. Lapsen havainto- ja arviointikyky kehittyvät voimakkaasti tässä iässä. Hän pystyy arvioimaan itseään ja suhtautumaan itseensä realistisemmin. Ahon tutkimuksen (1987, 53-55) mukaan peruskoulun ala-asteella oppilaiden minäkuva oli positiivinen kaikilla luokkatasoilla. Kuitenkin minäkuva heikkeni systemaattisesti aina viidenteen luokkaan asti, jonka jälkeen se taas vahvistui. Tyttöillä heikkeneminen oli voimakkaampaa kuin pojilla. Erityisesti yksilön käsitys itsestään koululaisena eli kouluminäkuva heikkeni ala-asteen aikana ja oli matalimmillaan viidennellä luokalla. Tästä johtuen viidennellä luokalla oli huomattavissa minäkuvaltaan erittäin vahvoja ja erittäin

heikkoja oppilaita.

Keltikangas-Järvisen (1994, 115-116) mukaan murrosikään liittyvät ulkonäön muutokset vaikuttavat voimakkaasti yksilön minäkuvaan. Murrosikäinen itse kokee muutokset kehossaan ja mielessään voimakkaina ja kykenee kuvaamaan niitä. Tämä seikka tekee muutosten tutkimisen helpoksi. Vielä esimurrosiässä yksilö kuvaa itseään tapahtumien ja toimintojen kautta, kun taas jo myöhemmässä murrosiässä oleva nuori kuvaa itseään psyykkisten piirteiden avulla. Murrosikäisen arvioon itsestään vaikuttavat paljon myös muiden henkilöiden esittämät arviot nuoresta. Nämä arviot saattavat muokata murrosikäisen minäkuvaa entisestään. Murrosikäisen minäkuva ei ole pysyvä, vaan siinä saattaa esiintyä suuriakin heilahteluja. Murrosikäisen minän kehityksen päämäärä on omien toiveiden ja ympäristön toiveiden välinen tasapaino.

Vaikka itsetunto voi vaihdella hetkellisesti, useimmat itsetuntomittarit olettavat sen olevan suhteellisen pysyvä. Toiset ihmiset pitävät itsestään enemmän kuin toiset. Minäkäsityksen tutkimus on johtanut kysymykseen, onko ihmisellä kuitenkin jokaiseen tilanteeseen erilainen minän toimintamalli. Tätä toimintamallia ja samalla omaa rooliaan ihminen vaihtelee tilanteen mukaan. (Helkama ym. 1998, 362, 367.)

2.2.5 Minäkuvaan yhteydessä olevat tekijät

Minäkuva ei kehity tyhjiössä, vaan sen kehitykseen vaikuttavat yksilön elämässä vallitsevat sisäiset ja ulkoiset tekijät. Yksi tällaisista tekijöistä on sukupuoli. Sukupuolen vaikutuksesta minäkuvaan ja sen muodostumiseen on saatu ristiriitaisia tuloksia. Ahon (1987, 93) mukaan sukupuolella ei ole vaikutusta lapsen minäkäsitykseen. Burnsien (1982, 124) mukaan taas naiset ja miehet arvostavat minäkuvassaan eri piirteitä. Naisten minäkuva painottuu sosiaalisiin suhteisiin ja vastuuseen, kun taas miesten minäkuvassa keskeisinä tekijöinä korostuvat yksilöllisyys, riippumattomuus ja itsenäisyys. Miesten minäkuva oli yhteydessä saavutuksiin. Myös Keltikangas-Järvinen (1994, 62-68) on todennut yksilön minäkuvan positiivisuuden määrän eli itsetunnon

laadun olevan yhteydessä sukupuoleen. Itsetunnot ovat erilaatuisia sukupuolten välillä, mutta niiden määrässä ei ole eroja.

Markus ja Kitayama (1991, 247) korostavat naisten itsetunnon tutkimisessa ihmissuhteiden merkitystä naisille. Naisten itsetunto ei ole ainoastaan riippuvaista työstä vaan siihen liittyy myös tarve pitää yllä tyydyttäviä ihmissuhteita. Tämä seikka tulisi ottaa huomioon tutkittaessa eroja sukupuolten itsetunnossa ja minäkuvassa.

Yksilöiden minäkuvien erot eri maiden välillä selittyvät myös kulttuurieroilla. Markus ja Kitayama (1991, 230) ovat vertailleet länsimaisen ja itämaisen kulttuurin minäkuvaeroja. He ovat muodostaneet kaksi minäkäsityksen mallia. Länsimainen malli korostaa yksilön itsenäisyyttä, riippumattomuutta ja erillisyyttä sosiaalisesta kontekstista. Ihminen on yksilöllinen itsensä, joka asettaa tavoitteet vain itselleen. Itämainen malli taas korostaa ihmisen yhteyttä sosiaaliseen kontekstiin. Ihminen sulautuu joukkoon ja asettaa myös tavoitteensa ryhmän edun mukaiseksi.

Yksilö elää sosiaalisessa ympäristössä, joka erityisesti nuorilla koostuu perheestä, vertaisryhmästä ja koulusta. Nämä sosiaalisen ympäristön tekijät vaikuttavat erityisesti yksilön sosiaaliseen minäkuvaan eli siihen, millaisena yksilö kokee itsensä erilaisissa sosiaalisissa ryhmittymissä. Ahon tutkimuksen (1987, 33) mukaan yksilön hyvä sosiaalinen asema vahvistaa minäkuvaa ja vahva minäkuva taas heijastuu sosiaaliseen käyttäytymiseen.

Vanhemmat ovat avainasemassa lapsen minäkäsityksen, ja niin myös minäkuvan kehittämisessä. Kotitaustan ja vanhempien koulutustaustan on todettu vaikuttavan yksilön minäkuvan muodostumiseen sekä minäkuvan laatuun. Akateemisen loppututkinnon suorittaneiden vanhempien lapsilla on tutkimusten mukaan parempi minäkäsitys kuin ammattitaitoisten työntekijöiden lapsilla (Korpinen 1979, 19, 57).

Keltikangas-Järvisen mukaan (1994, 167-169, 172) minäkuvan positiivisuutta eli itsetuntoa tukevassa perheilmapiirissä vanhemmat asettavat selkeät rajat lapsilleen ja ovat aidosti kiinnostuneita lapsensa tekemisistä. Perhe-elämän tulisi olla tasa-arvoista, niin että lapsen mielipiteet sekä hänen yksilölliset piirteensä huomioidaan. Lasten ikäjärjestyksellä perheessä saattaa

olla myös on yhteyttä lapsen itsetuntoon. Esikoiselta usein odotetaan eniten kun taas keskimäinen lapsi saattaa jäädä esikoisen ja kuopuksen varjoon. Myös lapsen sukupuolella perheessä on merkitystä. Poika kahden tytön keskellä tai tyttö kahden pojan keskellä on paljon paremmassa asemassa kuin keskimäinen kolmesta samaa sukupuolta olevasta lapsesta.

Keltikangas-Järvisen (1994, 58-61) mukaan vertaisryhmä on merkittävä tekijä murrosikäisten itsetunnon kehitykselle. Ryhmän nauttima arvostus on yhteydessä murrosikäisen itsensä kokemiseen ja näin myös hänen itsetuntoonsa. Jos ryhmällä ei ole arvostusta tai jos nuori ei kuulu mihinkään ryhmään, hänen itsetuntonsa ei pääse kohoamaan.

2.2.6 Minäkuva ja koulu

Oppilaiden minäkuva määrää heidän käyttäytymistään koulussa. Heikon minäkuvan ja itsetunnon piirteet ovat Ahon (1996, 21-25) mukaan huomattavissa esimerkiksi arkana ja pelokkaana tai häiritsevänä koulukäyttäytymisenä. Heikon itsetunnon ja minäkuvan omaava ihminen on kykenemätön tekemään päätöksiä eikä juurikaan ilmaise omia mielipiteitään. Hän antaa toisten mielipiteiden vaikuttaa omiin ratkaisuihinsa ja käyttäytymiseensä. Hän on koko ajan sisäisessä ristiriidassa. Ahon (1987, 90-91) tutkimuksen mukaan huonon itsetunnon omaavat yksilöt olivat koulussa kiusattuja tai kiusaajia ja heillä esiintyi myös enemmän käytöshäiriöitä.

Hyvän itsetunnon ja minäkuvan omaavat oppilaat olivat luokkansa suosittuja johtajahenkilöitä. He olivat koulumyönteisempiä ja asettivat itselleen realistisempia sekä korkeampia tavoitteita kuin huonon itsetunnon omaavat oppilaat. Itsetunnoltaan heikot oppilaat kokivat epäonnistumisten johtuvan heidän omien kykyjensä puutteellisuudesta, kun taas itsetunnoltaan vahvat oppilaat kokivat epäonnistumisten johtuvan yrittämisen puutteesta tai sattumasta. (Aho 1987, 87.)

Useiden tutkimusten mukaan itsetunto on koulumenestyksen tärkeimpiä selittäjiä. Itsetunto selittää kaikilla kouluasteilla menestystä ja sen merkitys kasvaa ylemmille kouluasteille siirryttäessä. Itsetunto kuitenkin myös

määrää suurelta osin koulumenestyksen. Itsetunnon merkitys on tytöillä suurempi kuin pojilla. Etenkin suomalaiset pojat tuntevat itsensä onnistuneiksi, jos he ovat menestyneet koulussa hyvin. Koulu lisää niiden lasten itsetuntoa, joilla muutenkin menee hyvin. Huonoimmassa asemassa on sellainen itsetunto-ongelmainen oppilas, joka arkuutensa vuoksi jää vaille kaikkea huomiota. (Korpinen 1979, 21, 55; Aho 1987, 109.)

Tämänhetkiset oppilaiden kouluun ja oppimiseen liittyvät minäkokemukset ovat myönteisempiä kuin kymmenen vuotta sitten. Tämä voimakas parantuminen on tapahtunut erityisesti tyttöjen kohdalla. Tytöillä minäkokemusten myönteinen kehitys liittyy osaltaan myös itseluottamuksen kehittymiseen. Syitä tälle kehitykselle on löydetty oppilasarvioinnin kehittamisestä sekä tasokurssien poistamisesta. Oppilaiden keskinäisen vertailun väheneminen ja arvioinnin yksilöllistäminen ovat vahvistaneet yksilöiden positiivisia minäkokemuksia. (Linnakylä & Saari 1993, 20-21.)

2.2.7 Minäkuva ja alkoholi

Ahlströmin, Metson, Haaviston ja Tuovisen tutkimuksen (1996, 431-445) mukaan itsetunnolla on yhteyttä nuoren alkoholiin suhtautumiseen. 15-vuotiaista nuorista monipäihdekäyttäjät olivat itseensä tyytymättömiä, kun taas raittiit ja alkoholia vain kokeilleet olivat itseensä tyytyväisimpiä. Heillä oli myös parhaat välit ystäviensä kanssa. Tyytymättömyys omaan itseen voi perustua jo varhaisnuoruuden kehitysvaiheen epäonnistuneeseen ratkaisuun. Yksilö ei ole saanut riittävästi positiivisia onnistumisenelämyksiä ja jatkuvat epäonnistumiset ovat johtaneet alemmuudentunteen sekä huonon itsetunnon syntyyn. Edellä mainitun tutkimustuloksen mukaan juuri itsetyytymättömyys voi johtaa päihteiden väärinkäyttöön.

Alkoholin käyttö onkin yhteydessä masentuneisuuteen. Runsaasti alkoholia käyttävät ovat useammin masentuneita kuin raittiit tai kohtuukäyttäjät. (DeSimone 1994, 39-42; Downs & Rose 1991, 73-92.)

Amerikkalainen tutkimus itsetunnon yhteydestä alkoholin väärinkäyttöön osoitti, että matala itsetunto sekä säännöllinen humalahakuinen

juominen saattavat johtaa jatkuvaan, useamman päivän kestäväan juomiseen. Tämä riskitekijä ilmeni erityisesti miesten keskuudessa. (Schulenberg 1996, 59-74.)

Kanadalainen tutkimus pyrki löytämään ratkaisumalleja alkoholin väärinkäytölle. Alkoholiin suhtautumista pyrittiin parantamaan keskittymällä terveiden elämäntapojen, päätöksentekotaitojen sekä persoonallisuuden kehittämiseen yleensä. Tutkimuksen tulosten mukaan kaikki osallistujat eivät kuitenkaan pystyneet muuttamaan omaa suhtautumistaan alkoholiin kyseisen toimintamallin avulla. (Bourgeois 1990).

3 ASEENTEET

Arkikielessä asenteista puhutaan paljon ja hyvin erimerkityksellisissä yhteyksissä. Viime aikoina on tutkittu asenteita esimerkiksi maahanmuuttajia, eläintensuojelijoita, Euroopan rahaliittoa ja lukuisia muita objekteja kohtaan. Tällaisissa tutkimuksissa asenteet yleensä jaetaan myönteiseen ja kielteiseen suhtautumiseen. Oskampin (1991, 11-14) mukaan arkipuheissamme sekoitamme varsinaiset asenteet uskomuksiin, mielipiteisiin, arvoihin ja tapoihin, jotka eivät sellaisenaan ole asenteita. Ollakseen olemassa, asenne tarvitsee valmiuden toimia jonkin asian puolesta tai sitä vastaan.

3.1 Asenteiden kaksi selitysmallia

Asenteiden määrittely jaetaan behavioristisen ja kognitiivisen oppimisteorian mukaan (Rainio & Helkama 1974, 105). Karvonen (1967, 21) määrittelee asenteen reaktiovalmiudeksi, joka kohdistuu tiettyyn psykologiseen objektiin. Asenne on voitava sijoittaa ulottuvuudelle myönteinen - kielteinen. Tämä asenteen määritelmä liittyy kognitiiviseen oppimisteoriaan. Teorian mukaan yksilön aikaisemmat kokemukset ja tiedot asenteen kohteesta prosessoituvat

yksilön mielessä, ja lopulta nämä yhdistyvät kokonaisnäkemykseksi eli asenteeksi. (Karvonen 1967, 15; Oskamp 1991, 169-172.)

Rainio ja Helkama (1974, 105) määrittelevät asenteet opituiksi käyttäytymistaipumuksiksi, jotka ohjaavat yksilön käyttäytymistä. Ne ovat tapoja havaita ja jäsentää sosiaalista maailmaa. Samalla ne ilmaisevat myönteistä tai kielteistä, hyväksyvää tai hylkäävää suhtautumista johonkin tietyllä tavalla hahmotettuun ilmiöön. Tämä määritelmä liittyy behavioristiseen oppimisteoriaan.

3.2 Asenteiden syntyminen

Perusluonteisimmat asenteet opitaan varhaislapsuudessa vuorovaikutuksessa vanhempiin. Myöhemmin vanhempien merkitys sosialisoinnin ohjaajina vähenee ja tilalle tulevat toverit, koulu ja joukkoviestimet. Niiden osuus myös asenteiden syntymisessä kasvaa. Ihminen omaksuu asenteita, jotka tuntuvat tarkoituksenmukaisilta hänen tärkeinä kokemiinsa ryhmiin kuulumisen kannalta. (Lambert & Lambert 1971, 100-102.) Asenteet opitaan suorien tai epäsuorien kokemusten kautta (Oskamp 1991, 158-159).

Asenteidemme taipumus suhtautua kielteisesti tai myönteisesti johonkin psykologiseen objektiin ilmenee affektiivisella, kognitiivisella ja toiminnallisella komponentilla. Komponentti on yksittäinen tekijä, joka on jonkin suuremman kokonaisuuden osa eli tässä tapauksessa asenteen muodostumisen osa. Komponenttien kesken vallitsee hierarkia, jolloin muuttumisvastuu on suurin affektiivisessä ja pienin toiminnallisessa komponentissa. Asenne on olemassa vain, jos kaikki komponentit ovat samansuuntaisia. Suunta voi olla negatiivinen tai positiivinen ja sillä on tietty voimakkuus, joka riippuu asenneobjektin sijainnista asenteiden joukossa. (Karvonen 1967, 19.)

Affektiivinen komponentti ilmaisee kuinka mieluisana tai epämieluisana yksilö asenneobjektin kokee. Tämän alueen reaktioille on ominaista niiden nopea omaksuminen ja hidas muuttuminen. Affektiivisuus ilmenee jo varhaislapsuudessa, ja sitä kautta tämä asenteiden alue yhdistyy

kiinteästi persoonallisuuden dynamiikkaan. Asenteen affektiivinen osa on asenteen pääkomponentti. *Kognitiivinen komponentti* sisältää asenteisiin vaikuttavat tiedot asenteen kohteesta ja sen suhteesta muihin yksilölle tärkeisiin seikkoihin. Tiedot ovat joko objektiivisia tai subjektiivisia. Kognitiivisen alueen osuus on useiden asenteiden kohdalla käyttäytymisen säätelyssä kaikkein vähäisin. *Toimintakomponentti* sisältää toiminnallisen valmiuden, joka mahdollistaa yksilön toiminnan joko asenneobjektin puolesta tai sitä vastaan. (Karvonen 1967, 16-19.)

Kaikki edellä kuvatut komponentit vaikuttavat siihen, kuinka oppilas kokee koti-, koulu- ja toveriympäristön ja kuinka hän peilaa itseään ja suorituksiaan vuorovaikutustapahtumassa. Nämä komponentit vaikuttavat myös siihen, kuinka hän kasautuvien kokemustensa pohjalta suhtautuu itseensä, muihin ihmisiin sekä opiskeluun ja koulunkäyntiin. (Karvonen 1967, 16-19.)

Asenteen käsittäminen kolmesta komponentista koostuvaksi kokonaisuudeksi asettaa asenteen olemassaololle ankarat kriteerit. Teoria jättää pois ihmisen ehdollistetut tunteet tai käyttäytymisessä ilmenevät säännönmukaisuudet, koska ne eivät ole riittävän järjestäytyneitä kelvataksaan kolmikomponenttimääritelmän mukaisiksi asenteiksi. (Rainio & Helkama 1974, 119.) Näin ollen asenteen olemassaoloon ei riitä myöskään selitys, jonka mukaan pelkkä jonkin kohteen tuttuus tai jonkin kohteen omistaminen saavat meidät pitämään tästä kohteesta (Helkama ym. 1998, 189).

Kolmen komponentin teoria käsittää asenteen yhdeksi kokonaisuudeksi, josta ei voi irrottaa yhtä osaa. Toinen näkökulma kolmeen komponenttiin käsittää osat erillisinä, mutta toisiinsa vaikuttavina osina. Siinä affektiivinen komponentti käsitetään yksilön arvioksi asenneobjektin mieluisuudesta ja kiinnostavuudesta. Tiedollinen komponentti taas sisältää uskomukset, jotka yksilöllä on asenneobjektista. Toiminnallinen komponentti sisältää yksilön mahdollisen toimintavalmiuden asenneobjektia kohtaan. Nämä kolme kokonaisuutta ovat yksilöllisiä, eikä niiden tarvitse olla samansuuntaisia muodostaakseen asennetta. (Oskamp 1991, 9-10.)

Tässä tutkimuksessa käytämme Karvosen kolmen komponentin

asenneteoriaa tutkiessamme yksilöiden suhtautumista alkoholiin. Kolmen komponentin teorian vahvuus on se, että alkoholiin suhtautumisen voi jakaa komponenttien mukaan. Affektiivinen komponentti kertoo tunneperäisestä suhtautumisesta. Kognitiivinen komponentti osoittaa yksilön alkoholitietämyksen osuuden asenteen syntymisessä. Toiminnallinen komponentti kertoo yksilön asenteesta alkoholin käyttöön tai käyttämättömyyteen. Tässä tutkimuksessa käytämme käsitteitä asenne ja suhtautuminen synonyymeina keskenään.

4 ALKOHOLI - RIEMU VAI RIESA?

4.1 Suomalainen alkoholikulttuuri

Alkoholin kulutus Suomessa on tunnetusti runsasta. Heinin (1996, 7) mukaan Suomi sijoittuu World drink Trendsinkin alkoholijuomien kulutuksessa 25:nneksi eniten kuluttavaksi maaksi. Kulutus Suomessa oli vuonna 1996 6,7 litraa absoluuttista alkoholia asukasta kohden. Tämä luku ei kuitenkaan sisällä tuliaisviinoja ja kotivalmistusta eli tilastoimatonta kulutusta, joten kokonaiskulutus nousee 8,8 litraan asukkaalta. Viime vuosina itärajan "viinaralli", EU:n tuomat vapautukset tuliaisviinoista ja suosittu Tallinnan matkailu ovat lisänneet suomalaisten alkoholinkulutusta entisestään.

Alkoholijuomaksi lasketaan 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävä juoma. Suomen alkoholilainsäädännön mukaan mietoja alkoholijuomia saa ostaa 18-vuotias henkilö ja vastaavasti väkeviä alkoholijuomia 20-vuotta täyttänyt henkilö. Alkoholin tarjoamista alle 18-vuotiaalle laki ei kiellä, mutta juomien mukaan antaminen on kiellettyä. Lainsäädännöstämme huolimatta useat alaikäiset käyttäjät saavat kuitenkin tavalla tai toisella hankittua alkoholijuomansa ilman ongelmia. Tutkimusten mukaan noin puolelle nuorista alkoholin hankkii joko heidän alaikäiset tai täysi-

ikäiset ystävänsä. Myös vanhemmat ja sisarukset ovat osallistuneet alkoholin hankintaan (Koillisen kasit 1996, 37; Konradsdal & Vetämajärvi 1995, 41).

Viime aikoina on puhuttu paljon limuviinoista ja niiden myynnistä alaikäisille käyttäjille. Hallituksen esityksessä keväällä 1997 kiellettiin alle 2,8 % alkoholia sisältävien juomien myynti, anniskelu ja hallussapito alle 18-vuotialta (Vuorinen 1997, 454). Tämä ei kuitenkaan estä niiden joutumista nuorten käyttöön. Useiden tutkimusten mukaan nuorten suosikkialkoholijuoma oli keskiolut ja toisena suosikkinaan he mainitsivat viinan. Varsinkin ensimmäisellä kokeilukerralla humala juotiin juuri keskioluesta. Keskioluen suosiota ykkösjuomana selitetään sen helpon saatavuuden ja halvan hinnan vuoksi. Keskioluen merkitys kasvaa erityisesti maakunnissa, joissa ei ole Alkoa. (Hallman, Kannas & Tynjälä 1992, 31-35; Lehtosaari 1990, 8; Mäenpää 1993, 146.)

4.2 Alkoholi ja nuoret

Nuoruusikään kuuluu olennaisena osana erilaisten asioiden kokeilu. Nuori hakee omaa identiteettiään ja paikkaansa maailmassa kokeilemalla erilaisia vaihtoehtoja. Nuori kapinoi yhteiskuntaa, auktoriteetteja ja vanhempiaan vastaan, ja kapinointi johtaa usein päinvastaiseen käyttäytymiseen, kuin mikä kulttuurissamme olisi toivottavaa ja hyväksyttävää. Yksi yleisimmistä nuoruusiän kokeilun kohteista on alkoholi ja sen avulla saavutettu humala.

Useat tutkimukset ovat todenneet nuorten suhtautumisen alkoholiin muuttuvan positiivisemmaksi iän myötä. Suhtautuminen on ala-aste iässä vielä melko kielteistä, mutta se muuttuu 12 - 13-vuoden iässä nuoren siirtyessä yläasteelle. Suhtautumisen muuttumiseen on yhteydessä murrosiän alkaminen. (Kempinen 1997, 23; Ståhl, Savinainen, Kannas & Winell 1997, 35; Rahkonen 1994, 47.) Mäenpään (1993, 128) mukaan jyrkän kielteinen asenne alkoholiin perustuu yleensä nuorten omakohtaisiin kokemuksiin. Viina ei ole maistunut hyvältä ja siitä on tullut paha olo. Nuoret kertovat alkoholin käytön haittavaikutuksina myös väkivaltaisen käyttäytymisen sekä toisten määräämisen.

Alkoholikokeilujen siirtyminen yhä nuoremmalle iälle on ollutkin nykyajan ongelma. Pulkkisen, Kalavaisen, Kankaan ja Marinin (1988, 61) mukaan nuorten oma käsitys sopivasta alkoholikokeilujen aloitusiästä on todella alhainen verrattuna siihen, mikä on ostamisen kannalta sallittua. Nuoret haluavat kokea kaiken mahdollisimman nopeasti ja mahdollisimman nuorena. Usein ensimmäisissä kokeiluissa otetaan kerralla liian paljon alkoholia ja pyritään olemaan kavereiden silmissä aikuismaisia ja rohkeita. Nuorten kokeilut jäävät kuitenkin usein muutamaan kunnon humalaan, ja ovat täten kokeiluluontoisia, eivätkä johda ongelmakäyttöön (Kempainen 1997, 16, 22-23). Tutkimusten mukaan nuorten alkoholin käytölle onkin ominaista satunnaisuus (Mäenpää 1993, 145). Yleisimmin nuoret juovat, aikuisten tapaan perjantaisin ja juhlapäivinä, kuten uutena vuotena, vappuna ja juhannuksena. Usein juominen liittyy myös nuoren aikuisten elämään siirtymiseen (Kempainen 1997, 15).

Lehtosaaren (1990, 7) tutkimuksen mukaan nuorten ensimmäiset alkoholikokeilut ajoittuvat tytöillä 12-vuoden ikään ja pojilla 11- vuoden ikään. Ensimmäiset tosi humalat juodaan 13 - 14- vuoden ikäisenä. Tosi humalassa olleiden määrä on tutkimusten mukaan ala-asteella pienempi kuin yläasteella. Peruskoulun viidesluokkalaisista eli 11 - 12- vuotiaista pojista 8 % ja tytöistä 3 % on ollut tosi humalassa (Hallman ym. 1992, 35). Ståhlin ym. (1997, 24) mukaan taas ala-asteella tosi humalassa oli ollut vain muutama oppilas. Tutkimukset osoittavat nuorten alkoholinkäytön olevan runsasta yläasteella. Vailla alkoholikokemuksia kahdeksaluokkalaisista oli kolmasosa ja heistä, sukupuolesta riippumatta, tosi humalassa oli ollut lähes puolet. Hieman alle puolet yläasteikäisistä käyttää alkoholia kerran kuukaudessa tai useammin. (Ståhl ym. 1997, 24; Rimpelä, Jokela, Luopa, Liinamo, Huhtala, Kosunen Rimpelä & Siivola 1996, 22.) Alkoholin käytön muuttumiseen ongelmakäytöksi ovat yhteydessä Kempaisen (1997, 22) mukaan ympäristökijät sekä pitkä altistumisaika. Yhdysvalloissa tehdyssä 43 000 nuoren tutkimuksessa havaittiin, että alle 15-vuotiaana säännöllisen, humalahakuisen juomisen aloittaneen vaara tulla alkoholistiksi on neljä kertaa suurempi kuin 21-vuotiaana aloittaneen. Tulosta ei voida kuitenkaan suoraan soveltaa maassamme, koska

alkoholismi- ja suurkulutus -käsitteet ovat hieman erilaiset. (Helsingin Sanomat.)

Uusimman Nuorten terveystapatutkimuksen (1997) mukaan nuorten alkoholinkäytössä on tapahtunut tämän vuosikymmenen aikana muutoksia. Tutkimuksen mukaan alkoholiin tutustumattomien ja raittiiden osuudet ovat laskeneet etenkin 12- ja 14-vuotiailla, tytöillä jyrkemmin kuin pojilla. Vuonna 1997 oli 12-vuotiaista pojista alkoholiin tutustumattomia enää 68% ja tytöistä 72%. 14-vuotiaiden tyttöjen alkoholinkäyttö ylitti samanikäisten poikien käytön ensimmäistä kertaa sitten 70-luvun. Tosi humalaan juominen lisääntyi etenkin tytöillä ja 14-vuotiaat tytöt humaltuivat poikia useammin. Sekä tupakoinnissa, alkoholinkäytössä ja tosi humalaan juonnissa tytöt ohittivat tutkimustuloksissa vastaavan ikäiset pojat. (Rimpelä, A., Rimpelä, M., Vikatt, Ahlström, Huhtala & Lintonen 1997, 1, 26, 42.)

4.3 Alkoholin käyttöön yhteydessä olevat tekijät

Aikaisemmat tutkimukset eivät ole täysin järjellisesti ja johdonmukaisesti voineet osoittaa tiettyjen tekijöiden yhteyttä nuoreen ja hänen päihteiden käyttöönsä. Kuitenkin seuraavilla nuorten elämän osa-alueilla on kuitenkin yhteys päihdekokeiluihin ja -käyttöön: perheen sisäiset vuorovaikutussuhteet, kotikasvatus, vanhempien päihteiden käyttö, koulu, vapaa-aika ja vertaissuhteet, käyttövarat, minäkäsitys sekä koettu terveydentila. Käyttövarojen ja päihde- ja tupakointikokemusten välinen yhteys on ainoa, joka esiintyy sekä tytöillä että pojilla kaikissa ikäryhmissä. (Toiviainen 1993, 11, 57.) Poikien on kuitenkin todettu suhtautuvan alkoholinkäyttöön myönteisemmin (Pfungsten 1994). Tutkimusten mukaan asuinpaikan merkitys nuorten alkoholinkäyttöön on vähenemässä eli juomakulttuuri on siirtynyt kaupungeista myös maaseudulle. Sen sijaan humalahakuinen juominen on kaupungeissa vielä kaksinkertaista maaseutuun verrattuna. Pääkaupunkiseudulla on vähiten alkoholiin tutustumattomia nuoria. (Mäenpää 1993, 136; Rimpelä, Karvonen & Pohjanpää 1995, 29.) Nuorten koulutusväylällä on todettu myös olevan yhteyttä alkoholinkäyttöön. Kevyemmän ja lyhyemmän koulutuksen omaavalla nuorella

alkoholinkäyttö on runsaampaa (Mäenpää 1993, 136).

Myönteisen asenteen alkoholia kohtaan on todettu myös olevan yhteydessä tupakointiin (Liimatainen-Lamberg 1989, 133; Rantanen 1996, 448). Rantasen (1996, 451) mukaan alkoholin käyttö ja tupakointi liittyvät kolmeen ilmiöön. Nämä ilmiöt ovat ajanvietto suuressa nuorisoporukassa, koulunkäyntivaikkeudet sekä liikuntaharrastusten puuttuminen.

Nuorten alkoholinkäyttöä on tarkasteltu myös nuorten elämäntyylin kannalta. Heidän elämäntyyliinsä voidaan käsittää kokonaisuudeksi, jossa on oleellista suhde kotiin ja kouluun, vapaa-ajan toiminta ja kaveripiirin merkitys. Jokaisen nuoren elämäntyyli määräytyy sen mukaan, mihin nuori on suuntautunut enemmän - vertaisryhmään vai kouluun ja perheeseen. (Rantanen 1996, 446.)

4.3.1 Mitä suuret edellä, sitä pienet perässä

Nuoria totutellaan myös kotona alkoholin käyttöön maistiaisilla tarjoamalla (Mäenpää 1993, 128). Aikuisten ja erityisesti vanhempien antamalla mallilla onkin todettu olevan yhteyttä nuoren alkoholinkäyttöön. Vanhempien myönteinen suhtautuminen alkoholiin on yhteydessä lasten juomistiheyteen ja suhtautumiseen positiivisesti. (Esplund 1994, 11; Siltala 1995, 47, 55.) Lehtosaaren (1990, 9) mukaan yli kolmasosa vanhemmista ei tiedä lastensa alkoholikäytöstä, neljäsosa tietää, mutta ei hyväksy sitä ja reilu kymmenesosa tietää ja hyväksyy lastensa alkoholikäytön. Pulkkinen ym. (1988, 59) mukaan yli kaksi kolmesta 14 - 17-vuotiaasta nuoresta oli nähnyt vanhempansa humalassa ja puolet heistä piti tosi humalaan juomista hyväksyttävänä. Vanhempien näkeminen humalassa lisäsi tosi humalaan juomisen hyväksyttävyyttä nuorten keskuudessa. Hyväksyttävyyttä oli yhteydessä nuorten omaan liialliseen käyttöön. Alkoholin käytön aloittamisikä oli alhaisempi, jos kotona käytettiin alkoholia.

Vallin (1995, 87) mukaan nuoren vanhempien sisarusten malli oli vanhempien antamaa mallia merkittävämpi alkoholikokeiluissa. Myös perheitä tarkastelleen amerikkalaistutkimuksen mukaan sisarusten ongelmajuominen

on yhteydessä toisten sisarusten juomiseen ja on merkittävä riskitekijä yksilön ongelmajuomista ajatellen (Conger & Reuter 1996, 25).

4.3.2 Joukossa tyhmyys tiivistyy

Yksilöllä on tarve pitää yhteyttä muihin ihmisiin sekä liittyä erilaisten ryhmien jäseneksi. Erilaisten ryhmien kautta nuorta ympäröivät henkilöt, tekijät ja säännöt ohjaavat hänen elämäänsä. Nämä erilaiset tekijät voivat olla ristiriidassa toistensa kanssa. Tämä johtaa nuoret tilanteeseen, jossa heidän tulee tasapainoilla parhaiden kykyjensä mukaan näiden tekijöiden välillä. Nuoren sosiaaliset suhteet ja sosiaalisuus ovatkin yhteydessä hänen harrastuksiinsa ja vapaa-ajanviettoonsa. Tämän vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota nuorten sosiaalisuuteen pyrittäessä löytämään selityksiä heidän alkoholinkäytölleen. (Valli 1998, 40, 46.)

Vertaisryhmän yhteys yksilön tupakointiin ja alkoholinkäyttöön onkin tutkitusti todistettu. Tossavaisen (1993, 169) mukaan parhaan ystävän tupakointi lisääntyy samansuuntaisesti nuoren oman tupakoinnin kanssa. Kavereiden suhtautuminen on keskeisellä sijalla myös nuoren omassa suhtautumisessa alkoholiin ja sen käyttöön (Ahlström 1990, 35-37; Pulkkinen 1984, 31, 59). Lehtosaaren (1990, 10) tutkimuksen mukaan parhaan ystävän raittius on yhteydessä nuoren omaan raittiuteen edistävästi. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet nuoret kokivat myös, että heitä ei ole painostettu käyttämään alkoholia kavereiden taholta. Kempin (1997, 15) mukaan taas nuoret sanovat juomisen johtuvan myös kavereista ja heidän painostuksestaan. On vaikeaa olla erilainen, raitis nuori. Vallin (1995, 85, 86) mukaan alkoholin käytön kohdalla vertaisryhmän merkitys kasvaa vuosi vuodelta siirryttäessä 13-vuotiaasta 17-vuotiaaksi. Samalla lisääntyy kavereiden painostus yhdenmukaiseen alkoholinkäyttöön vertaisryhmässä.

4.3.3 Vaihdetaan vapaalle

Nuorten vapaa-ajan viettotavat ovat vuosien varrella muuttuneet. Koillisen kasit (1996, 7) tutkimuksessa kahdeksasluokkalaiset nuoret mainitsevat vapaa-aikansa koostuvan ensisijaisesti oleskelusta kavereiden kanssa, toisena tulee television katselu ja kolmantena viikonloppujuhliminen ja alkoholin käyttö. Vastanäiden vapaa-ajanviettotapojen jälkeen tulevat varsinaiset harrastukset ja kouluun liittyvät asiat. Myös muut tutkimukset ovat saaneet samansuuntaisia tuloksia (vrt. Rantanen 1996). Tulokset osoittavat, että nuoret eivät viihdy kotona, vaan vapaa-aikaa vietetään yhä enemmän kodin ulkopuolella. Hallman ym. (1992, 31) ovatkin todenneet, että alkoholia runsaasti käyttävät ja tupakoivat nuoret viettävät enemmän aikaa kavereidensa kanssa kodin ulkopuolella kuin raittiit nuoret. Raittiiden ryhmästä yksi viidestä ja tosikäyttäjistä kaksi kolmesta tapasi ystäviään päivittäin.

4.3.4 Humalajuonnin kootut selitykset

Humalajuomisensa syiksi nuoret mainitsevat hauskanpitämisen, kokeilunhalun ja humalan tuoman huolettoman olotilan. Itseluottamus kasvaa, joka johtaa estojen ja epävarmuuden poistumiseen. Nuori uskaltaa sanoa ja tehdä sellaisia asioita, joihin selvinpäin hänen rohkeutensa ei riitä. Alkoholia pidetään eräänlaisena selviytymiskeinona, joka edistää asioiden unohtamista. Alkoholin käyttö voi johtua nuoren omasta kehitysvaiheesta, ympäristöstä saadusta mallista tai humalan subjektiivisesta kokemisesta (Kemppinen 1997, 15).

Syyt nuorison alkoholinkäytölle vaihtelevat yksilön iän mukaan. 13-vuotiailla tärkein syy juomiselle on kokeilunhalu, ja mitä vanhemmaksi tullaan, syy alkoholinkäytölle löytyy vapaamman olotilan saavuttamisesta sekä kavereista. (Konradsdal & Vetämäjärvi 1995, 43; Valli 1995, 89.)

Kemppinen (1997, 28-29) mainitsee kolme selitysmallia nuorten alkoholinkäytölle. Häiriö- ja päihdekeskeisessä selitysmallissa syy juomiseen löytyy yleensä nuoren kehosta, mielestä, sosiaalisista suhteista tai yhteiskunnasta. Toinen selitysmalli keskittyy nuoren pakoon arjesta päihteiden

avulla. Usein nuoren elämässä on taustalla psyykinen kriisi tai mielenterveysongelma. Kolmas selitysmalli korostaa korvikekäyttäytymistä. Tällöin alkoholin avulla laukaistaan yksinjäämisen tai hylätyksi tulemisen pelkoa. Alkoholi on vastapaino huolille, stressille ja tarkoituksettomuudelle.

Humalajuomisen seurauksia tarkastelleen amerikkalaistutkimuksen mukaan nuorten juominen saattaa johtaa emotionaaliseen, sosiaaliseen ja koulutukselliseen kyvyttömyyteen ja täten myös syrjäytymiseen. Juominen aiheuttaa myös terveydellisiä ja kehityksellisiä ongelmia ja lopulta voi johtaa jopa kuolemaan. (Conger & Reuter 1996, 2.)

4.4 Aikaisempien tutkimusten kriittinen pohdinta

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat nuorten alkoholiin suhtautumisen muuttumisen positiivisemmaksi yläasteelle siirryttäessä (Kemppinen 1997; Ståhl ym. 1997; Rahkonen 1994). Vastaukseksi tähän suuntaukseen he mainitsevat murrosiän alkamisen: nuori on epävarma itsestään ja haluaa kapinoida vanhempiaan vastaan. Etenkin 14-vuotiaiden tyttöjen poikia runsaampi humalajuonti selittyy sillä, että tytöt kehittyvät aikaisemmin kuin pojat ja juuri 14-vuotiaana suurin osa tytöistä on murrosiän suurimmassa kuohuntavaiheessa.

Kuitenkin 90-luvulla ongelmana on ollut se, että alkoholia käytetään jo ala-asteella (Hallman ym. 1992; Ståhl ym. 1997). Tosin tutkimuksissa on ollut hyvin erilaisia tuloksia käyttäjien määrästä ala-asteella. Nämä ristiriidat saattavat johtua paikkakunnasta, jossa tutkimus on tehty tai tutkimuksen tulkinnasta. Useat ala-asteikäiset ovat saaneet maistaa alkoholijuomia. Näiden maistamisten ja todellisen käytön raja on tultava esille, muutoin tulokset voivat heilahdella paljonkin. Toisaalta tällainen kotona alkoholiin tutustuminen voisi olla kokeiluympäristönä turvallisempi. Tällainen menettely voisi poistaa "kielletyn hedelmän" houkutuksen sekä tuoda kasvattavan näkökulman alkoholinkäyttöön.

Selitys alkoholinkäytön aikaistuneelle aloittamiselle on myös se, että murrosiän alkaminen on aikaistunut. Tämä on tuonut mukanaan murrosiän

ongelmat ala-asteelle. Lapset ovat pikkuaikuisia, joille on median välityksellä luotu oma kulttuuri. Lapsille annetaan enemmän vapautta ja lapset saavat tai joutuvat olemaan paljon yksin. Tämä tuo mukanaan turvattomuutta, joka saattaa ilmetä esimerkiksi alkoholin käyttönä. Murrosiän aikaistuminen saattaa siirtää etenkin humalajuontia vieläkin nuoremmalle iälle.

Nuorten on todettu juovan aikuisten malliin juhlapyhinä (Kemppinen 1997, 15). Nuorten juhlapyhäjuominen voitaneen selittää sillä, että vanhemmat ovat silloin myös humalassa ja eivät ole valvomassa lapsiaan. Juhlapyhäjuomista kuitenkin korostavat myös sellaiset seikat, että usein vanhemmat saattavat tarjota maistiaisista omista juomisistaan lapsilleen ja näin lapset voivat sanoa juoneensa juhlapyhinä. Juhlapyhinä myös lasten kotiintuloajat ovat usein löysemmät, mikä mahdollistaa myös vapaamman käyttäytymisen.

Nuorten humalajuomisen ja alkoholin käytön on todettu olevan runsaampaa kaupungeissa kuin maaseudulla (Mäenpää 1993, 136; Rimpelä ym. 1995, 29). Kaupungeissa alkoholia on helpompi hankkia, koska monessa maalaispitäjässä ei ole Alkoa ja muidenkin juomien saaminen voi olla hankalaa. Maaseudulla ihmiset usein tuntevat toisensa hyvin ja sosiaalinen paine vanhempien ja tuttavien kesken on siellä paljon suurempi kuin kaupungissa. Maaseudulla tarkkaillaan toinen toistaan. Kaupungeissa nuoret liikkuvat usein jengeissä ja näin sosiaalinen paine nuoriin kohdistuu sieltä. Useat tutkimukset osoittavatkin vertaisryhmän merkityksen nuorten alkoholikäytölle (Ahlström 1990; Kemppinen 1997; Valli 1998; Pulkkinen 1988). Nuori joutuu ristiriitaan, joka usein ratkeaa - etenkin murrosikäisellä -vertaisryhmän miellyttämiseen. Tutkittaessa maaseudun nuorten alkoholinkäyttöä onkin otettava huomioon erot kaupunkien ja maaseudun juomakulttuurien välillä. Tiettyjä suuntaviivoja ja yhtymäkohtia aikaisempiin tutkimuksiin on löydettävissä, mutta niitä on tarkasteltava kriittisesti.

Nuorten vapaa-ajanviettopapojen koostuminen kavereiden kanssa oleskelusta etenkin Koillisen kasit (1996, 6-7) tutkimuksessa kertoo juuri suurten kaupunkien nuorten jengiytymisestä. Vanhemmilla ei ole aikaa lapsille ja perheet viettävät yhä enemmän aikaa erillään. Vanhemmat eivät usein tiedä,

mitä lapset puuhaavat vapaa-aikanaan. Hallmanin ym. (1992) tutkimuksen mukaan päihteitä käyttävät nuoret viettävät enemmän aikaa kavereidensa kanssa, kuin raittiit nuoret. Voimmekin kysyä, onko sitten kodin ulkopuolella vietetty aika syy vai seuraus päihteiden käytölle.

5 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS JA ONGELMAT

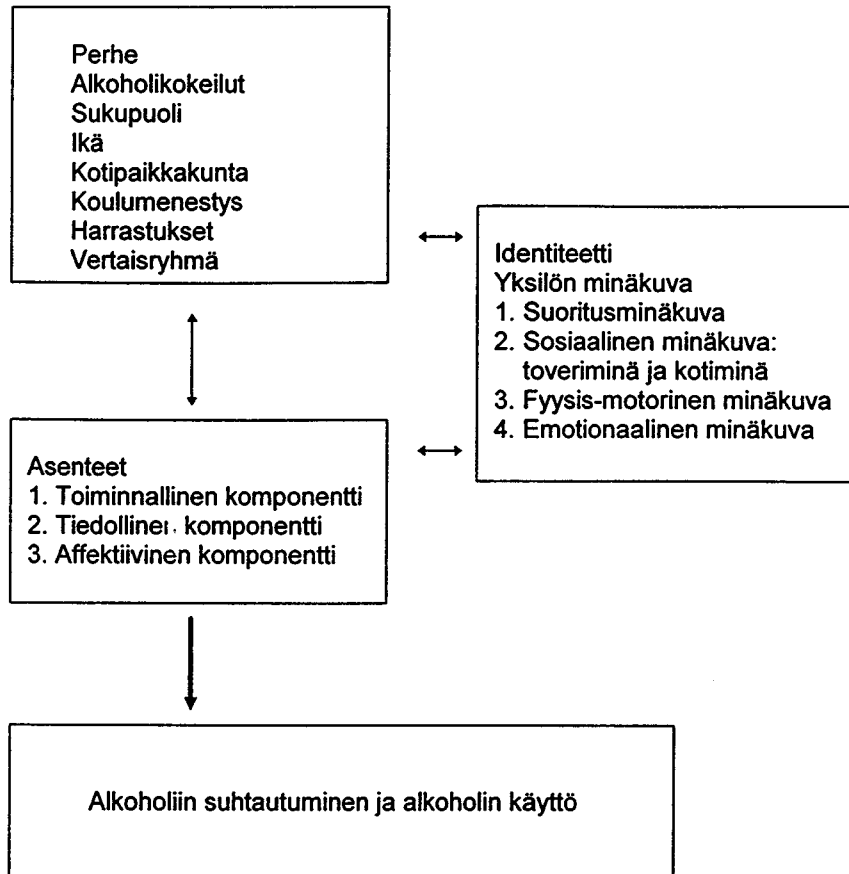
5.1 Tutkimuksen viitekehys

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on vertailla minäkuvan osa-alueita peruskoulun viidennen ja kahdeksannen luokan oppilailla sekä tarkastella minäkuvan yhteyttä yksilön suhtautumiseen alkoholia kohtaan.

Minäkuvaa tutkimuksessamme tarkastellaan Burnsien (1982) minäkuvan rakentumisen teorian avulla. Teoria jakaa minäkäsityksen kolmeen ulottuvuuteen ja neljään osa-alueeseen. Kaikkien kolmen ulottuvuuden sisältämät osa-alueet ovat suoritus-, emotionaalinen, fyysis-motorinen sekä sosiaalinen minäkuva, joka tutkimuksessamme jaetaan toveriminään ja kotiminään. Nämä neljä osa-aluetta muodostavat tutkimuksemme minäkuvan teoriakehyksen. Ikäluokkien välisiä minäkuvien ja suhtautumisen eroja tarkastelemme Eriksonin (1968) elämänkaariteorian kehitysvaiheiden kautta. Nämä elämänkaaren vaiheet ovat kohdejoukollamme varhaisnuoruus ja murrosikä. Nämä edellä mainitut minäkuvan osa-alueet ja identiteetin kehitysvaiheet kuvaavat ihmisen henkistä olemusta, joiden yhteyttä ihmisen ajatteluun ja asenteisiin tarkastelemme tutkimuksessamme.

Yksilön suhtautumista alkoholiin tarkastelemme Karvosen (1967) kolmen komponentin asenneteorian pohjalta. Tämä teoria jakaa asenteen kolmeen komponenttiin, jotka ovat toiminnallinen, tiedollinen sekä affektiivinen komponentti. Yksilöiden erilaista suhtautumista alkoholiin selitämme yksilöiden minäkuvien osa-alueiden eroilla sekä yksilön iällä, sukupuolella,

koulumenestyksellä, kotipaikkakunnalla ja harrastuksilla.

KUVIO 2. Tutkimuksen viitekehys

5.2 Tutkimuksen ongelmat

Tämän tutkimuksen ongelmat ovat seuraavat:

Pääongelmat:

1. Kuinka minäkuva eroaa peruskoulun viidennen ja kahdeksannen luokan oppilailla?
2. Kuinka minäkuvan osa-alueet ovat yhteydessä yksilön suhtautumiseen alkoholia kohtaan?

Alaongelmat:

1. Kuinka lähiympäristön suhtautuminen alkoholiin on yhteydessä yksilön omaan suhtautumiseen?
2. Kuinka yksilön alkoholikokeilut ovat yhteydessä alkoholiin suhtautumiseen?
3. Mikä on seuraavien asioiden yhteys alkoholiin suhtautumisessa?
-sukupuoli, ikä, koulumenestys, harrastukset, kotipaikkakunta

Hypoteesi ongelmaan 1: Viidesluokkalaisilla oppilailla suoritusminäkuva on heikompi kuin kahdeksaluokkalaisilla oppilailla. Ahon (1987, 53-55) mukaan minäkuva heikkenee aina peruskoulun viidenteen luokkaan asti, jonka jälkeen se taas vahvistuu. Kahdeksaluokkalaisten oppilaat taas ovat murrosikässä, jolloin vertaisryhmän merkitys on suurimmillaan. Keltikangas-Järvisen (1994, 115-116) mukaan murrosikäisen arvioon itsestään vaikuttavat paljon muiden arviot hänestä. Murrosikäinen saattaa kokea oman asemansa ryhmässä epävarmana ja täten arvioi sosiaalisen minäkuvansa heikoksi.

Hypoteesi ongelmaan 2: Heikon minäkuvan omaavilla yksilöillä alkoholiin suhtautuminen on positiivisempaa. Ahon (1996, 21-25) mukaan heikko minäkuva ilmenee koulussa asosiaalisena käyttäytymisenä. Heikon itsetunnon vahvistukseksi saatetaan hakea apua alkoholista ja muista päihteistä.

Hypoteesi alaongelmaan 1: Myönteinen alkoholiin suhtautuminen ympäristössä lisää yksilön myönteistä suhtautumista alkoholia kohtaan. Useat tutkimukset ovat todenneet vanhempien sekä vertaisryhmän alkoholinkäytön olevan yhteydessä yksilön alkoholinkäyttöön (Ahlström 1990; Kempainen 1997; Lehtosaari 1990; Pulkkinen 1984, 1988).

Hypoteesi alaongelmaan 2: Yksilön omien alkoholikokeilujen määrä lisää positiivista suhtautumista alkoholia kohtaan. Vallin (1995, 96) mukaan alkoholin käytön useus lisää myönteisempää suhtautumista alkoholia kohtaan.

Hypoteesi alaongelmaan 3: Pienessä kaupungissa ja viidesluokkalaisten ikäryhmässä suhtautuminen alkoholiin on negatiivisempaa. Humalahakuinen juominen on tutkimusten mukaan suuremmissa taajamissa

runsaampaa (Mäenpää 1993, 136; Rimpelä ym. 1995, 29). Tutkimukset osoittavat myös, että suhtautuminen alkoholia kohtaan muuttuu yläasteikäisenä. Tosi humalassa kahdeksaluokkalaisista sukupuolesta riippumatta on ollut lähes puolet, kun viidesluokkalaisista vastaavat luvut ovat 8 % pojista ja 3 % tytöistä. (Hallman 1992, 35; Ståhl ym. 1997, 24; Rimpelä 1996, 22.) Kempainen (1997, 23) on todennut suhtautumisen alkoholiin olevan ala-aste iässä vielä melko kielteistä, mutta suhtautumisen on todettu muuttuvan yläasteelle siirryttäessä.

Myös koulumenestyksellä oletamme olevan merkitystä suhtautumiseen: huono koulumenestys on yhteydessä positiiviseen suhtautumiseen. Koulumenestys määrää suurelta osin tulevan koulutuksen ja ammatin. Niiden on todettu olevan yhteydessä nuorten alkoholin käyttöön ja näin ollen myös suhtautumiseen alkoholia kohtaan (Mäenpää 1993, 136).

6 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

6.1 Esitestaus ja mittarin muokkaus

Kyselylomakkeemme testattiin joulukuussa 1997 eräällä Jyväskylän kaupungin yläasteen kahdeksannella luokalla sekä Jyväskylän Normaalikoulun viidennellä luokalla. Esitestauksen tulosten pohjalta kyselylomaketta muokattiin seuraavasti. Kyselylomakkeeseen lisättiin kysymys yksilön asemasta perheen lasten keskuudessa (kysymys 6). Koulumenestyskysymykseen (kysymys 8) lisäsimme tarkentavan osion kysymällä todistuksen numeerista keskiarvoa. Tämä tarkennus poistaa itsearvioinnin mahdollisesti aiheuttaman vääristymän. Kysymyksistä lähiympäristön suhtautumisesta alkoholin käyttöön (kysymykset 12-13) poistimme isovanhempien osuuden sekä yhdistimme veljien ja siskojen alkoholin käytön sisarusten käytöksi ja varoitteluksi. Esitestauksen tulokset osoittivat, että vastaajat eivät tienneet isovanhempiensa alkoholin käytöstä, ja

siskojen ja veljien käyttö oli järkevä yhdistää kysymyksen yksinkertaistamisen vuoksi. Vastaaajan kokeilukysymykseen (kysymys 15) lisäsimme tupakkaa koskevan väittämän. Kysymys humalajuonnista (kysymys 17) tarkennettiin kohdan "juon satunnaisesti" osalta väittämäksi "juon harvemmin kuin kerran kuukaudessa", koska jälkimmäinen ilmaus on tarkempi. Alkoholien aiheuttamia haittoja kysyimme avoimella kysymyksellä (kysymys 18), koska aikaisemmassa lomakkeessa ollut väittäjä-kysymys osoittautui tulosten koodauksen kannalta hankalaksi.

Minäkuvaa koskevat väittämät sijoittuivat neljälle faktorille, jotka kuvaavat minäkäsityksen neljää osa-aluetta. Lomakkeesta poistettiin väittämät, jotka saivat liian pienen latauksen ($>0,50$) tai ryhmittyivät useammalle faktorille. Joidenkin väittämien sanamuotoa tarkennettiin sekä fyysis-motorista minäkuvaa mittaavia väittämiä laadittiin lisää. Faktoriansalyysi tutkimusmenetelmänä on selvitetty tarkemmin kappaleessa 6.4.

Suhtautumista alkoholiin koskevat väittämät ryhmittyivät kolmelle faktorille, jotka kuvaavat asenteen muodostumisen kolmea komponenttia. Samoin kuin minäkuvaa koskevista väittämistä, myös näistä poistettiin liian pienen latauksen saaneet tai useammalle faktorille faktoroituneet väittämät.

Faktorien lukumäärä ratkaistiin teoriataustan sekä tietokoneajojen pohjalta. Sekä minäkuvan osuudesta että suhtautumisesta faktoroidiin 3 erilaista ratkaisua: kolmen, neljän ja viiden faktorin ratkaisut. Tarkasteltuamme faktoreiden koostumusta sekä muuttujien kertoimia, päädyimme ratkaisuun, jossa minäkuvan neljää eri osa-aluetta (suoritusminäkuva, fyysis-motorinen minäkuva, emotionaalinen minäkuva sekä sosiaalinen minäkuva, johon kuuluvat toveriminä ja kotiminä) kuvaa 4 faktoria sekä asenteen kolmea komponenttia (toiminnallinen, tiedollinen ja affektiivinen komponentti) kuvaa 3 faktoria.

Alkuperäinen kyselylomakkeemme sisälsi kvalitatiivisen kysymyksen vastaajan vapaa-ajanviettotavoista ja elämästä. Totesimme esitestauksen jälkeen, että kysymys ei tuonut uutta, toivomaamme näkökulmaa tutkimukseemme. Kyselylomakkeemme kysymysten määrä oli riittävä ja vastaajat eivät kyselyn suorittamisen jälkeen paneutuneet essee-muotoiseen

kysymykseen haluamallamme tavalla.

6.2 Mittaväline

Kyselylomake. Tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmänä oli puolistrukturoitu kyselylomake. Käyttämämme kyselylomake on esitelty liitteessä 1. Kyselylomakkeen osat olivat seuraavat: kysymykset 1-11 selvittivät vastaajan taustaa. Niiden tarkoitus oli selvittää tutkimuksemme riippumattomat muuttujat eli väittämät, jotka liittyivät seuraaviin osa-alueisiin: sukupuoli, ikä, tulevaisuuden suunnitelmat, perhe, koulumenestys, vertaisryhmä ja harrastukset. Edellä mainittujen osa-alueiden selvittäminen oli tärkeää, koska ongelmamme koskevat kyseisten osa-alueiden vaikutusta minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan.

Kysymykset 12-17 selvittivät lähiympäristön alkoholinkäyttöä, alkoholista varoittelua, omaa suhtautumista alkoholinkäyttöön sekä alkoholikokemuksia. Kysymys 18 oli avoin kysymys vastaajan alkoholihaittojen tietämyksestä. Sen tarkoituksena oli selvittää, miten alkoholivalistus on löytänyt kohteensa. Kysymyksessä 19 vastaajan tuli arvioida tiettyjen elämänarvojen merkitystä itselleen neljäportaisella asteikolla (hyvin tärkeä, melko tärkeä, yhdentekevää, ei mitään merkitystä). Elämänarvot ovat osa yksilön minäkuvaa ja vaikuttavat täten myös hänen suhtautumiseensa eri objekteja kohtaan.

Kysymykset 20-43 olivat vastaajan minäkuvaa tarkentavia väittämiä, joihin hänen tuli vastata viisiportaisella asteikolla (täysin eri mieltä, eri mieltä, en osaa sanoa, samaa mieltä, täysin samaa mieltä). Ne tarkastelivat yksilön minäkäsityksen neljää eri osa-aluetta (Burns 1982, 25; Aho 1996, 18). *Suoritusminäkuva* sisältää ensisijaisesti minäkäsityksen kognitiivisen aspektin. Tällöin yksilö arvioi itseään esimerkiksi oppijana. Suoritusminäkuvaa kyselylomakkeessamme mittasivat kysymykset 22, 24, 26, 34 ja 42. *Fyysis-motorinen minäkuva* tarkoittaa yksilön käsitystä ulkonäöstään, kehostaan ja motorisista taidoistaan. Tätä osa-aluetta mittasivat kyselylomakkeessamme kysymykset 29, 31, 33, 37, 38 ja 40. *Sosiaalinen minäkuva* koostuu yksilön käsityksestä omasta asemastaan sosiaalisissa ryhmittymissä. Se on näkemys

itsestä tärkeimpien yhteisöjen jäsenenä. Sosiaalinen minäkuva on tutkimuksessamme jaettu kahteen osatekijään: toveriminään ja kotiminään. Sosiaalisen minäkuvan toveriminää kyselylomakkeessamme mittasivat kysymykset 23, 25, 27, 28, 30, 36 ja 41. Sosiaalisen minäkuvan kotiminää kyselylomakkeessamme mittasivat kysymykset 20, 21, 32, 35 ja 39. *Emotionaalinen minäkuva* kuvaa yksilön käsityksiä omasta henkisestä olemuksestaan ja tunteistaan eli millaisena ihminen itseään pitää. Emotionaalisen minäkuvan kysymyksiä ei kyselylomakkeessamme oltu eritelty, koska emotionaalinen minäkuva kulkee jokaisen osa-alueen mukana yksilön omana arviona itsestään.

Kysymykset 44-75 kartoittivat vastaajan suhtautumista alkoholiin. Näihin kysymyksiin vastattiin samankaltaisella, viisiportaisella asteikolla kuin minäkuvaakin kartoitettiin kysymyksiin. Kysymykset oli jaoteltu Karvosen (1967) kolmen komponentin teorian, kolmen osatekijän mukaan. *Affektiivinen komponentti* ilmaisee asenteen kohteen mieluisuuden tai epämieluisuuden. Affektiivista komponenttia kyselylomakkeessamme mittasivat kysymykset 47, 48, 52, 57, 64 ja 71. *Kognitiivinen komponentti* sisältää yksilön asenteen kohteesta omaavat tiedot. Kognitiivista komponenttia kyselylomakkeessamme mittasivat kysymykset 45, 50, 51, 54, 59, 61, 63, 70, 73, 74 ja 75. *Toiminnallinen komponentti* sisältää valmiuden, jonka avulla yksilö toimii joko asenneobjektin puolesta tai sitä vastaan. Toiminnallista komponenttia kyselylomakkeessamme mittasivat kysymykset 44, 46, 49, 53, 55, 56, 58, 60, 62, 65, 66, 67, 68, 69 ja 72.

Kysymyksen 76 tarkoitus oli selvittää suhtautumista alkoholiin vapaan mielipiteen kautta. Kysymys 76 oli avoin mielipidekysymys alkoholista ja sen käytöstä.

6.3 Kohdejoukon valinta ja aineiston keruu

Tutkimuksemme perusjoukkona olivat peruskoulun viidennen ja kahdeksannen luokan oppilaat keskisuudessa ja pienessä kaupungissa. Kohdejoukon valinnassa ei käytetty otantamenetelmää vaan kohdejoukko valittiin

harkitusti. Valitsimme tutkimuksemme näytteeksi kahden viidennen ja kahden kahdeksannen luokan oppilaat Jyväskylän ja Jämsän kaupungeista. Nämä luokka-asteet ja kaupungit valitsimme selvittääksemme alkoholiin suhtautumisen eroja peruskoulun ala- ja yläasteella sekä keskisuuren ja pienen kaupungin välillä. Kohdejoukon suuruus oli 163 vastaajaa, joista kahdeksaluokkalaisia oli 75 ja viidesluokkalaisia 88. Jämsäläisiä vastaajia oli 81 ja jyväskyläläisiä 82.

Jämsä on noin 13 000 asukkaan kaupunki, jossa on ainoastaan yksi yläaste. Näin ollen tutkimuksemme otos oli juuri kyseiseltä yläasteelta. Tutkimukseen osallistuneet luokat olivat pääasiassa kaupunkialueella asuvista oppilaista koostuvia. Ala-asteen kouluksi valitsimme Jämsän suurimman ala-asteen, jossa oli kaksi viidettä luokkaa. Valinta luokkien suhteen ei siis ollut vaikeaa. Alueellisia eroja kaupunginosien ja koulujen suhteen ei Jämsän kokoisessa kaupungissa juurikaan ole havaittavissa.

Jyväskylästä valitsimme yhden suurimmista yläasteista. Kyseisellä koululla eri kulttuurien sulautuminen on voimakasta ja oppilaat tulevat koko kaupungin alueelta. Ala-asteen valitsimme täysin kaupungin toiselta laidalta. Ala-aste sijaitsee asutusalueella, joka koostuu eri yhteiskuntaluokkien edustajista. Koulussa oli kaksi viidettä luokkaa, joista toinen oli poika- ja toinen tyttövaltainen.

Varsinainen tutkimusaineiston keruu tapahtui maaliskuussa 1998. Keräsimme aineiston henkilökohtaisesti kahdelta kahdeksannelta ja kahdelta viidenneltä luokalta Jyväskylän ja Jämsän kaupungeista. Ennen kyselyn suorittamista selitimme tutkimuksemme taustaa sekä korostimme aineiston käsittelyn luottamuksellisuutta. Kehotimme myös vastaamaan kyselyymme rehellisesti. Kyselyn suorittamiseen oli varattu aikaa 45 minuuttia, mutta millään luokalla ei tarvittu koko varattua aikaa sen suorittamiseen.

6.4 Aineiston käsittely ja tulkinta

Aineiston käsittely tilastollisesti tapahtui SPSS-ohjelmistolla. Minäkuvamuuttujia sekä suhtautumismuuttujia ryhmiteltiin eksploratiivisen faktorianalyysin avulla. Faktorianalyysin tarkoituksena on selvittää pienin määrä perusmuuttujia, jotka selvittävät kaikki huomioon otettavat korrelaatiot. Faktorianalyysi on tarkoituksenmukainen menetelmä, kun pyritään etsimään perusolotuuksia. Eksploratiivisen faktorianalyysin suorituskäytännöt voidaan jaotella seuraavasti: 1) Faktoreiden lukumäärän arviointi, 2) Faktorointi eli faktoreiden eristäminen, 3) Rotaatio ja tulkinnot sekä 4) Faktoripisteiden laskeminen. (Nummenmaa, Konttinen, Kuusinen & Leskinen 1997, 243.)

Tutkimuksessamme korrelaatiomatriisin pohjalta suoritettiin faktorointi pääkomponenttianalyysiä käyttäen. Faktorien lukumäärän määrittämiseksi käytettiin aluksi ominaisarvorajaa 1. Faktoriluvun määrittämisen tukemiseksi ajettiin ominaisarvojen laskeva kuvaaja (Cattellin scree -testi), ja katkaisukohtana käytettiin kuvaajan vaakasuoraksi tasoittuvaa osaa. Lisäksi faktoriluvun määrittämiseksi ajettiin useita faktoriratkaisuja (3 - 5 faktorin ratkaisuna). Lopulliseksi faktoreiden määräksi valittiin minäkuvan osalta neljä ja suhtautumisen osalta kolme, jotka voidaan tulkita suhteellisen helposti. Nämä ratkaisut olivat myös teoriataustan kannalta järkevimpiä. Lisäfaktoreiden selitysosuudet olivat niin pieniä, että ne alkoivat olla sattumaa, ja niitä ei olisi pystytty tulkitsemaan luotettavasti. Virhemäärä lisääntyy faktorien lukumäärän kasvaessa. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on edullisempaa pidättäytyä pienempään faktorilukuun ja välttyä siltä, että osa mittaa virhevarianssia. (Erätuuli, Leino & Yli-Luoma 1994, 53-54; Karma & Komulainen 1990, 46.)

Rotaatioiden avulla pyritään faktoriratkaisu muuntamaan sisällöllisesti tulkinnalliseen muotoon, jolloin faktorit voidaan nimetä uusien latausten perusteella. Lisäksi rotaation avulla pyritään vähentämään virhevarianssia. Tässä tutkimuksessa rotaatioksi valittiin suorakulmainen Varimax-menetelmä. Tarkoituksena oli saada korreloimattomat faktorit ja siten mahdollisimman selväpiirteinen tulkinta niille. Valintaan johti myös se, että

ortogonaalinen rotaatio soveltuu hyvin jatkoanalyysiin. (Erätuuli ym. 1994, 54-55; Nummenmaa ym. 1997, 245-247.)

Faktorianalyysissa päädyttiin neljän ja kolmen faktorin Varimax-ratkaisuihin. Minäkuva- ja suhtautumismuuttujien Varimax-rotatoidut faktorimatriisit on esitetty liitteissä 3 ja 4. Kyseessä olevien liitteiden mukaan voidaan päätellä, että faktorianalyysit selittävät 43,2 % minäkuva- ja 40,7 % suhtautumismuuttujien vaihteluista, ja siten analyysit ovat jatkotulkintakelpoisia.

Tässä tutkimuksessa faktoreita tulkittiin tarkastelemalla niiden latauksia muuttujilla. Faktorit pyrittiin tulkitsemaan sekä yhdistämällä ne tutkimuksen teoreettiseen viitekehukseen että tarkastelemalla prosessikuvauksen avulla faktorin synnyn takana olevia prosesseja, jotka ovat aiheuttaneet kyseisen faktorin muodostumisen. (Sänkiäho 1974, 18-19.)

Seuraavaksi esitetään faktoreille korkeimmin latautuneet muuttujat, faktorien nimeäminen sekä faktoreiden määrittely. Negatiivisesti latautuneen väittämän korrelaation edessä on miinusmerkki, ja täten se tulee lukea käänteisesti (esimerkiksi kysymys 42: En voi luottaa opettajiini).

Suoritusminäkuvan faktori M1

Suoritusminäkuva sisältää ensisijaisesti minäkäsityksen tiedollisen aspektin. Siihen voidaan katsoa kuuluvaksi yksilön suoriutuminen sekä suhtautuminen erilaisiin objekteihin koulussa, esimerkiksi yksilön suhde opettajaan, oppimiseen ja opittaviin asioihin. Suoritusminäkuvaa voidaankin kutsua tässä tapauksessa yksilön kouluminäkuvaksi. Kouluminäkuvaan tutkimuksessamme ryhtyivät väittämät, jotka käsittelevät opettajia, oppiaineita sekä oppimista yleensä. Tälle faktorille ryhtyi myös kysymys yksilön omasta suhteesta vanhempiinsa. Kysymys oli samankaltainen kysymyksen 42 kanssa. Molemmat kysymykset mittaavat yksilön luottamusta auktoriteetteja kohtaan. Ensimmäistä faktoria tutkimuksessamme voidaankin kutsua suoritusminäkuvafaktoriksi. Kyseisen faktorin tulkinnessa ja nimeämisessä on käytetty hyväksi tutkimuksen teoreettista viitekehystä. Seuraavassa ovat koottuina suoritusminäkuvafaktorille ryhtyneet väittämät:

22. Pitkästyn koulussa usein.	.72
42. Voin luottaa opettajiini.	-.70
34. Opettajat eivät ymmärrä minua.	.68
26. Oppiminen on hauskaa.	-.68
24. Koulussa opetettavat asiat ovat minulle usein vaikeita.	.48
43. Voin kertoa vanhemmilleni vaikeista asioista.	-.46

Fyysis-motorisen minäkuvan faktori M2

Fyysis-motorinen minäkuva sisältää yksilön henkilökohtaisen käsityksen itsestään; ulkonäöstään, kehostaan ja motorisista taidoistaan. Siihen voidaan katsoa kuuluvaksi yksilön tyytyväisyys ulkonäköönsä ja harrastuneisuutensa esimerkiksi liikunnassa ja tätä kautta hänen kokonaisvaltainen tyytyväisyys itseensä ja itsehyväksyntä. Tutkimuksessamme fyysis-motorista minäkuvaa on mitattu ulkonäköä, liikuntaharrastuksia ja vapaa-ajanviettoa koskevin väittämin. Tutkimuksemme toinen faktori onkin nimeltään fyysis-motorinen minäkuvafaktori. Myös tämän faktorin tulkintaan ja nimeämiseen saimme perustan teoriataustasta. Väittämät ovat seuraavat:

37. Olen tyytyväinen ulkonäkööni.	.72
31. Olen tyytyväinen itseeni.	.60
40. Olen hyvä liikunnassa.	.60
38. Harrastukset vievät paljon aikaani.	.58
33. Harrastukset tuovat iloa elämäni.	.43

Sosiaalisen minäkuvan faktori M3 ja M4

Kolmas faktori tutkimuksessamme on sosiaalisen minäkuvan faktori. Sosiaalinen minäkuva koostuu yksilön käsityksestä omasta asemastaan sosiaalisissa ryhmittymissä. Se on näkemys itsestä tärkeimpinä pitämiensä yhteisöjen jäsenenä. Teoriataustan tukemana voimme jakaa sosiaalisen minäkuvan kahteen osaan ja tulkita kyseisiä faktoreita sen perusteella. Yksilöllä on olemassa toveriminä sekä kotiminä. Toveriminä on yksilön käsitys itsestään

ja asemastaan tovereiden kesellä, koulussa ja vapaa-aikana. Kotiminä kertoo yksilön oman käsityksen asemastaan kotona ja suhteestaan kotiin ja siellä oleviin henkilöihin. Nämä molemmat, toverit ja koti, ovat yksilön tärkeimmät sosiaalista minäkuva tukevat ryhmät. Faktorille kolme ryhmittyneet väittämät käsittelevät yksilön ystävyysuhteita sekä omaa itsearvostusta toisten silmissä.

Sosiaalinen minäkuva: toveriminä-faktorille ryhmittyneet väittämät:

36. Koulussa minulla on ystäviä.	.67
30. Minun on vaikeaa puhua luokan edessä.	-.51
28. Olen ujo.	-.49
23. Olen suosittu tyyppi ystäväni keskuudessa.	.48
25. Vietän aikaani ystävien kanssa.	.47
41. Häpeän itseäni.	-.46

Sosiaalinen minäkuva: kotiminä-faktorille ryhmittyneet väittämät:

20. Minulla on hyvä koti, joka auttaa minua kaikissa vaikeuksissa.	.69
35. Olen mieluiten kotona vapaa-aikanani.	.56
32. Minulla on riittävästi rahaa käytössäni.	.53
39. Saan päättää kotona asioistani.	.50

Tutkimuksemme teoriataustassa käsitellään minäkuvan osa-alueista myös emotionaalista minäkuva. Emotionaalinen minäkuva kuvaa yksilön käsityksiä omasta henkisestä olemuksestaan, tunteistaan ja siitä, millaisena yksilö kaikenkaikkiaan itseään pitää. Emotionaalinen minäkuva yhdistyy jokaiseen kolmeen edellä mainittuun minäkuvan osa-alueeseen. Se kertoo yksilön tunteista niin koulua, kotia, tovereita kuin fyysistä itseäänkin kohtaan. Tunteet hallitsevat kaikkialla, eikä niitä voida erottaa tiettyyn tilanteeseen. Tämän vuoksi emotionaalinen minäkuva-faktori ei ole erillinen, vaan kietoutuu kolmen muun faktorin ympärille. Mihinkään faktoriin ryhmittäytymättömiä väittämiä oli kolme: väittämät 21, 27 ja 29.

Toiminnallisen komponentin faktori S1

Asenteen toiminnallinen komponentti sisältää yksilön toiminnallisen valmiuden joko asenneobjektin - tässä tapauksessa alkoholin käytön - puolesta tai sitä vastaan. Se ilmaisee yksilön valmiutta suhtautua alkoholin käyttöön joko myönteisesti tai kielteisesti erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi uusissa, rohkeutta vaativissa tilanteissa. Yksilö on tai ei ole valmis käyttämään alkoholia tällaisissa tilanteissa. Tutkimuksemme kyseiselle faktorille ryhmittäivät väittämät, jotka olettavat yksilön jo käyttäneen alkoholia ja täten ne liittyvät toimintaan. Jos yksilön ei ole itse käyttänyt alkoholia, niin hänellä on kuitenkin jonkinlainen käsitys alkoholin käyttöön liittyvästä toiminnasta. Ensimmäisen suhtautumiskäsitteen tulkitsemme teoreettisen perustan ja prosessitulkin pohjalta asenteen toiminnallisen komponentin faktoriksi. Seuraavassa esitellään tutkimuksemme asenteen toiminnalliselle komponentille ryhmittyneet väittämät:

55. Alkoholin nauttimisesta tulee hyvä mieli.	.70
58. Alkoholi tekee ihmiset rohkeiksi.	.69
56. Alkoholin käyttäminen vähentää yksinäisyyden tunnetta.	.69
67. Kaverini suhtautuvat myönteisesti alkoholiin.	.63
72. Alkoholimainokset herättävät mielenkiintoa.	.61
62. Alkoholi auttaa lähestymään vieraita ihmisiä.	.58
69. Alkoholia käytetään juhlissa.	.58
49. Alkoholin käyttö antaa varmuutta uudessa tilanteessa.	.58
66. Kohtuullinen alkoholin käyttö kuuluu tavalliseen elämänmenoon.	.55
44. Alkoholin mainostaminen pitäisi sallia.	.53
46. Alkoholin käyttö pitäisi sallia vapaasti kaikkialla.	.51

Tiedollisen komponentin faktori S2

Asenteen tiedollinen komponentti sisältää asenteisiin vaikuttavat tiedot. Tiedot voivat olla joko subjektiivisia tai objektiivisia. Alkoholin käyttöä koskeva asenteen tiedollinen osatekijä on tärkeä mitattaessa yksilön tietämystä alkoholista, alkoholin käytöstä ja sen mukanaan tuomista haitoista.

Tutkimuksessamme tälle faktorille ryhmittivät väittämät, jotka käsittelivät alkoholin käytöstä johtuvia haittoja ja seuraamuksia. Yksilön tulee tietää tiettyjä yhteiskunnassamme vallitsevia alkoholilakeja, esimerkiksi hintaan ja käyttöikään liittyviä seikkoja. Toisen suhtautumisfaktorin nimeämme teoriataustan sekä prosessitulkinnan avulla asenteen tiedollisen komponentin faktoriksi. Seuraavassa asenteen tiedolliselle komponentille ryhmittyneet väittämät:

50. Alkoholin hintaa pitäisi nostaa, jotta sen käyttö vähenisi.	.68
74. Alkoholin vaaroista tiedottamista pitäisi lisätä.	.63
48. Alkoholin käyttö on epämiellyttävää.	.61
75. Alkoholia käyttäneet häiriköivät kaupungilla.	.60
51. Alkoholia pitäisi myydä myös maitokaupassa.	-.57
70. Alkoholi aiheuttaa aivoissa muutoksia.	.56
63. Alkoholia saavat käyttää vain yli 18 vuotiaat.	.54

Affektiivisen komponentin faktori S3

Asenteen affektiivinen komponentti ilmaisee, kuinka mieluisana tai epämieluisana yksilö asenneobjektin, eli tässä tapauksessa alkoholin ja sen käytön kokee. Asenteen affektiivinen osa on asenteen vaikuttavin komponentti. Usein tunneperäinen suhtautuminen avaa tietä toiminnalle; jos koen alkoholin positiivisena asiana ja sen käytön tärkeäksi, silloin varmasti toimin tunteideni ohjaamalla tavalla. Affektiivisen komponentin faktorille on ryhmittynyt vähän muuttujia, mutta muissa faktoreissa on havaittavissa affektiivisen osatekijän väittämiä. Kyseiselle faktorille ryhmittyi kuitenkin erilaisia, omakohtaista tunnetilaa kuvaavia sanoja, kuten epämiellyttävä, tarpeellinen ja ikävä. Affektiivinen komponentti on asenteen muodostumisessa hallitsevin, joten sen vaikutus näkyy kahdessa muussakin komponentissa. Kolmannen suhtautumisfaktorin nimeämme prosessitulkinnan avulla asenteen affektiiviseksi komponentiksi. Seuraavassa asenteen affektiiviselle komponentille ryhmittyneet väittämät:

57. Humalaiset ovat epämiellyttäviä.	.63
71. Alkoholivalistus on tarpeellista.	.63
52. Alkoholin aiheuttamat ongelmat kodeissa ovat mielestäni ikäviä.	.59
64. Saan olla kavereiden seurassa selvä.	.47
47. Henkilöt, jotka vastustavat alkoholin käyttöä ovat ahdasmielisiä.	-.40

Mihinkään faktoriin ryhmittäytymättömiä väittämiä oli yhdeksän kappaletta : väittämät 45, 53, 54, 59, 60, 61, 65, 68, 73.

6.5 Varianssianalyysi tutkimusmenetelmänä

Aritmeettisten keskiarvojen testaamiseen käytetään tavallisesti kahta menetelmää: t-testiä ja varianssianalyysiä. T-testillä erotetaan tavallisesti yhden ryhmän testit, kahden korreloivan ryhmän ja kahden korreloimattoman ryhmän testit. Varianssianalyysillä tulkitaan yhtä aikaa useiden keskiarvojen erojen merkitsevyyttä. Tarkoituksena on saada selville ovatko saman otoksen ryhmien jonkin muuttujan keskiarvot todella erilaisia. Varianssianalyysin keskeinen idea on, että varianssit ryhmässä johtuvat satunnaisista tai tuntemattomista tekijöistä, mutta ryhmän keskimääräinen taso johtuu tutkittavasta tekijästä. Ryhmien välisen varianssin suhdetta ryhmien sisäiseen varianssiin nimitetään testin F-suhteeksi, joka on varianssianalyysin keskeinen tulos ja johon merkitsevyyden ilmoittaminen perustuu. (Erätuuli ym. 1994, 75, 77.)

Tutkimuksessamme faktoroinnin jälkeen summamuuttujien keskinäisiä suhteita sekä niiden suhteita riippumattomiin muuttujiin tulkittiin varianssianalyysillä. Tutkimuksessamme kyse on yksisuuntaisesta varianssianalyysistä, koska selittäviä tekijöitä on vain yksi. T-testin avulla tutkimuksessamme ratkaistiin ongelmat, jotka käsittelivät yksilön iän (liite 6), lähiympäristön varoittelun (liitteet 8 - 11), humalassa olon (liite 17), sukupuolen (liite 19), koulumenestyksen merkityksen (liite 22) sekä parhaan ystävän (liite 25) yhteyttä yksilön minäkuvaan ja alkoholiin suhtautumiseen. F-testillä tutkimuksessamme ratkaistiin ongelmat jotka koskivat koulutodistuksen keskiarvoa (liite 7), lähiympäristön alkoholin käyttöä (liitteet 12 - 15), yksilön

omaa tulevaa käyttöä (liite 16), humalajuonnin useutta (liite 18), kotipaikkakuntaa (liite 20), jatko-opiskelusuunnitelmia (liite 21), harrastuksia (liite 23) ja kavereiden lukumäärää (liite 24).

6.6 Tutkimuksen luotettavuustarkastelu

Mittauksen sisäinen yhtenäisyys ja luotettavuus riippuu siitä, miten luotettavasti ja oikein saadaan tietoja tutkimukseen kuuluvista tutkittavista (Valkonen 1981, 77). Mittauksella saadut ominaisuudet eivät välttämättä tule esiin käyttäytymisessä. Mitä enemmän arvionvaraisia tai arkaluonteisia asioita kysymykset koskevat, sitä enemmän vastaukset poikkeavat eri tutkimuskerroilla tai ovat riippuvaisia satunnaisista tekijöistä, kuten tutkimusajankohdasta ja -paikasta sekä mielialasta. Täsmällisten tosiasioiden luotettavuus on suurempi kuin käyttäytymisen syiden, asenteiden ja arvojen tai sosiaalisten suhteiden tiedustelun. Esimerkiksi ikää, perhesuhteita tai sukupuolta kysyttäessä tulokset ovat luotettavampia kuin esimerkiksi asenteita kysyttäessä.

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota aineiston sisäiseen ja ulkoiseen luotettavuuteen. Aineiston sisäinen luotettavuus liittyy tutkittavina oleviin ihmisiin, jotka ovat osa otosta. On tärkeää, miten luotettavasti ja oikein näistä henkilöistä saadaan tietoja. Ulkoinen luotettavuus taas liittyy aineiston otantateoriaan. Aineiston tulee olla reliaabelia ja validia, mutta on myös tarkasteltava sitä, missä määrin aineisto on yleistettävissä suurempaan joukkoon. (Valkonen 1981, 77-78.)

Tässä tutkimuksessa ei ole käytetty otantamenetelmää vaan näytteet on otettu perusjoukosta harkitusti. Harkinnan kriteerinä oli saada tutkimukseemme näkökulma keskisuomalaisen mittapuun mukaan suuren ja keskisuuren kaupungin nuorten välisistä eroista. Valitut koulut olivat kiinnostuneita lähtemään mukaan tutkimukseemme. Useat koulut Jyväskylässä olivat jo kyllästyneitä jatkuviin tutkimuksiin, joten valitsimme koulut ja niistä luokat, jotka olivat motivoituneita lähtemään mukaan tällaiseen tutkimukseen. Tällaisella otantamenetelmällä tutkimuksen ulkoinen luotettavuus ei ole yhtä hyvä kuin se olisi varsinaisessa otantatutkimuksessa. Joskus ollaan myös sitä

mieltä, että käytettäessä harkintaotantaa tutkimustuloksia ei voida yleistää tutkitun joukon ulkopuolelle ja siksi ulkoista luotettavuustarkastelua ei tehdä.

Tutkimuksemme minäkuvan rakennetta käsittelevässä teoriaosassa minäkuva on jaettu kolmeen ulottuvuuteen. Nämä ulottuvuudet ovat todellinen eli reaalinäkäsitys, ihanneminäkäsitys sekä normatiivinen minäkäsitys. Kuitenkin tässä tutkimuksessa pääpaino on näiden kolmen ulottuvuuden neljässä osa-alueessa. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta näitä kolmea ulottuvuutta on syytä tarkastella lähemmin. Tutkimuksemme vastaajat ovat arvioineet kyselyssämme itseään pääosin reaalinäkäsityksensä pohjalta. Ihanneminäkäsityksensä ohjaamana vastaaja voi kuitenkin vastata väittämiin toivomiensa ihanneominaisuuksien mukaan. Tämä voi vääristää vastaustuloksia ja niiden luotettavuutta. Normatiivinen minäkäsitys taas voi aiheuttaa yksilön vastauksiin tietyn sosiaalisesti hyväksyttävien vastausten paineen. Hän vastaa väittämiin siten, mitä kuvittelee ympäristön ihmisten häneltä odottavan.

6.6.1 Reliabiliteetti

Mittarin reliabiliteetilla tarkoitetaan sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia (Karma 1983, 54; Uusitalo 1991, 84). Reliabiliteetti on sitä parempi, mitä vähemmän sattumalla on osuutta mittaustuloksiin. Niinpä mittarin reliabiliteetti on korkea, jos tulokset eivät ole sattumanvaraisia. Mittaustulosten luotettavuutta parannetaan esimerkiksi toimenpiteillä, joilla selvennetään kysymyksiä ja ohjeita, yhtenäistetään mittaustilanteita ja vähennetään erehdysten vaaraa (Valkonen 1981, 53; Karma 1983, 54). Mittarin reliabiliteetti on suoraan verrannollinen mittarin pituuteen eli osioiden lukumäärään. Kysymysten määrän kasvaessa sattuman osuus pienenee ja reliabiliteetti paranee. (Karma 1983, 58.)

Tämän tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin parantamaan seuraavasti: mittarin esitestauksen pohjalta joitakin, nuorille epäselviä kysymyksiä muotoiltiin uudelleen ja muutettiin heidän kielelleen. Kyselyyn vastaamiseen oli varattu kaikille 45 minuuttia aikaa ja luokissa vallitsi tänä aikana työrauha.

Ennen kyselyn toteuttamista pidimme luokalle johdantopuheen, jossa kerroimme itsestämme ja tutkimuksen tarkoituksesta sekä aineiston käsittelyn luottamuksellisuudesta. Aihe oli vastaajien mielestä kiinnostava, mikä osaltaan vaikuttaa vastaushalukkuuteen ja tulosten luotettavuuteen. Tässä tutkimuksessa minäkuvan mittarissa oli 23 osiota ja suhtautumismittarissa 31 osiota. Osioiden lukumäärän lisääminen olisi parantanut mittarin reliabiliteettia, mutta toisaalta liian suuri osioiden lukumäärä olisi saattanut vähentää vastaamishalukkuutta. Tutkimuksemme kohdejoukon henkilöt olivat nuoria ja etenkin viidesluokkalaisille käyttämämme mittari oli jo nyt riittävän laaja. Samaa asiaa myös mitattiin useammilla kysymyksillä. Siten haluttiin varmistua siitä, että vastaajat vastasivat rehellisesti ja vastaukset olivat johdonmukaisia.

Tässä tutkimuksessa faktorianalyysin pohjalta muodostuneiden summamuuttujien luotettavuus perustuu Cronbachin alfa-kertoimille, jotka on esitetty taulukossa 1. Täysin reliaabelin summamuuttujan arvo on 1 ja täysin sattumanvaraisen arvo on 0. Alfa-kerrointa .70 pidetään yleisesti hyväksyttävänä, vaikka mitään tiettyä hyväksymisrajaa kertoimille ei olekaan olemassa. (Erätuuli ym. 1994, 104; Karma 1983, 55.) Tutkimuksessamme Cronbachin alfa-kertoimet ovat minäkuvafaktoreissa suoritus- ja fyysismotorisen minäkuvan osalta ja suhtautumisfaktoreissa tiedollisen ja toiminnallisen komponentin osalta hyväksyttäviä. Sosiaalisen minäkuvan kotiminä-faktorille ryhmittyi vain neljä ja affektiivisen komponentin faktorille viisi muuttujaa. Tämä alentaa reliabiliteetin estimaatin arvoa. Kuitenkin voimme todeta, että reliabiliteetin estimaatit täyttävät luotettavuudelle asetetut kriteerit.

TAULUKKO 1. Faktorimuuttujien reliabiliteettien estimaatit

Minäkuva faktorit	Cronbachin alfa kerroin
1. Suoritusminäkuva	.77
2. Fyysis- motorinen minäkuva	.68
3. Sosiaalinen minäkuva/toveriminä	.61
4. Sosiaalinen minäkuva/kotiminä	.48
Suhtautumisfaktorit	Cronbachin alfa kerroin
1. Toiminnallinen komponentti	.87
2. Tiedollinen komponentti	.80
3. Affektiivinen komponentti	.55

6.6.2 Validiteetti

Validiteetilla tarkoitetaan mittarin kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata (Uusitalo 1991, 84). Kyselytutkimuksessa mittauksen luotettavuus riippuu siitä, miten hyvin teoreettista viitekehystä vastaavia muuttujia pystytään muodostamaan. Sekä muuttujien että niiden luokkien tulisi mahdollisimman hyvin vastata todellisuutta. Kun mitataan teoreettisia käsitteitä, kuten yksilön asenteita ja käsityksiä, validiuden tarkastelu on ongelmallisempaa. Tutkijan on pohdittava, koostuvatko mitatut asiat niistä sisällöistä, joita on tarkoituskin mitata, eli toteutuuko tutkimuksen sisältövalidius (Nummenmaa ym. 1997, 204). Validiteettia käsiteltäessä puhutaan sisältövaliditeetin ohella käsitevaliditeetista, joka tarkoittaa mittausoperaatioiden pätevyyttä tutkittaviin käsitteisiin nähden (Hirsjärvi 1982, 200-201). Käsitevalidiutta tutkittaessa on kysymys siitä, mittaako mittari sitä, mitä sen on tarkoitus mitata ja onko teoria saanut tukea tutkimuksesta (Valkonen 1981, 70).

Jyringin (1977, 129-131) mukaan kyselytutkimuksessa on pääasiassa kolme validiteettiongelmaa, joihin on kiinnitettävä huomiota mittarin

luotettavuutta arvioitaessa. Ensinnäkin on todettu, että vastaajilla on pyrkimys antaa sellaisia vastauksia, joita hän olettaa kyselijän haluavan, sekä sellaisia vastauksia, jotka hän kokee sosiaalisesti hyväksyttäväksi. Toisena vaikeana validiteettiongelmana voidaan pitää ilmausten ja ajatusten välistä eroa eli sitä, kuinka paljon henkilön sanoista voidaan päätellä hänen ajatuksiaan. Kolmantena vaikeutena on ilmauksen ja käyttäytymisen välinen ongelma eli se, kuinka paljon vastaajan ilmaukset ennustavat hänen käyttäytymistään.

Tutkimuksemme validiteettia pyrittiin parantamaan seuraavasti: vastaajille korostettiin vastausten jäävän vain tutkijoiden tietoon ja vastaajien henkilöllisyyden säilyvän salaisena. Ennen kyselyn tekoa korostettiin myös rehellisen vastaamisen tärkeyttä. Sosiaalisesti hyväksyttävien vastausten vaara on tällaisessa tutkimuksessa suuri, koska alkoholi ja siihen suhtautuminen on edelleen arka asia yhteiskunnassamme. Etenkin lasten ja nuorten keskuudessa se on päivän polttava kysymys. Oman tai perheen alkoholinkäytön myöntäminen ja siitä kertominen voi olla monelle vaikeaa ja tämä seikka voi vääristää vastaustuloksia. Ilmausten ja ajatusten välistä eroa pyrittiin minimoimaan tekemällä vähän avoimia kysymyksiä ja antamalla valmiita, yksiselitteisiä vastausvaihtoehtoja. Mittari oli laaja, ja eri alueet peittävä, mikä osaltaan paransi sisältövaliditeettia. Teoreettista viitekehystä vastaavia muuttujia laadittiin kattamaan kaikkia minäkuvan osa-alueita sekä asenteen komponentteja.

Mittaväline eli kyselylomake esitettiin validiteetin parantamiseksi. Mittarin käsitevaliditeettia parannettiin esitestauksen pohjalta muokkaamalla ja yksinkertaistamalla kysymyksiä. Näin pyrittiin käyttämään kohdejoukolle tuttuja, yleisesti käytössä olevia termejä. Tällä varmistettiin, että vastaajat ymmärsivät kysymykset ja näin mittarin käsitevaliditeetti saatiin mahdollisimman korkeaksi. (Erätuuli ym. 1994, 106.) Käsitevaliditeetin parantamiseksi kysymykset laadittiin teoriataustan pohjalta aikaisempia tutkimuksia apuna käyttäen. Esimerkiksi Liimatainen-Lamberg (1989) sekä Kouluterveystutkimukset ovat käyttäneet samansuuntaisia kysymyksiä.

7 TULOKSET

7.1 Tutkimusaineiston kuvailu

Sukupuoli. Tutkimukseen osallistuneista poikia oli 67 ja tyttöjä 96. Luokkasteittain sukupuolierot jakaantuivat siten, että viidesluokkalaisia tyttöjä oli 54 ja poikia 35. Kahdeksaluokkalaisia tyttöjä oli 41 ja poikia 33. Tutkimuksessa oli mukana viidesluokkalaisia 54 % ja kahdeksaluokkalaisia 46 %. Lukumäärien ero johtuu siitä, että nykyään yläasteen luokat ovat pienryhmiä, kun taas ala-asteella luokat ovat vielä suuria.

Opiskelusuunnitelmat. Tutkimukseen osallistuneista viides- ja kahdeksaluokkalaisista yli puolet aikoi jatkaa peruskoulun jälkeen lukiossa. Ammattikoulun valitsi vain viidesosa ja loput eivät olleet päättäneet uravalintaansa. Runsas tietämättömien määrä selittynee viidesluokkalaisten mukanaololla.

Perhetausta. Tutkimukseen osallistuneista valtaosalla oli perhe, joka sisälsi sekä molemmat vanhemmat että sisaruksia. Yksinhuoltajien ja uusperheiden lapsia oli vajaa viidennes vastaajista.

Asema perheen lapsena. Tutkimukseen osallistuneista yli kolmannes oli perheen nuorimpia lapsia. Vanhimpia ja keskimmäisiä lapsia oli molempia vajaa kolmannes. Ainoita lapsia oli joukossa kymmenesosa.

Perheen sosiaalinen asema. Yli puolet tutkimukseen osallistuneista nuorista tuli työntekijöiden perheistä. Loput olivat johtaja- ja yksityisyrittäjäperheiden lapsia.

Koulumenestys. Vastaajista erittäin hyvin koulussa menestyi 15%, hyvin puolet, keskinkertaisesti kolmannes ja välttävästi vajaa kymmenesosa. Itseen heikosti menestyväksi ei arvioinut kukaan.

Kavereiden lukumäärä. Kavereiden lukumäärän suhteen vastaajat jakaantuivat kolmeen lähes yhtä suureen ryhmään. Ryhmät olivat: enemmän kuin kymmenen kaveria, kuudesta kymmeneen kaveria ja yhdestä viiteen kaveria. Vain yksi vastaaja ilmoitti kavereiden puuttuvan kokonaan. Tietyn

parhaan kaverin vastaajista omasi seitsemän kymmenestä.

Harrastukset. Valtaosalla vastaajista (40 %) oli harrastuksena urheilu. Musiikkia ja taidetta harrasti joka kymmenes. Tietokoneille, järjestötoiminnalle ja lukemiselle omistautui vain muutama vastaaja. Urheilun ohi kiilasi vain ryhmä (42 %), joka ilmoitti harrastukseksi useita edellisistä yhdessä. Harrastamattomia nuoria oli joukossa kuusi kappaletta.

Lähiympäristön alkoholin käyttö. Tutkimukseen osallistuneiden isistä käytti alkoholia viikottain viidesosa, äideistä viikottain alkoholia käytti noin kymmenesosa. Kuukausittain käyttävien isien ja äitien lukumäärät olivat tasaiset; isistä käytti alkoholia kuukausittain joka kymmenes, äideistä hieman enemmän. Satunnaisesti käyttävien luvut olivat samat, lähes puolet molemmista vanhemmista käytti alkoholia satunnaisesti. Isistä täysin raittiita oli reilu kymmenes ja äideistä reilu viidennes. Vanhempiensa alkoholin käytöstä ei tiennyt kuin muutama vastaaja. Isien kohdalla käyttöä kysyttäessä vastaamatta jätti viisi henkilöä, joka voi kertoa äidin yksinhuoltajuudesta tai isän runsaasta ja ongelmallisesta alkoholin käytöstä. Äitien kohdalla vastaamatta kysymykseen jätti yksi vastaaja.

Sisarusten alkoholin käyttö. Kyselyyn osallistuneiden sisaruksista alkoholia käytti viikottain vajaa kymmenes, kuukausittain 5 %, satunnaisesti vajaa viidesosa ja alkoholia käyttämättömiä oli lähes puolet. Sisarusten alkoholin käytöstä ei tiennyt viidesosa vastaajista, joka selittyy esimerkiksi sisarusten kotoa poismuuttamisella. Vastaamatta tähän kysymykseen jätti yhdeksän vastaajaa, jotka voivat olla perheen ainoita lapsia.

Ystävien alkoholin käyttö. Tutkimushenkilöiden ystäväistä käytti viikottain tai kuukausittain alkoholia kymmenesosa. Satunnaisesti käytti reilu kymmenes ja raittiita oli yli kolmasosa. Ystäviensä alkoholin käytöstä tietämättömiä oli lähes kolmannes. Vastaamatta jätti kolme vastaajaa.

Lähiympäristön varoittelu. Tutkimukseen osallistuneet olivat saaneet kuulla lähiympäristön varoittelua alkoholin käytöstä. Eniten varoittelivat äidit, joista seitsemän kymmenestä varoitteli. Isistä kuusi kymmenestä, sisaruksista viidesosa ja ystäväistä reilu kymmenesosa varoitteli alkoholin käytöstä.

Tuleva alkoholin käyttö. Suurin osa tutkittavista (41 %) aikoi luultavasti

käyttää alkoholia tulevaisuudessa. Ehdottoman absolutisteja vastaajista oli viidesosa, ja omaa tulevaa käyttöään epäili neljäsosa. Aivan varmoja käyttäjiä oli vastaajista reilu kymmenes.

Tupakan ja alkoholin maistaminen. Tupakkaa oli vastaajista maistanut neljä kymmenestä. Keskiolutta oli maistanut kuusi kymmenestä. Siideriä puolestaan oli maistanut lähes kahdeksan kymmenestä. Viiniä oli maistanut joka seitsemäs vastaaja. Viinaa oli maistanut kolmasosa vastaajista ja se oli ainoa alkoholilaatu, jossa luvut olivat toisin päin eli maistajia oli vähemmän.

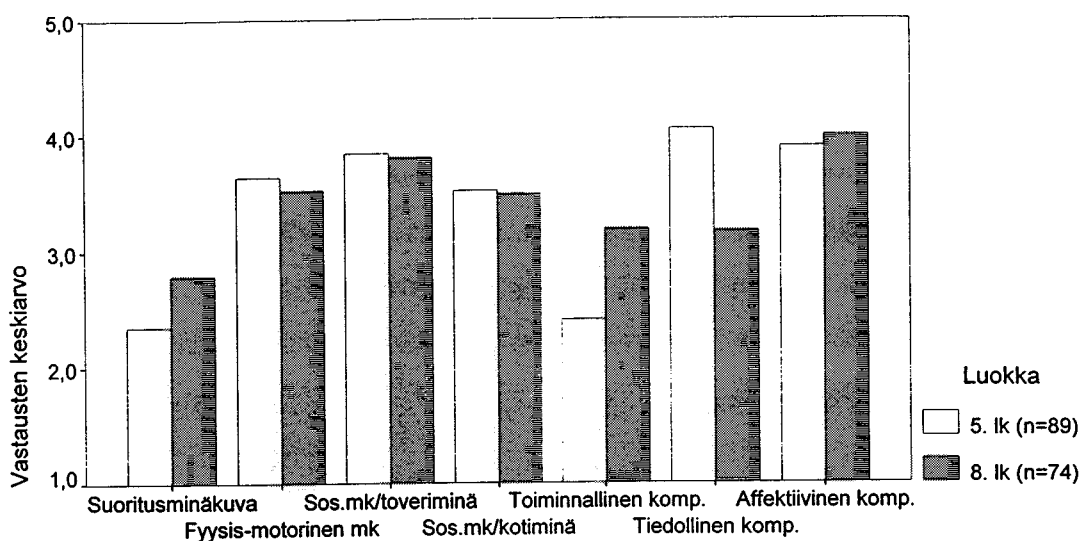
Humalassa olo ja humalan useus. Humalassa vastaajista - sekä viides- että kahdeksaluokkalaisista - oli ollut viidennes. Raittiita nuoria joukossa oli 74 %. Viikottain juovia oli viisi vastaajista, kuukausittain juovia oli kymmenen vastaajista ja harvemmin kuin kerran kuukaudessa juovia oli 26 vastaajaa.

Alkoholin käytön haitat. Yli puolet vastaajista oli nimennyt alkoholin käytön suurimmaksi haitaksi terveydelliset haitat. Ihmissuhdehaittojen puolelle kääntyi seitsemän vastaajaa, rahan menon kannalle neljä vastaajaa ja useita haittoja yhdessä mainitsi viidennes vastaajista. Tietämättömiä ja vastaamattomia oli yhteensä vajaa viidennes.

Tutkimusaineiston tarkat jakautumat prosentteina sekä vastaajien lukumäärät kysymyksittäin eroteltuina ovat liitteessä 26.

7.2 Minäkuvan osa-alueiden vertailu peruskoulun viidennen ja kahdeksannen luokan oppilailla

Minäkuvaa tarkastellaan jakamalla se neljään osa-alueeseen. Osa-alueet ovat suoritusminäkuva, fyysis-motorinen minäkuva, sosiaalinen minäkuva (toveri- ja kotiminä) sekä emotionaalinen minäkuva. Merkitseviä eroja minäkuvan osa-alueissa ikäryhmien välillä esiintyi ainoastaan suoritusminäkuvan kohdalla (ks. kuvio 3). Muut minäkuvan osa-alueet olivat ikäryhmien kesken samankaltaiset. Ikäryhmien väliset tulokset on eritelty liitteessä 6.

KUVIO 3. Luokka-asteen yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Suoritusminäkuvassa on huomattavissa ikäryhmien välillä erittäin merkitseviä eroja ($p < .001$). Tämä merkitsee viidesluokkalaisten ($K = 2.35$) suhtautuvan koulunkäyntiin ja oppimiseen positiivisemmin kuin kahdeksaluokkalaisten ($K = 2.80$). Ahon (1987) mukaan oppilaiden kouluminäkuva laskee ala-asteen aikana systemaattisesti viidennelle luokalle asti, jolloin se on alhaisimmillaan. Kuitenkin tutkimuksessamme viidesluokkalaisten kouluminäkuva on parempi kuin kahdeksaluokkalaisten. Tätä eroa voidaan selittää kahdeksaluokkalaisten murrosiällä ja sen mukanaan tuomalla identiteetin etsimisellä. Koulu on usein murrosikäiselle vähemmän tärkeä osa elämää kuin viidesluokkalaiselle. Viidesluokkalaiselle koulussa menestyminen on tärkeämpää kuin kahdeksaluokkalaiselle, ja viidesluokkalaisella paine hyvään koulumenestykseen tulee usein kotoa ja vanhemmilta. Kahdeksaluokkalaisella suurempi vaikuttaja koulun suhtautumiseen ja omaan arvomaailmaan on vertaisryhmä (vrt. Erikson 1994; Keltikangas-Järvinen 1994). Korpisen (1990) mukaan koulun liittyvä itsearvostus ja koulunkäyntimotivaatio laskevat yläasteella seitsemänneltä luokalta yhdeksännelle siirryttäessä.

Suoritusminäkuvan ja koulutodistuksen keskiarvon välillä on merkitsevä ($p < .01$) yhteys. Mitä korkeampi keskiarvo yksilöllä on, sitä positiivisempi on hänen suoritusminäkuvansa (keskiarvo 6.0-6.9 $K = 3.26$, keskiarvo yli 9.0 $K = 2.41$). Tulos on samansuuntainen aikaisempien tutkimusten kanssa. Hyvä koulumenestys ja positiivinen suoritusminäkuva kulkevat käsi kädessä (vrt. Aho 1987).

7.3 Iän yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Kuviossa 3 on myös huomattavissa, että toiminnallisen komponentin kohdalla ikäryhmien erot ovat erittäin merkitsevät ($p < .001$). Viidesluokkalaiset suhtautuvat alkoholiin ja tässä tapauksessa sen käyttöön negatiivisemmin kuin kahdeksaluokkalaiset (viidesluokkalaiset $K = 2.41$, kahdeksaluokkalaiset $K = 3.19$).

Tiedollisen komponentin kohdalla ikäryhmien erot ovat myös erittäin merkitseviä ($p < .001$). Viidesluokkalaiset suhtautuvat positiivisemmin alkoholivalistukseen kuin kahdeksaluokkalaiset (viidesluokkalaiset $K = 4.05$, kahdeksaluokkalaiset $K = 3.18$). Tunneperäisen komponentin alueella merkitseviä eroja ikäryhmien välillä ei ole.

Useat aikaisemmat tutkimukset ovat todenneet nuorten alkoholiin suhtautumisen muuttuvan positiivisemmaksi yläasteelle siirryttäessä (Kemppinen 1997; Rahkonen 1994; Ståhl ym. 1997). Murrosikä ja etenkin tyttöjen kohdalla poikia varhaisempi kehittyminen vaikuttavat osaltaan alkoholin käytön aloittamiseen. Suhtautuminen valistukseen kielteisesti saattaa kahdeksaluokkalaisilla johtua valistuksen keskittymisestä liiaksi haittoihin. Nuoret haluaisivat valistuksen tapahtuvan heidän kielellään ja keskittyvän erilaisiin näkökulmiin, eikä ainoastaan alkoholin negatiiviseen puoleen. Viidesluokkalaiset saavat vasta ensimmäisiä kosketuksiaan alkoholivalistukseen, joten heillä ei ole vielä vertailukohteita eikä tietoa asioista kahdeksaluokkalaisten lailla.

Myös avoimissa vastuksissa oli huomattavissa ikäryhmien väliset selvät erot suhtautumisessa alkoholia kohtaan.

“Minun mielestäni alkoholia pitäisi vähentää. Olen maistanut kielen kärjellä joitain lajeja ja minusta ne maistuvat hirveiltä. Minun mielestä sitä saisi nauttia juhlissa ja hyvässä seurassa, sen verran ettei tule ongelmia.” (Tyttö 5.lk)

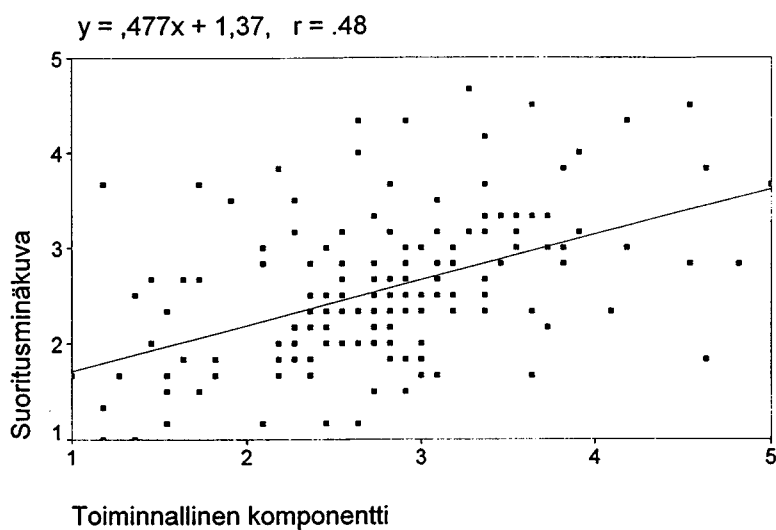
Avoimissa vastuksissa oli myös havaittavissa viidesluokkalaisten tietynlainen lapsenomaisuus ja toisaalta kahdeksaluokkalaisten “pikkuaikuisuus”.

“Ei ole mun makuun !! Mieluummin vaikka Spiderman-limsaa.” (Poika 5 lk)

“Se on mukavaa, kun saa riehua ja ei lopu pokka kesken. Ilman viinaa ei elämä luista.” (Poika 8. lk)

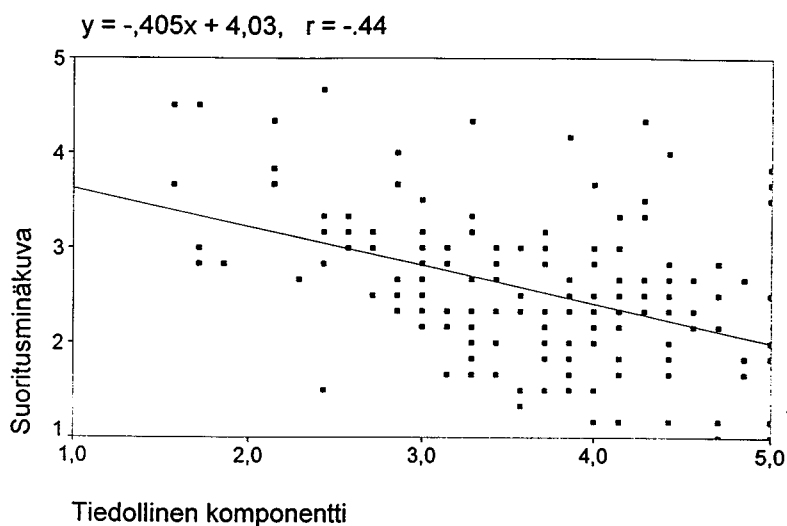
7.4 Minäkuvan osa-alueiden yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Suoritusminäkuvan ja asenteen toiminnallisen komponentin välillä on voimakas korrelaatio ($r = .48$). Suurimmalla osalla vastaajista on positiivinen suoritus- eli kouluminäkuva. Vastaajat suhtautuvat positiivisesti oppimista, opettajia sekä yleensä koulua kohtaan. Suhtautuminen alkoholia kohtaan oli suurimmalla osalla vastaajista negatiivista. Positiivinen kouluminäkuva korreloi siis voimakkaasti asenteen toiminnallisen komponentin kanssa. Näin ollen positiivinen kouluminäkuva on yhteydessä negatiiviseen suhtautumiseen alkoholia ja sen käyttöä kohtaan.

KUVIO 4. Suoritusminäkuvan ja asenteen toiminnallisen komponentin välinen yhteys

Suoritusminäkuvan ja asenteen tiedollisen komponentin välillä on voimakas korrelaatio ($r = -.44$). Myönteinen suhtautuminen kouluun ja myönteinen suhtautuminen alkoholivalistukseen sekä rajoituksiin ovat yhteydessä toisiinsa.

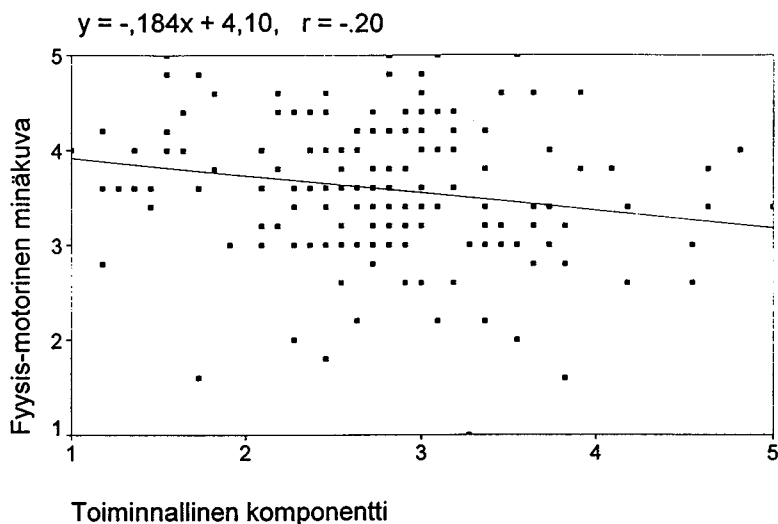
KUVIO 5. Suoritusminäkuvan ja tiedollisen komponentin välinen yhteys

Suoritusminäkuvan ja asenteen affektiivisen komponentin välinen korrelaatio on $r = -.49$. Positiivinen suoritusminäkuva on yhteydessä kielteiseen tunteeseen alkoholia kohtaan.

Koulussa menestyvillä henkilöillä on usein tietty päämäärä tulevaisuudessa. He asettavat itselleen korkeita tavoitteita ja pyrkivät käytöksellään niitä kohti. He tekevät omia ratkaisujaan tavoitteidensa suuntaisesti, usein ympäristön mielipiteestä riippumatta. Tavoitteet vaikuttavat siten, että kyseiset henkilöt välttävät käyttäytymistä, joka voisi johtaa tavoitteiden saavuttamisessa epäonnistumiseen. Tässä tapauksessa alkoholi voisi olla yksi tällaisista tekijöistä. Positiivisen suoritusminäkuvan omaavat henkilöt todennäköisesti tietävät alkoholista ja sen haitoista paljon. Tämä seikka vaikuttanee heidän positiiviseen suhtautumiseensa alkoholivalistukseen. Omien käyttökokemusten puuttuminen yhdistettynä edellä mainittuihin seikkoihin johtaa negatiivisten tunneassosiaatioiden syntyyn.

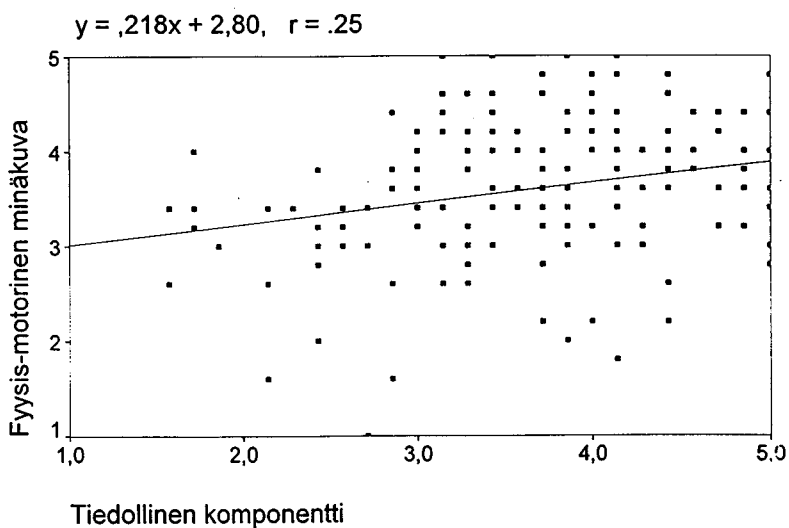
Toisin kuin hyvän suoritusminäkuvan omaavat, huonon suoritusminäkuvan omaavat henkilöt eivät aseta itselleen korkeita tavoitteita. Tämä saattaa johtaa koulussa epäonnistumiseen ja toisenlaisten virikkeiden etsintään, esimerkiksi päihdeaineiden käyttöön. Huono suoritusminäkuva voi tuoda tullessaan myös piittaamattomuuden valistusta kohtaan esimerkiksi koulussa. Edellä mainitut seikat ja omat käyttökokemukset ovat yhteydessä positiivisten tunneassosiaatioiden syntyyn alkoholia kohtaan.

Fyysis-motorisen minäkuvan ja asenteen toiminnallisen komponentin välinen korrelaatio on ($r = -.20$). Positiivinen fyysis-motorinen minäkuva on yhteydessä kielteisempään suhtautumiseen alkoholia ja sen käyttöä kohtaan.

KUVIO 6. Fyysis-motorisen minäkuvan ja asenteen toiminnallisen komponentin välinen yhteys

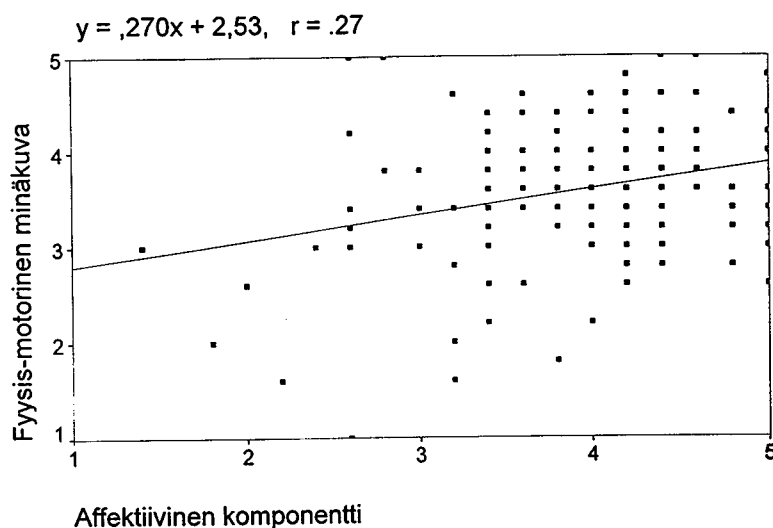
Fyysis-motorisen minäkuvan ja asenteen tiedollisen komponentin välillä on voimakas korrelaatio ($r = .25$). Positiivinen fyysis-motorinen minäkuva on yhteydessä positiiviseen suhtautumiseen alkoholivalistusta ja -rajoituksia kohtaan.

KUVIO 7. Fyysis-motorisen minäkuvan ja asenteen tiedollisen komponentin välinen yhteys

Fyysis-motorisen minäkuvan ja asenteen affektiivisen komponentin välillä on myös voimakas korrelaatio ($r = .27$). Positiivinen fyysis-motorinen minäkuva on yhteydessä negatiiviseen tunneperäiseen suhtautumiseen alkoholia kohtaan.

KUVIO 8. Fyysis-motorisen minäkuvan ja asenteen affektiivisen komponentin välinen yhteys

Hyvän fyysis-motorisen minäkuvan omaavilla yksilöillä on hyvä itsetunto eli he pitävät itsestään ja arvostavat itseään havaitsemistaan heikkouksista huolimatta. Tämä johtaa siihen, että heidän ei tarvitse nautintoaineiden avulla vahvistaa omaa itsetuntoaan. Koska he eivät käytä alkoholia, he suhtautuvat valistukseen ja rajoituksiin positiivisesti. Nämä seikat johtavat negatiiviseen suhtautumiseen alkoholia kohtaan. Heikomman fyysis-motorisen minäkuvan omaavat suhtautuvat edellä mainittuihin asioihin juuri päinvastaisesti. Sosiaalisen minäkuvan toveriminän ja kotiminän sekä asenteen komponenttien välillä ei ole merkitseviä eroja.

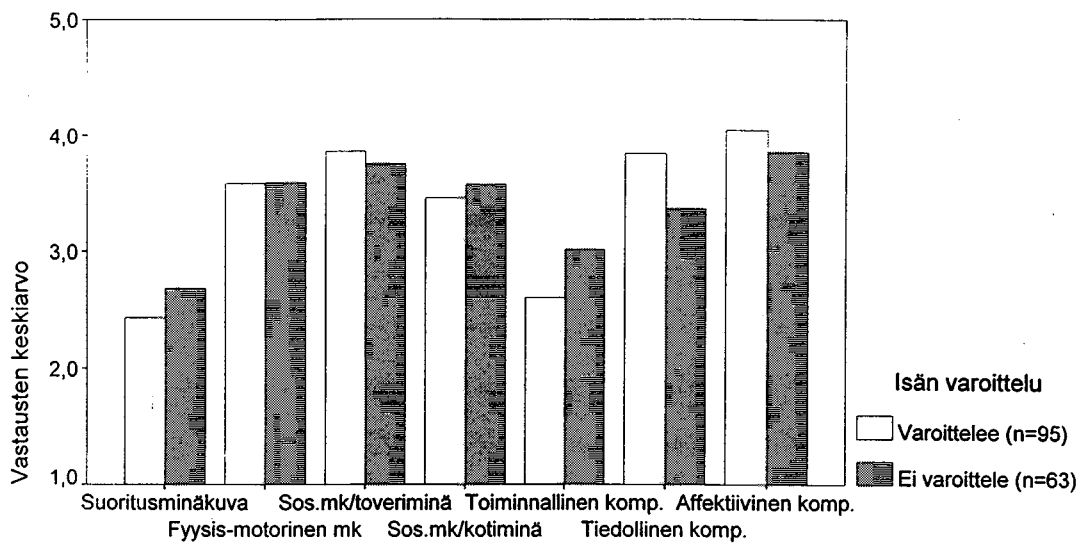
Alkoholin käytön yhteyttä yksilön minäkuvaan ja itsetuntoon oli pohdittu myös muutamissa avoimissa vastauksissa.

“Turhaa oman itsensä peittelyä. Jos ei uskalla olla oma itsensä turvaututaan alkoholiin. Se on haitaksi elimistölle ja koko elämälle.

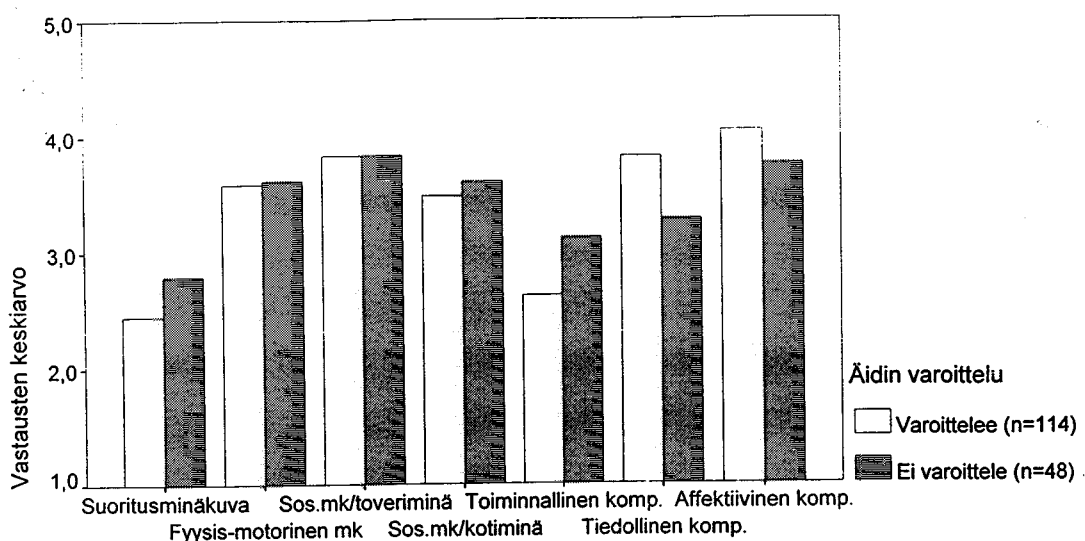
Kohtuukäytöstä ei koidu ongelmia. Itse en tule juomaan kuin joskus juhlissa ja vain kohtuudella.” (Tyttö 8. lk)

“Alkoholin käyttäminen on pakenemista. Se kertoo, että ei ole tarpeeksi vahva kantamaan ongelmiaan. Alkoholin käyttäminen on typerää.” (Tyttö 8. lk)

7.5 Lähiympäristön alkoholista varoittelun yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

KUVIO 9. Isän alkoholista varoittelun yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

KUVIO 10. Äidin alkoholista varoittelemisen yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Kuviot 9 ja 10 tukevat tulosta, jonka mukaan isän sekä äidin alkoholista varoittelemalla on erittäin merkitsevä yhteys ($p < .001$) yksilön alkoholiin suhtautumisen toiminnalliseen komponenttiin. Vanhempien varoittelemalla vaikuttaa negatiivisesti yksilön alkoholin käyttöön ja suhtautumiseen. Isän varoittelemalla vaikutus on negatiiviseen suhtautumiseen $K = 2.60$ ja äidin varoittelemalla vaikutus negatiiviseen suhtautumiseen on $K = 2.62$. Isän ja äidin varoittelemalla keskiarvot sekä hajonnat on esitelty liitteissä 8 ja 9.

Sisarusten sekä ystävien alkoholista varoittelemalla on merkitsevä yhteys ($p < .01$) kyseiseen komponenttiin. Jos sisarukset tai ystävät varoittelevat, suhtautuminen alkoholiin ja sen käyttöön oli negatiivisempaa. Sisarusten varoittelemalla merkitys on negatiiviseen suhtautumiseen $K = 2.41$ ja ystävien $K = 2.35$. Sisarusten ja ystävien varoittelemalla keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteissä 10 ja 11.

Molempien vanhempien varoittelemalla on erittäin merkitsevä yhteys ($p < .001$) yksilön suhtautumiseen alkoholivalistusta ja -rajoituksia kohtaan. Varoittelemalla lisää yksilön positiivista suhtautumista esimerkiksi alkoholivalistusta kohtaan. Isän merkitys positiiviseen suhtautumiseen valistusta kohtaan on $K = 3.84$ ja äidin $K = 3.81$.

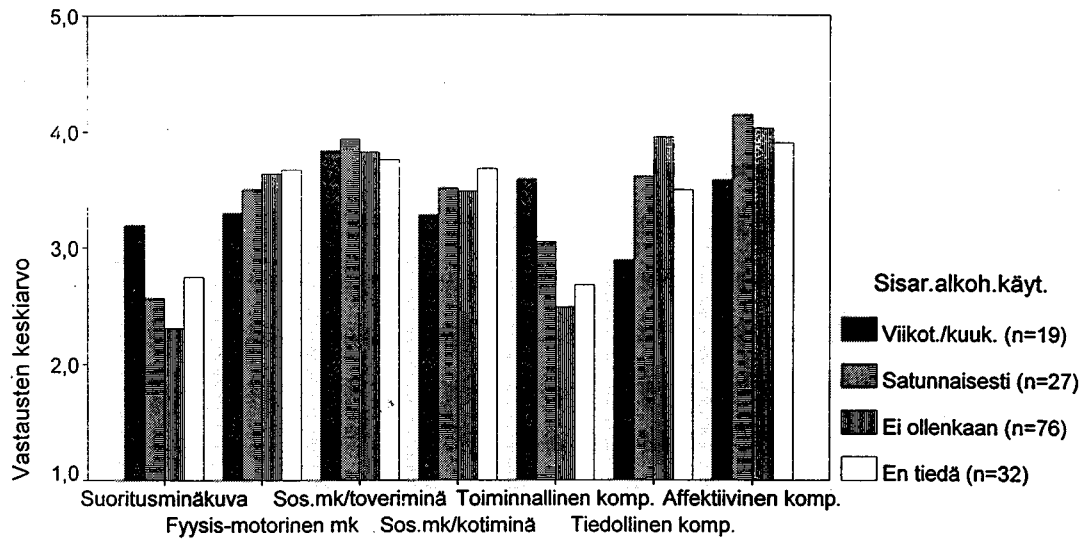
Sisarusten ja ystävien alkoholista varoittelulla on melkein merkitsevä ($p < .05$) yhteys asenteen tiedolliseen komponenttiin. Jos he varoittelevat, on suhtautuminen alkoholivalistukseen ja -rajoitukseen positiivisempaa. Sisarusten varoittelun merkitys positiiviseen suhtautumiseen alkoholivalistusta kohtaan on $K = 3.95$ ja ystävien $K = 4.03$.

Äidin varoittelulla on melkein merkitsevä yhteys ($p < .05$) yksilön alkoholiin suhtautumisen affektiiviseen komponenttiin. Negatiivinen tunne alkoholia kohtaan oli voimakkaampi äidin varoitellessa. Äidin varoittelun vaikutus negatiiviseen tunneperäiseen suhtautumiseen on $K = 4.03$. Isän, ystävien ja sisarusten varoittelulla ei ole merkitsevää yhteyttä kyseiseen komponenttiin.

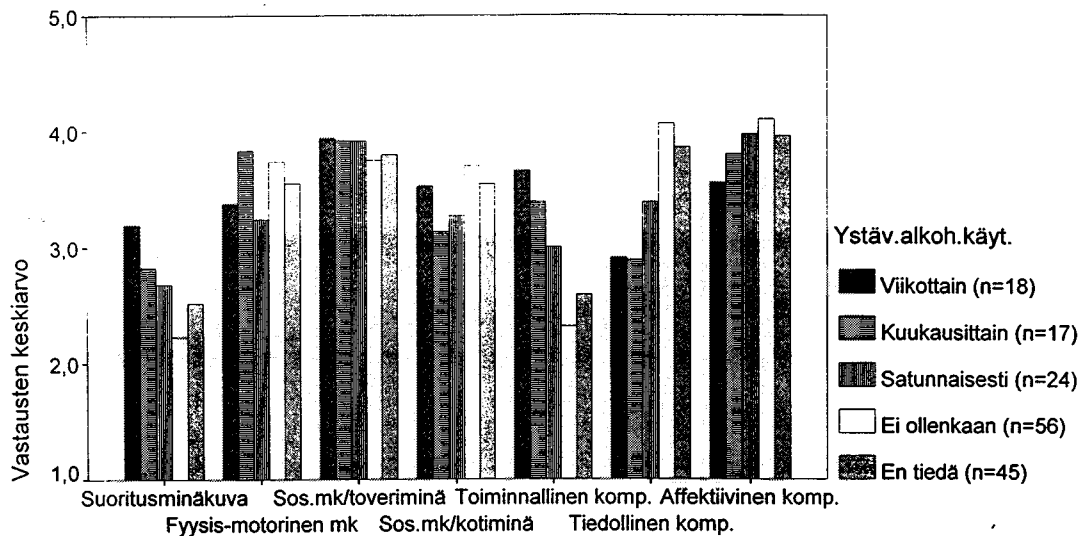
7.6 Lähiympäristön alkoholin käytön yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Isän alkoholin käytöllä on melkein merkitsevä ($p < .05$) ja äidin käytöllä merkitsevä ($p < .01$) yhteys yksilön asenteen toiminnalliseen komponenttiin eli yksilön omaan alkoholiin suhtautumiseen ja käyttöön. Vastaajat, joiden isä käyttää alkoholia viikottain tai kuukausittain suhtautuvat alkoholin ja sen käyttöön positiivisemmin (viikottain $K = 2.97$, kuukausittain $K = 3.11$) kuin vastaajat, joiden isä käyttää alkoholia satunnaisesti tai ei ollenkaan (satunnaisesti $K = 2.80$, ei ollenkaan $K = 2.39$). Isän alkoholin käytön keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteessä 12.

Vastaajat, joiden äiti käyttää alkoholia viikottain tai kuukausittain suhtautuvat positiivisemmin (viikottain $K = 3.22$, kuukausittain $K = 3.07$) alkoholin käyttöön, kuin ne vastaajat, joiden äiti juo satunnaisesti tai ei ollenkaan (satunnaisesti $K = 2.76$, ei ollenkaan $K = 2.47$). Vanhempien alkoholin käyttö on siis yhteydessä lapsen omaan alkoholin käyttövalmiuteen ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan. Äidin alkoholin käytön keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteessä 13.

KUVIO 11. Sisarusten alkoholin käytön yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

KUVIO 12. Ystävien alkoholin käytön yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Sisarusten alkoholikäytöllä ja suhtautumisen toiminnallisella komponentilla on erittäin merkitsevä yhteys ($p < .001$). Vastaajat, joiden sisarukset käyttävät alkoholia viikottain tai kuukausittain, suhtautuvat melko myönteisesti alkoholiin ja sen käyttöön ($K = 3.59$). Sisarusten raittius on

yhteydessä vastaajien negatiivisempaan suhtautumiseen alkoholia ja sen käyttöä kohtaan ($K = 2.49$). Sisarusten alkoholin käytön keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteessä 14.

Ystävien alkoholin käytöllä on erittäin merkitsevä yhteys ($p < .001$) yksilön alkoholin suhtautumisen toiminnalliseen komponenttiin (kts. kuvio 12). Ystävien viikottainen, kuukausittainen sekä satunnainen juominen on yhteydessä yksilön positiiviseen suhtautumiseen alkoholin käyttöä kohtaan (viikottain $K = 3.66$, kuukausittain $K = 3.39$, satunnaisesti $K = 3.00$, ei ollenkaan $K = 2.32$, en tiedä $K = 2.60$). Ystävien alkoholin käytön keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteessä 15.

Isän alkoholin käytöllä ei ole merkitsevää yhteyttä, kun taas äidin alkoholin käytöllä on merkitsevä yhteys ($p < .01$) yksilön alkoholin tiedolliseen komponenttiin. Vastaajat, joiden äiti ei juo, suhtautuvat positiivisemmin alkoholivalistukseen sekä alkoholirajoituksiin ($K = 4.06$) Kaikissa ryhmissä suhtautuminen alkoholivalistukseen on positiivista (viikottain $K = 3.25$, kuukausittain $K = 3.30$, satunnaisesti 3.64).

Sisarusten alkoholin käytön vaikutus tiedolliseen komponenttiin on myös erittäin merkitsevä ($p < .001$). Sisarusten viikottainen tai kuukausittainen käyttö vaikuttaa negatiivisesti alkoholivalistusta ja -rajoituksia kohtaan ($K = 2.89$). Vastaajat, jotka omasivat raittiita sisaruksia, suhtautuivat valistukseen ja rajoituksiin hyvin positiivisesti ($K = 3.95$).

Ystävien alkoholin käytön yhteys asenteen tiedolliseen komponenttiin on erittäin merkitsevä ($p < .001$). Ystävien juominen on yhteydessä negatiiviseen suhtautumiseen alkoholivalistusta sekä -rajoituksia kohtaan (viikottain $K = 2.91$, kuukausittain $K = 2.89$, satunnaisesti $K = 3.39$, ei ollenkaan $K = 4.07$, en tiedä $K = 3.87$).

Kummankaan vanhemman alkoholin käytöllä ei ole merkitsevää yhteyttä yksilön tunneperäiseen suhtautumiseen alkoholia kohtaan. Sisarusten alkoholin käytön yhteys vastaajien asenteen affektiiviseen komponenttiin on melkein merkitsevä ($p < .05$). Kaikki vastaajat suhtautuvat negatiivisin tuntein alkoholiin, mutta raittiita sisaruksia omaavilla yksilöillä tunne on negatiivisempi ($K = 4.03$). Vastaava luku vastaajilla, joiden sisarukset käyttivät alkoholia

viikottain tai kuukausittain oli $K = 3.58$.

Ystävien alkoholinkäytöllä on melkein merkitsevä yhteys ($p < .05$) yksilön asenteen affektiiviseen komponenttiin. Ne, joiden ystävät käyttävät alkoholia, suhtautuvat neutraalimmin tunneperäisiin väittämiin (viikottain $K = 3.56$, kuukausittain $K = 3.80$, satunnaisesti $K = 3.97$, ei ollenkaan $K = 4.10$, en tiedä $K = 3.95$).

Myös muutamissa avoimissa vastuksissa oli kommentoitu perheen alkoholin käytön varjopuolia.

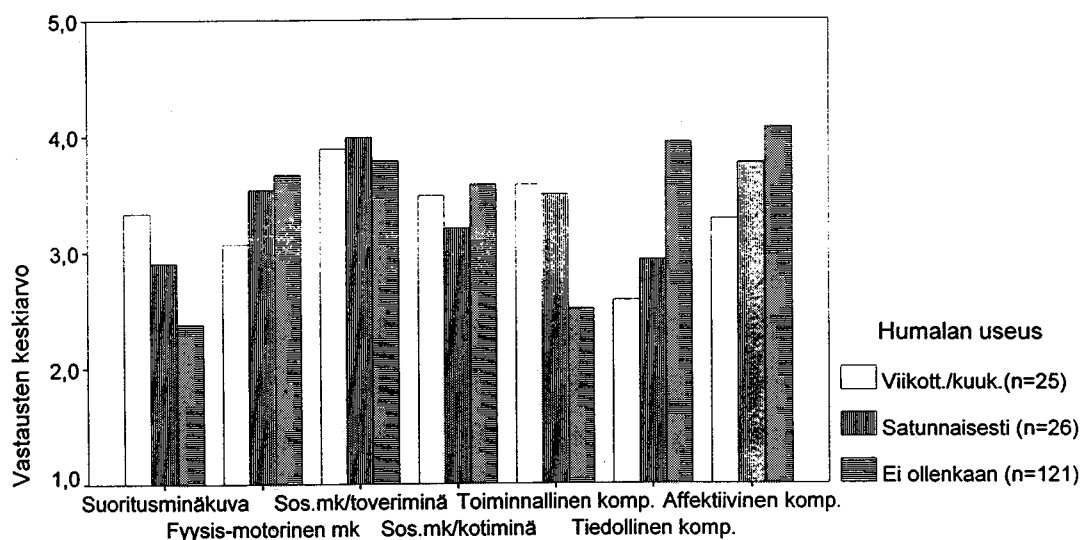
“Minä olen alkoholia vastaan, koska alkoholin ansiosta monia lapsia joutuu kadulle kun ei uskalla mennä kun isä huutaa ja raivoaa. Olisi parempi, jos alkoholia ei olisi keksittykään.” (Tyttö 5.lk)

Niin yksilön suhtautumiseen alkoholia kohtaan kuin sen käyttöönkin on lähiympäristön varoittelulla sekä käytöllä merkitystä. Tutkimuksemme tulokset ovat täten samansuuntaisia aikaisempien tutkimusten kanssa. Erityisesti vanhempien merkitys lasten alkoholiin suhtautumiseen korostuu tuloksissamme. Aikaisemmat tutkimukset ovat todenneet vanhempien myönteisen suhtautumisen alkoholiin vaikuttavan lasten juomistiheyteen ja suhtautumiseen positiivisesti alkoholia kohtaan (Esplund 1994; Siltala 1995). Vanhempien ohella myös sisarusten alkoholiin suhtautumisen on aikaisemmissa tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä yksilön alkoholin käyttöön (Valli 1998). Tässä tutkimuksessa tulokset sisarusten yhteydestä yksilön alkoholiin suhtautumiseen ovat samansuuntaiset.

Useat aikaisemmat tutkimukset ovat saaneet saman tuloksen vertaisryhmän vaikutuksesta nuorten alkoholin käyttöön ja suhtautumiseen (Ahlström 1990; Kemppinen 1997; Pulkkinen 1984; Valli 1995). Myös meidän tutkimuksemme osoittaa vertaisryhmän vaikutuksen yksilön alkoholikäyttäytymiseen olevan suuren. Tutkimuksemme tuloksissa tulee esille myös suoritusminäkuvan ja ystävien alkoholinkäytön välinen erittäin merkitsevä yhteys. Yksilöillä, joiden ystävät juovat, suoritusminäkuva on muiden suoritusminäkuvaa heikompi (viikottain $K = 3.19$, kuukausittain $K = 2.82$, satunnaisesti $K = 2.71$, ei ollenkaan $K = 2.23$). Tulos osoittanee samanmielisen ystäväpiirin yhteyden yksilön käyttäytymiseen. Aikaisemmissa tuloksissamme

totesimme suoritusminäkuvan heikkouden olevan yhteydessä positiiviseen alkoholiin suhtautumiseen. Yksilö pyrkii hakeutumaan piireihin, joilla on samanlainen ajatusmaailma. Tämä selittää ystävien alkoholin käytön, suoritusminäkuvan sekä yksilön alkoholiin suhtautumisen välisen yhteyden.

7.7 Alkoholikokeilujen ja tulevan käytön yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

KUVIO 13. Humalajuonnin useuden yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Kuviossa 13 on esitetty, että asenteen toiminnallinen komponentti on erittäin merkitsevässä yhteydessä ($p < .001$) yksilön tulevaa alkoholinkäyttöä ennustettaessa. Vastausten keskiarvo alkoholia tulevaisuudessa luultavasti käyttävillä oli $K = 2.90$ ja ehdottomasti käyttävillä $K = 3.78$. Humalassa olon yhteys toiminnalliseen komponenttiin on erittäin merkitsevä ($p < .001$). Humalassa olleet suhtautuvat alkoholin käyttöä koskeviin väittämiin positiivisemmin kuin humaltumattomat vastaajat. Vastausten keskiarvo humalaan juoneiden kohdalla on $K = 3.57$ ja raittiiden kohdalla $K = 2.55$. Humalajuonnin useudella ja asenteen toiminnallisella komponentilla on erittäin merkitsevä yhteys ($p < .001$). Viikottain, kuukausittain tai satunnaisesti

humalassa olleilla suhtautuminen alkoholiin on positiivisempaa (viikottain tai kuukausittain $K = 3.58$, satunnaisesti $K = 3.49$) kuin raittiilla vastaajilla ($K = 2.51$). Humalassa olon ja humalassa olon useuden keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteissä 17 ja 18.

Tiedollisen komponentin yhteys yksilön alkoholin käytön ennustettavuuteen on erittäin merkitsevä ($p < .001$). Omaa alkoholinkäyttöään tulevaisuudessa epäilevien suhtautuminen tiedollisen komponentin väittämiin on positiivisempaa kuin alkoholia tulevaisuudessa käyttävien suhtautuminen. Yksilöt, jotka eivät ehdottomasti tai luultavasti käytä alkoholia tulevaisuudessa, suhtautuvat alkoholivalistukseen positiivisemmin ja kokevat alkoholin aiheuttamat haitat ikävinä. Vastausten keskiarvot ovat alkoholia ehdottomasti tai luultavasti käyttävillä $K = 3.53$ ja $K = 2.42$ sekä alkoholia ehdottomasti tai luultavasti käyttämättömillä $K = 4.32$ ja $K = 3.92$. Humalassa olon ja tiedollisen komponentin välinen yhteys on erittäin merkitsevä ($p < .001$). Humalassa olleet suhtautuvat alkoholivalistusta sekä alkoholirajoituksia kohtaan negatiivisemmin kuin raittiit vastaajat. Vastausten keskiarvot ovat humalassa olleilla $K = 2.78$ ja raittiilla $K = 3.90$. Humalajuonnin useudella ja asenteen tiedollisella komponentilla on erittäin merkitsevä yhteys ($p < .001$). Raittiiden suhtautuminen alkoholivalistukseen ja -rajoitukseen on myönteisempää ($K = 3.94$) kuin alkoholia humalaan asti juovilla (viikottain tai kuukausittain $K = 2.58$, satunnaisesti $K = 2.93$). Tulevan alkoholin käytön keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteessä 16.

Affektiivisen komponentin kohdalla merkitseviä eroja alkoholinkäytön ennustettavuudessa ei ryhmien välillä ole. Vastaajat ovat samaa mieltä väittämistä, jotka käsittelevät tunneperäisiä asioita. Humalassa olleiden ja raittiiden välinen ero affektiivisen komponentin kohdan väittämässä on erittäin merkitsevä ($p < .001$). Raittiit suhtautuvat tunneperäisiin alkoholiväittämiin vahvemmin kuin humalassa olleet vastaajat (raittiit $K = 4.05$, humalassa olleet $K = 3.57$). Humalajuonnin useuden yhteys asenteen affektiiviseen komponenttiin on erittäin merkitsevä ($p < .001$). Kielteisimmin tuntein alkoholiin suhtautuvat raittiit vastaajat ($K = 4.07$). Viikottain tai kuukausittain humalassa olleet suhtautuivat myönteisemmin alkoholiin ($K = 3.28$).

Nautintoaineiden (tupakka, keskiolut, siideri, viini ja viina) maistaminen on erittäin merkittävässä yhteydessä ($p < .001$) alkoholiin suhtautumisen toiminnalliselle ja tiedolliselle komponentille. Ainoana poikkeuksena on siiderin maistaminen, jonka yhteys tiedolliseen komponenttiin on merkitsevä ($p < .01$). Nautintoaineita maistamattomat suhtautuivat alkoholin käyttöön negatiivisemmin kuin nautintoaineita maistaneet. Nautintoaineita maistamattomat suhtautuivat alkoholivalistukseen positiivisemmin kuin nautintoaineita maistaneet.

Kyseisten nautintoaineiden maistaminen on myös erittäin merkittävässä yhteydessä ($p < .001$) suoritusminäkuvaan. Nautintoaineita maistaneilla oli negatiivisempi suoritusminäkuva kuin nautintoaineita maistamattomilla.

Viidesluokkalaisista vastaajista kaikki eivät olleet kokeilleet nautintoaineita, ja hyvin harva heistä on ollut humalassa. Humalassa olo lisää tutkimuksemme mukaan positiivista suhtautumista alkoholiin. Tämä seikka liittyy nuoren aikuisen elämään siirtymiseen sekä tiettyyn murrosiän kokeilunhaluun.

Humalajuonnin yhteys positiiviseen suhtautumiseen alkoholia kohtaan sekä suomalaisten juomatavat tulivat myös esille avoimissa vastauksissa.

“Mä en ainakaan vastusta alkoholin käyttöä, koska käytän ite alkoholia viikottain. Se on jokaisen oma asia juoko vai ei, eikä ketään pakoteta juomaan.” (Tyttö 8. lk, käyttää alkoholia viikottain)

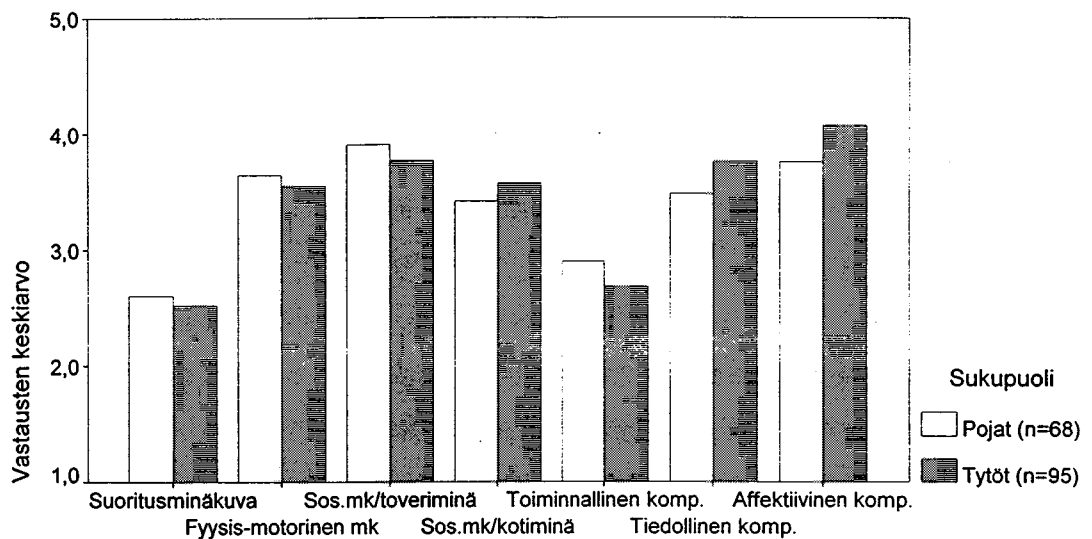
“Aivan turhaa, se pilaa aivot, terveyden ja elämän. Alkoholi ja tupakka, melkein kahvikin, pitäisi kieltää lailla kuten huumeet, sillä ne kaikki aiheuttavat riippuvuutta ja ovat epäterveellisiä, jopa tappaviakin.” (Poika 8 lk., ei juo ollenkaan)

“Alkoholi on myrkkyä ! Hävettää olla suomalainen, kun näkee ihmisten ryyppäävän itsensä humalaan. Haluaisin muuttaa Ranskaan tai jonnekin muualle, missä humaltuminen on häpeä!” (Poika 5. lk, ei juo ollenkaan)

7.8 Sukupuolen yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Kuviossa 14 näkyy, että sukupuolten väliset erot toiminnallisessa komponentissa ovat erittäin merkitsevät ($p < .001$). Keskiarvot poikien ja tyttöjen välillä ovat pojilla $K = 2.90$ ja tytöillä $K = 2.68$. Tyttöillä suhtautuminen alkoholiin ja sen käyttöön on negatiivisempaa. Sukupuolten väliset keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteessä 19.

Sukupuolten väliset erot tiedollisessa ja affektiivisessä komponentissa ovat melkein merkitsevät ($p < .05$). Tyttöillä suhtautuminen alkoholivalistukseen ja -rajoituksiin sekä sen käyttöön on myönteisempää kuin pojilla (tytöt $K = 3.48$, pojat $K = 3.77$). Tytöt suhtautuvat myös tunnepitoisesti negatiivisemmin alkoholiin. Affektiivisen komponentin vastausten keskiarvo on pojilla $K = 3.76$ ja tytöillä $K = 4.07$.

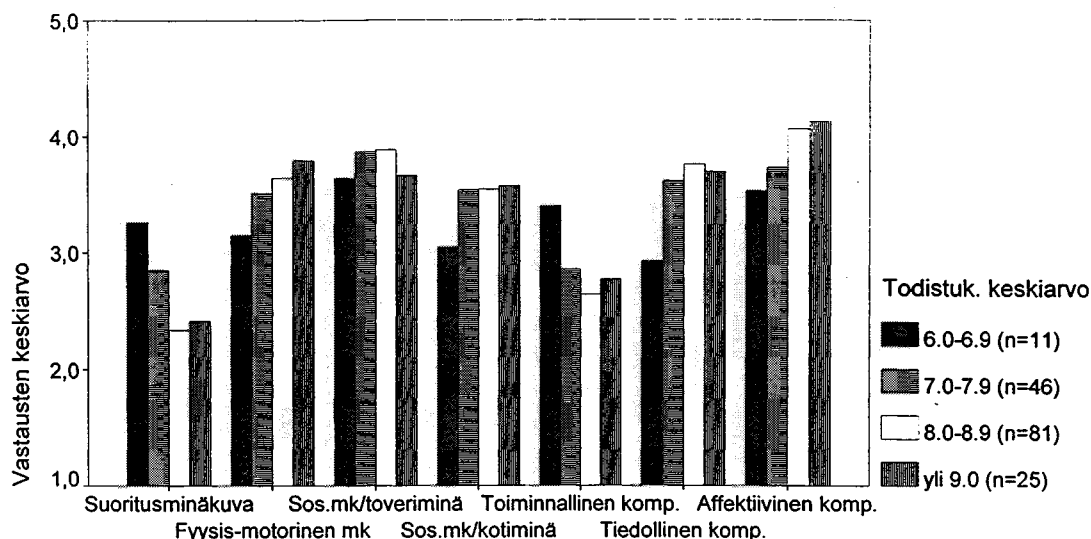

KUVIO 14. Sukupuolen yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet poikien kokeilevan alkoholin käyttöä tyttöjä aikaisemmin. Kuitenkin nykyaikana suuntaus on tullut siihen, että alkoholiin tutustumattomien ja raittiiden osuudet ovat laskeneet etenkin 12-14-vuotiailla tytöillä (Rimpelä ym. 1997). Tässä tutkimuksessa tätä suuntausta ei

kuitenkaan ole havaittavissa.

7.9 Koulumenestyksen ja jatko-opiskelun yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

KUVIO 15. Koulutodistuksen keskiarvon yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Yksilön koulumenestyksellä on melkein merkitsevä yhteys ($p < .05$) hänen alkoholiin suhtautumiseensa ja käyttöönsä eli asenteen toiminnalliseen komponenttiin (ks. kuvio 15). Heikomman keskiarvon (6.0-6.9) omaavat vastaajat suhtautuvat positiivisemmin alkoholiin ja sen käyttöön (keskiarvo 6.0-6.9. $K = 3.40$, keskiarvo 7.0-7.9 $K = 2.85$, keskiarvo 8.0-8.9 $K = 2.64$, keskiarvo yli 9.0 $K = 2.76$). Koulumenestyksen merkityksellä yksilöille ei ole yhteyttä asenteen toiminnalliseen komponenttiin, eikä täten myöskään alkoholiin suhtautumiseen. Yksilön jatko-opiskelusuunnitelmilla on melkein merkitsevä ($p < .05$) yhteys asenteen toiminnalliseen komponenttiin eli alkoholin käyttöön ja suhtautumiseen. Lukioon aikovat suhtautuvat negatiivisemmin alkoholin käyttöön kuin ammattikouluun suuntautuvat vastaajat (lukio $K = 2.73$, ammattikoulu $K = 3.17$, en tiedä $K = 2.61$). Keskiarvon ja jatko-opiskelusuunnitelmien keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteessä 21 ja 22.

Yksilön koulumenestyksen yhteys tietämykseen alkoholista eli asenteen tiedolliseen komponenttiin on melkein merkitsevä ($p < .05$). Heikomman keskiarvon omaavat vastaajat suhtautuivat alkoholivalistukseen ja -rajoitukseen negatiivisemmin (keskiarvo 6.0-6.9, $K = 2.92$ keskiarvo 7.0-7.9 $K = 3.61$, keskiarvo 8.0-8.9 $K = 3.76$, keskiarvo yli 9.0 $K = 3.69$). Koulumenestyksen merkityksellä yksilölle on merkitsevä yhteys ($p < .01$) yksilön alkoholitietämykseen. Koulumenestyksen hyvin tärkeäksi asettaneet yksilöt kokivat alkoholivalistuksen tarpeellisemmaksi ($K = 3.86$) kuin koulumenestyksen melko tärkeäksi asettaneet ($K = 3.49$). Alkoholitietämys ja tulevat opiskelusuunnitelmat olivat melkein merkitsevässä yhteydessä ($p < .05$). Lukioon suuntaavat suhtautuivat valistukseen positiivisemmin kuin ammattikouluun aikovat vastaajat (lukio $K = 3.61$, ammattikoulu $K = 3.35$, en tiedä $K = 3.94$).

Yksilön koulumenestyksen sekä tunneperäisen suhtautumisen välinen yhteys on melkein merkitsevä ($p < .05$). Heikomman koulumenestyksen omaavat vastaajat suhtautuvat tunneperäisiin väittämiin neutraalimmin (keskiarvo: 6.0-6.9 $K = 3.53$, 7.0-7.9 $K = 3.73$, 8.0-8.9 $K = 4.06$, yli 9 $K = 4.13$). Koulumenestyksen merkityksellä ja tunneperäisellä suhtautumisella alkoholia kohtaan on melkein merkitsevä yhteys ($p < .05$). Vastaajat, jotka kokevat koulumenestyksen hyvin tärkeäksi asennoituvat tunneperäisiin väittämiin positiivisemmin (hyvin tärkeä $K = 4.09$, melko tärkeä $K = 3.85$). Tulevilla jatko-opiskelusuunnitelmilla ei ole yhteyttä asenteen affektiiviseen komponenttiin.

Tutkimuksemme tulokset osoittavat ammatilliseen koulutukseen suuntautuvien positiivisemmän suhtautumisen alkoholiin lukioon suuntautuviin verrattuna. Mäenpää (1993) on todennut, että kevyemmän ja lyhyemmän koulutuksen omaavalla nuorella suhtautuminen alkoholin käyttöön on positiivisempaa ja käyttö runsaampaa. Rantanen (1996) on todennut alkoholinkäytön liittyvän nuoren elämäntyylisiin. Jos nuori on suuntautunut pääasiassa kouluun ja perheeseen, hän suhtautuu alkoholin käyttöön negatiivisemmin. Tutkimuksemme tulokset tukevat tätä väittämää.

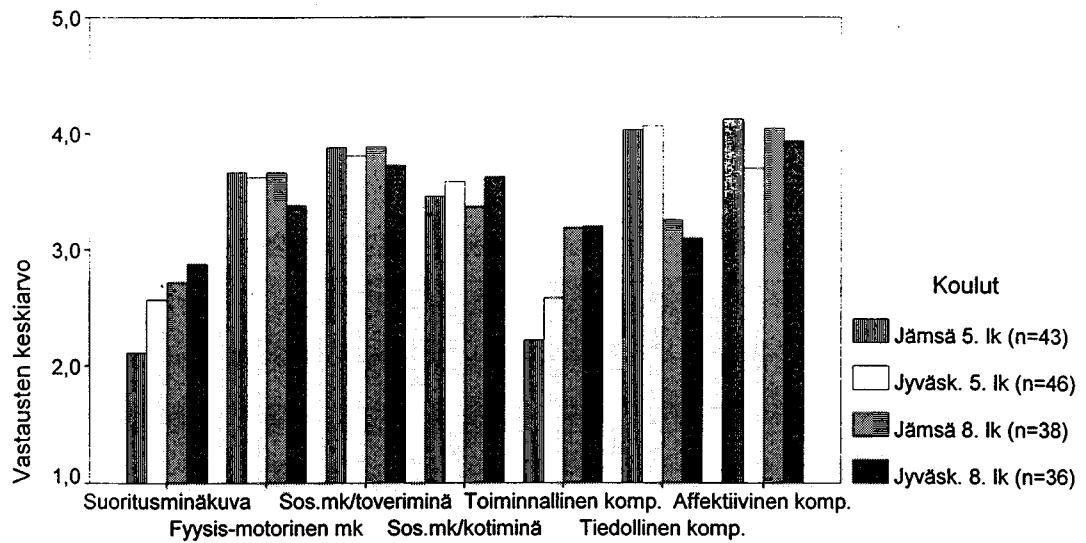
7.10 Harrastusten yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Harrastusten ja alkoholiin suhtautumisen välillä ei ollut yhdenkään komponentin kohdalla merkitseviä eroja. Harrastuksilla ei täten ole yhteyttä alkoholiin suhtautumisen puolesta tai sitä vastaan. Harrastusten keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteessä 23.

Vapaa-ajan viettotapojen muutos viime vuosina on tuonut mukanaan nuorten harrastusten keskittymisen sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. Aikaa vietetään yhä enemmän kavereiden kanssa ja ohjattua harrastustoimintaa hyödynnetään yhä vähemmän. Tämä seikka korostaa entisestään vertaisryhmän merkitystä nuoren elämälle.

7.11 Kotipaikkakunnan yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

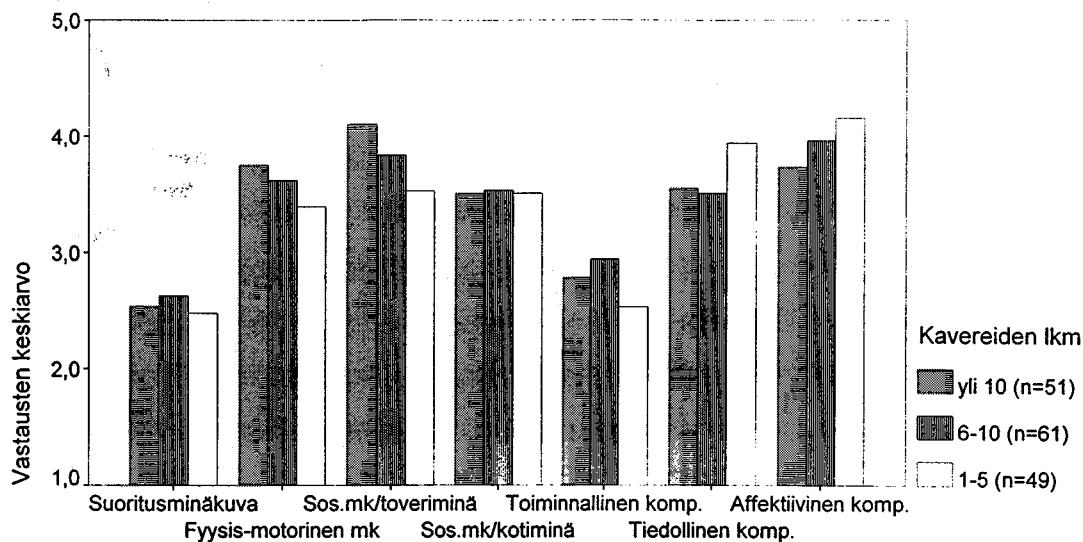
Eri koulujen välisiä eroja tarkasteltaessa on huomattavissa, että tulokset ikäryhmien kesken ovat kahdeksaluokkalaisilla paikkakunnasta riippumatta samankaltaiset (ks. kuvio 16). Viidesluokkalaisten kesken toiminnallisessa komponentissa on melkein merkitsevä ero ($p < .05$, Jämsä $K = 2.24$, Jyväskylä $K = 2.58$). Näin ollen Jyväskylän viidesluokkalaisten suhtautuvat jonkin verran positiivisemmin alkoholin käyttöä kohtaan. Tiedollisessa komponentissa eri paikkakuntien saman ikäryhmän välisiä eroja ei esiinny. Affektiivisessä komponentissa ero on melkein merkitsevä ($p < .05$, Jämsä $K = 4.11$, Jyväskylä $K = 3.70$). Näin ollen jyväskyläläisten viidesluokkalaisten tunteet alkoholia kohtaan ovat neutraalimmat kuin jämsäläisten. Jämsäläisten tunteet ovat negatiivisempia. Näitä suhtautumisen eroja eri paikkakuntien ikäryhmien välillä selittänee kyseisten ryhmien välinen melkein merkitsevä ero ($p < .05$) suoritusminäkuvassa. Jämsäläisten suoritusminäkuva on positiivisempi ($K = 2.11$) kuin Jyväskyläläisten samanikäisten ($K = 2.57$). Kotipaikkakunnan keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteessä 20.

KUVIO 16. Kotipaikkakunnan yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Tutkimuksessamme pyrimme saamaan näkökulmaa sekä keskisuuresta että pienestä kaupungista. Aikaisemmat tutkimukset ovat todenneet nuorten alkoholinkäytön olevan runsaampaa suuremmissa taajamissa (Mäenpää 1993; Rimpelä ym. 1995). Tässä tutkimuksessa tämä suuntaus oli huomattavissa viidesluokkalaisten suhtautumisessa alkoholiin. Kahdeksasluokkalaisten ikäryhmässä vastaavaa eroa ei ollut huomattavissa.

7. 12 Vertaisryhmän yhteys suhtautumiseen alkoholia kohtaan

KUVIO 17. Kavereiden lukumäärän yhteys yksilön minäkuvaan ja suhtautumiseen alkoholia kohtaan

Kavereiden lukumäärän ja asenteen toiminnallisen komponentin välillä on melkein merkitsevä yhteys ($p < .05$). Rungas kavereiden määrä on yhteydessä negatiiviseen alkoholiin suhtautumiseen (kavereita: yli 10 $K = 2.78$, 6-10 $K = 2.94$, 1-5 $K = 2.53$). Parhaan ystävän omaaminen ja asenteen toiminnallinen komponentti ovat yhteydessä merkitsevästi ($p < .01$). Jos vastaajalla on paras ystävä, hän suhtautuu alkoholiin ja sen käyttöön negatiivisemmin ($K = 2.67$) kuin ne, joilla ei ole parasta ystävää ($K = 3.05$).

Kavereiden lukumäärällä ja asenteen tiedollisella komponentilla on melkein merkitsevä yhteys ($p < .05$). Vastaajat, joilla on paljon ystäviä, suhtautuvat negatiivisemmin alkoholivalistukseen ja -rajoitukseen kuin vähän kavereita omaavat vastaajat. Suhtautuminen on kuitenkin positiivista kaikissa ryhmissä (kavereiden lukumäärä: yli 10 $K = 3.55$, 6-10 $K = 3.51$, 1-5 $K = 3.94$). Parhaan ystävän omaaminen sekä asenteen tiedollinen komponentti ovat merkitsevässä ($p < .01$) yhteydessä keskenään. Ne, joilla on paras ystävä ($K = 3.76$), suhtautuvat positiivisemmin alkoholivalistukseen verrattuna niihin, joilla ei ole parasta ystävää ($K = 3.33$).

Kavereiden lukumäärällä ja asenteen affektiivisella komponentilla on melkein merkitsevä yhteys ($p < .05$). Se, että yksilö omaa enemmän kavereita on yhteydessä neutraalimpaan suhtautumiseen alkoholiin tunnepuolella (kavereiden lukumäärä: yli 10 K = 3.73, 6-10 K = 3.96, 1-5 K = 4.16). Parhaalla ystävällä ei ole merkitystä alkoholiin suhtautumisen affektiiviseen komponenttiin. Kavereiden lukumäärän ja parhaan ystävän keskiarvot ja hajonnat on esitelty liitteissä 24 ja 25.

Tulostemme mukaan kavereiden määrä ja se, että nuori omaa parhaan ystävän eivät korreloi keskenään ($r = .11$).

7.13 Avointen vastausten tulkinta

Tutkimuksessamme avoimeen kysymykseen (kysymys 76) haimme vastaajan henkilökohtaista mielipidettä alkoholista ja sen käytöstä. Kyseiset vastaukset jaotimme viiteen eri ryhmään vastausten sisällön perusteella.

Selvästi suurin osa vastaajista oli ilmaissut avoimeen kysymykseen oman paheksuntansa alkoholin käyttöä kohtaan. Kielteistä suhtautumista löytyi kummastakin ikäryhmästä ja sukupuolesta. Seuraavassa tämän ryhmän vastauksia:

“Alkoholi on myrkkyä elimistölle, joka voi liian runsaasti käytettynä aiheuttaa jopa kuoleman.” (Tyttö 8. lk)

“Vanhempien pitäisi puuttua lastensa alkoholin käyttöön tiukemmin ja estää se.” (Poika 8. lk)

“Alkoholin käyttö on tyhmää ja tarpeetonta. Se vaarantaa terveyttä ja tekee ihmiset jopa vaarallisiksi. Ei tarvitse käyttää alkoholia ollakseen suosittu.” (Tyttö 5. lk)

“Minusta kenenkään ei pitäisi käyttää alkoholia, koska siinä ei ole mitään järkeä. Ja ne, jotka sitä käyttävät ovat tyhmiä, mutta sellainen, joka kieltäytyy, kun hänelle sitä annetaan on rohkea ja todella onnistunut nuori...” (Tyttö 5. lk)

Myös myönteinen alkoholiin suhtautuminen oli saanut kannatusta etenkin vanhemman ikäryhmän keskuudessa. Havaittavissa oli, että etenkin

omakohtainen käyttö oli yhteydessä myönteisiin kommentteihin alkoholia kohtaan. Seuraavassa tämän ryhmän vastauksia:

“Sitä kannattaa nauttia paljon ja sitä pitäisi myydä pakettiautoista suoraan kotiovelle, jotta porukka pääsee kaupungille juhlimaan kevättä!” (Poika 8. lk)

“Kyllä jokainen osaa varmaan itse katsoa paljonko juo, eikä kohtuullinen käyttö haittaa mitään. Tietenkin jotka kieltäytyvät ovat kunnioitettavia...” (Tyttö 8. lk)

Kohtuukäyttöä korostavia vastaajia oli myös suuri ryhmä. He painottivat alkoholin käyttöä ainoastaan juhlapäivinä tai hyvässä seurassa silloin tällöin. Kohtuukäytön suosijoita oli molemmissa ikäryhmissä. Seuraavassa kohtuukäytön kannattajien vastaajia:

“Alkoholia voi mielestäni käyttää, kunhan sitä käytetään sopivissa mittasuhteissa eli ei humaltumiseen asti. Käytän varmasti itsekkin alkoholia tulevaisuudessa, enkä näe siinä mitään väärää.” (Poika 8. lk)

“Alkoholin käyttö on ymmärrettävää noin kerran kuussa ja juhlapäivinä. Mutta jokapäiväistä ja useasti viikossa juontia en ymmärrä. Se on kivaa silloin tällöin kun on rento fiilis.” (Tyttö 8. lk)

“Se on ihan OK, jos ottaa vähän siideriä kotona tai jossain missä on vanhemmat on mukana. Mut ei sitä nyt sen takia tarvi kitata vaan näyttääkseen kavereille.” (Tyttö 8. lk)

Osa vastaajista korosti alkoholin laissa säädettyä käyttöikä. Heidän mielestään alle 18-vuotiaat eivät saisi juoda. Toiset taas olivat itse kehitelleet sopivan käyttöikä alkoholikokeilulle.

“Alkoholia saavat käyttää vain yli 18-vuotiaat. Saunakalja sopii, mutta ei joka päivä. Juhlissa voi käyttää kohtuullisesti.” (Tyttö 5. lk)

“Alaikäisten ei pitäisi aloittaa alkoholin käyttöä. Vasta kun on täysi-ikäinen ja on tarpeeksi ällä päättää omista asioistaan, niin siitä vaan!” (Tyttö 8. lk)

“Alkoholi on OK. Mutta jos siihen jää kiinni se on pahempi ongelma. Sitä saa käyttää mutta jos alkaisin juomaan esim. joka kuukausi se alkaisi vasta 16 - 19 vuotiaana!” (Tyttö 5. lk)

Joillakin vastaajilla oli henkilökohtaisia kokemuksia alkoholin käyttäjistä. Yleensä kokemukset olivat negatiivisia ja alkoholi oli henkilöitynyt humalaisiin. Seuraavassa tämän ryhmän vastauksia:

“Ei ole kiva että joku juo ja jos isosisko ja isovelji tulee kännissä kotiin.”
(Tyttö 5. lk)

“Se on inhottavaa. Humalaisia ei saisi päästää kadulle missä kulkee lapsia tai muita ihmisiä, sillä se joka on humalassa voi tehdä jotain, varsinkin lapsille!” Tyttö (5. lk)

“En ollenkaan tykkää siitä, koska tiedän minkälainen on meidän naapurin isäntä: hän on alkoholisti. Hänen vaimonsa kerran soitti meiltä poliisille koska miehensä ei päästänyt häntä sisään. Hänen vaimo itkee usein.”
(Tyttö 5. lk)

Yhteenveto. Tutkimuksemme tulosten tarkempi yhteenveto esitetään pohdintakappaleessa. Tutkimuksemme tulosten merkittävyydet on esitelty tarkemmin liitteessä 27.

8 POHDINTA

8.1 Tulosten tarkastelu

Lähtökohtana tälle tutkimukselle oli nuorten ja lasten lisääntynyt alkoholinkäyttö sekä siitä syntynyt termi lapsijuoppous. Tämä ilmiö on herättänyt paljon keskustelua yhteiskunnassamme ja siihen on etsitty erilaisia ratkaisumalleja. Miksi suomalaiset nuoret viettävät aikaansa mieluummin kadulla umpihumalassa, kuin selvinpäin muiden harrastusten ja toimintojen parissa?

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää peruskoulun viides- ja kahdeksaluokkalaisten oppilaan minäkuvan osa-alueita sekä niiden yhteyttä suhtautumiseen alkoholia kohtaan. Tarkoituksena oli myös selvittää, kuinka lähiympäristön suhtautuminen, yksilön omat alkoholikokeilut sekä seuraavat tekijät: sukupuoli, ikä, koulumenestys, harrastukset ja kotipaikkakunta ovat yhteydessä yksilön alkoholiin suhtautumiseen.

Minäkuva erosi peruskoulun viidennen- ja kahdeksannen luokan oppilailla suoritusminäkuvan kohdalla. Toisin kuin hypotesimme oletti, suoritusminäkuva oli viidesluokkalaisilla positiivisempi kuin kahdeksaluokkalaisilla. Hypotesimme perustui Ahon (1987) tutkimukseen, jonka mukaan oppilaiden kouluminäkuva on alhaisimmillaan viidennellä luokalla. Viidennen luokan jälkeen suoritusminäkuva alkaa taas hiljalleen nousta. Tätä eroavaisuutta voidaan selittää kahdeksaluokkalaisten murrosiällä, sen mukanaan tuomalla identiteetin etsimisellä ja kiinnostuksen kohteiden muuttumisella koulusta vertaisryhmään. Myös Korpinen (1990) on todennut oppilaiden itsearvostuksen sekä koulunkäyntimotivaation laskevan yläasteella seitsemänneltä luokalta yhdeksännelle siirryttäessä.

Minäkuvan osa-alueista suoritusminäkuvalla sekä fyysis-motorisella minäkuvalla oli yhteyttä yksilön suhtautumiseen alkoholia kohtaan: positiivinen suoritus- sekä fyysis-motorinen minäkuva olivat yhteydessä negatiiviseen suhtautumiseen alkoholia kohtaan. Hypotesimme oli, että heikon minäkuvan omaavilla yksilöillä alkoholiin suhtautuminen on positiivisempaa. Tämä

hypoteesi vahvistui, koska tuloksissamme positiivinen minäkuva eli hyvä itsetunto edisti negatiivista suhtautumista alkoholia kohtaan.

Lähiympäristön henkilöiden eli vanhempien, sisarusten sekä ystävien suhtautuminen alkoholiin oli yhteydessä yksilön omaan suhtautumiseen. Mitä enemmän lähiympäristössä varoiteltiin ja mitä vähemmän alkoholia käytettiin, sitä negatiivisempi suhtautuminen yksilöllä oli alkoholiin. Tämä tulos oli hypoteesimme suuntainen. Useat aikaisemmat tutkimukset ovat todenneet vanhempien sekä vertaisryhmän alkoholin käytön olevan merkittävässä yhteydessä yksilön omaan alkoholin käyttöön ja näin ollen myös suhtautumiseen (Ahlström 1990; Kemppinen 1997; Lehtosaari 1990; Pulkkinen 1984, 1988).

Hypoteesimme yksilön omien alkoholikokeilujen yhteydestä suhtautumiseen oli se, että kokeilut ovat yhteydessä positiiviseen suhtautumiseen alkoholia kohtaan. Tuloksiamme mukaan yksilön tulevan alkoholin käytön ennusteen positiivisuus, humalan omakohtainen kokeminen sekä humalajuonnin toistuvuus olivat yhteydessä positiiviseen suhtautumiseen alkoholia kohtaan. Vallin (1995) mukaan nuorten omien alkoholikokeilujen määrä on yhteydessä myönteiseen suhtautumiseen alkoholia kohtaan.

Tulostemme mukaan tytöt suhtautuivat poikia negatiivisemmin alkoholiin ja sen käyttöön. Mäenpää (1993) on todennut tyttöjen osuuden täysraittiissa olevan suuremman kuin poikien ja täten myös suhtautumisen alkoholia kohtaan olevan tytöillä negatiivisempaa.

Viidesluokkalaisten eli 10-11-vuotiaiden sekä kahdeksaluokkalaisten eli 14-15-vuotiaiden välillä esiintyi myös eroja alkoholiin suhtautumisessa. Vanhempi ikäluokka suhtautui tulostemme mukaan alkoholiin positiivisemmin. Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet myös useat aikaisemmat tutkimukset (Kemppinen 1997; Rahkonen 1994; Ståhl ym. 1997).

Koulumenestys oli tulostemme mukaan yhteydessä alkoholiin suhtautumiseen siten, että heikomman koulumenestyksen omaavat sekä jatko-opiskeluissa ammatilliseen koulutukseen suuntaavat henkilöt suhtautuivat positiivisemmin alkoholiin. Tämä tulos tuki hypoteesiamme. Mäenpään (1993) mukaan tulevan koulutuksen on todettu vaikuttavan nuorten alkoholin käyttöön

ja suhtautumiseen.

Harrastuksilla ja alkoholilla ei tutkimuksessamme todettu olevan yhteyttä toisiinsa.

Kotipaikkakunnan ja alkoholiin suhtautumisen väliseen yhteyteen hypoteesimme oli seuraava: pienessä kaupungissa, eli tässä tapauksessa Jämsässä, suhtautuminen humalahakuiseen juomiseen on negatiivisempaa. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet humalahakuisen juomisen olevan runsaampaa suuremmissa taajamissa (Mäenpää 1993; Rimpelä ym.1995). Tuloksemme osoittivat eroja paikkakuntien välillä esiintyvän vain viidesluokkalaisten ikäryhmässä. Nykyajan suuntaus alkoholin käytön aloitustiän siirtymisestä nuorempiin käyttäjiin on huomattavissa ensin suuremmissa kaupungeissa. Suuremmissa kaupungeissa ongelmia on enemmän ja sosiaalisen kontrollin merkitys on siellä pienempi. Tämä on yhteydessä osaltaan yhä nuorempien lasten alkoholikokeiluihin.

8.2 Tutkimusmenetelmän arviointia

Kvantitatiivinen tutkimus on omiaan sellaisessa tutkimuksessa, jossa halutaan mahdollisimman laaja otos perusjoukosta. Vaikka käytimmekin harkittua, yleistettävyydeltään heikkoa otantaa, tulokset olivat samansuuntaisia aikaisempien tutkimusten kanssa, ja ovat jokseenkin yleistettävissä osallistujakuntien viides- ja kahdeksaluokkalaisiin. Keski-Suomi on suhteellisen yhtenäinen alue, joten suuria alueellisia eroja ei esiinny. Tutkimuksemme mittarin kysymykset ovat valtakunnallisesti ymmärrettäviä, joten samaa mittaria voidaan käyttää muissakin samankaltaisissa tutkimuksissa Suomessa.

Tutkimusmenetelmämme avulla saimme vastaukset tutkimusongelmiimme ja niiden pohjalta laaditut hypoteesit todentuivat. Vaikka asenteiden mittaaminen on hankalaa ja tilannesidonnaista, saimme tuloksien pohjalta muodostettua tietyt alkoholiin suhtautumisen suuntaviivat kohdejoukoltamme. Laadullinen tutkimusmenetelmä olisi kertonut enemmän suhtautumisen taustatekijöistä, mutta sen yleistettävyys olisi heikko ja liian

tapaussidonnainen. Kuitenkin laadullinen näkökulma syventäisi tiettyjen tapausten tulkintaa ja taustojen ymmärtämistä. Mittariimme voisi täten lisätä avoimia kysymyksiä sekä laajentaa tutkimusta haastattelun sisältäväksi tutkimukseksi.

8.3 Tutkimuksen kasvatuksellinen anti sekä jatkotutkimusehdotukset

Tulevina luokanopettajina joudumme koulussa antamaan raittiuskasvatusta. Tutkimuksemme tulokset osoittivat, että tarvetta tällaiselle kasvatukselle on. Ongelmana onkin, milloin kasvatusta tulisi aloittaa koulussa. Aikaisemmat tutkimukset (Valli 1995; 1998) ovat kritisoineet koulun alkoholikasvatuksen keskittyvän liaksi haittoihin ja olevan liian "sormella heristävää". Nuoret itse kaipaavat asiantuntijoiden ja myös nuorten omaa näkökulmaa. Alkoholivalistus tulisi nuorten mielestä toteuttaa positiivisessa hengessä, maalamatta piruja seinille.

Valistus tulisi mielestämme aloittaa jo ennen viidettä luokkaa. Tutkimuksemme tuloksissa oli huomattavissa viidesluokkalaisten kiinnostus alkoholiin sekä jopa heidän omat alkoholikokeilunsa. Valistuksen painopisteen tulisi olla kohtuukäyttäjäksi kasvattamisessa. Kohtuukäyttö on kuitenkin hyvin subjektiivinen käsite. Kohtuukäytöksi voisi kutsua käyttöä, joka ei johda tosi humalaan ja joka ei ole säännöllistä, jokaviikkoista juomista. Kohtuukäyttöön kuuluu myös asiallinen käyttäytyminen, joka ei johda yleensä alkoholin kanssa ilmeneviin ongelmiin.

Kotien saaminen mukaan alkoholikasvatuksen piiriin yhdessä koulun kanssa onkin haaste koulun henkilökunnalle. Vanhempien tulisi uskaltaa asettaa selkeät rajat lapsilleen ja luoda niiden avulla turvallisuuden tunnetta heille. Tämä ei tarkoita sitä, että nuorilta täytyisi ottaa pois kaikki nuoruuden kokeilunhaluun kuuluva, mutta näiden kokeilujen täytyisi tapahtua sekä vanhempien että nuorten yhteisin pelisäännöin. Tällaisia pelisääntöjä voisivat olla yhdessä sovitut kotiintuloajat ja kotona alkoholiin tutustuminen. Vanhempien tulisi ottaa selvää myös lapsensa kaveripiiristä ja tietää, missä lapsi kulloinkin liikkuu. Nämä asiat voisivat poistaa tai ainakin lievittää alkoholin

“kielletyn hedelmän” viehätystä ja järkeistää nuorten alkoholin käyttöä.

Tutkimuksemme mukaan minäkuvaltaan heikommat oppilaat suhtautuivat positiivisemmin alkoholiin - heille alkoholi oli eräänlainen selviytymiskeino. Tämä tulos onkin kasvatuksen kannalta hankalin ongelma ratkaistavaksi. Huonon itsetunnon kehittyminen alkaa jo lapsuusiässä kehityskriisien epäonnistuneiden ratkaisujen johdannaisena. Alkoholin käyttö saattaakin olla seuraus pitkäaikaisesta alemmuudentunteesta, joka on hyvin vaikea katkaista. Tämän vuoksi opetuksen painopisteen kouluissa tulisi olla yhä enemmän terveen itsetunnon kehittämisessä.

Nuorten alkoholin käytön ehkäiseminen vaatii myös koko kulttuurin muutosta. Nykyaikana perheillä on yhä vähemmän aikaa yhdessä ja siteet perheenjäsenten välillä ovat löyhemmät kuin aikaisemmin. Lapset saavat usein roolimalleja kodin ulkopuolelta, lähinnä joukkotiedotusvälineiden kautta. Nämä roolimallit ovat usein aikuismaisia sekä fiktiivisiä. Nämä roolimallit saattavat johtaa siihen, että lapsi ei ymmärrä, millainen käytös on sopivaa tietyn ikäisenä. Tähän ongelmaan voisi auttaa se, että vanhemmat olisivat vanhempia eikä kavereita lapsilleen, mikä on nykyajan valitettava suuntaus.

Haasteellinen jatkotutkimus tämän tutkimuksen innoittamana voisi olla tyttöjen alkoholin käytön ja siihen liittyvien tekijöiden kartoittaminen. Lisääntynyt tyttöjen alkoholin käyttö on tulevan sukupolven kannalta ongelma ja täten myös tärkeä tutkimuksen aihe. Tyttöjen, ja näin tulevien äitien runsaan juomisen seurauksia voi vielä tässä vaiheessa vasta arvailla. Jos joitakin tällaisia seurauksia pitäisi nimetä, niin niitä voisivat olla esimerkiksi terveydelliset ongelmat, perheiden pahoinvointi ja siitä seuraava lasten levottomuus, työkyvyttömyys sekä yhteiskunnasta syrjäytyneiden joukon kasvu ja sen myötä syvempi luokkajako yhteiskunnassamme.

“Se on ihan ok, semmoset kännikalat on ällöjä, jotka vetää tuolla keskustassa joka päivä päissään. Mut kyllä mä itekki otan joskus kännit. Sillon on paljon parempi MEININKI !” (Tyttö 8. lk)

Voiko yhteiskuntamme olla ylpeä näin ajattelevista tulevista äideistä?

LÄHTEET

- Ahlström, S. 1990. Nuoret ja alkoholi. *Kotitalous* 9, 35-38.
- Ahlström, S., Metso, L., Haavisto, K. & Tuovinen, E.-L. 1996. Nuorten päihdekäyttäjien muotokuvia. Päihdenuoretko yhtenäinen ryhmä. *Alkoholipolitiikka* 6, 431-445.
- Aho, S. 1987. Oppilaiden minäkäsitys. Minäkäsityksen rakenne, muuttuminen ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A 117.
- Aho, S. 1993. Oppilaiden moraalikehitystason, minäkäsityksen, sosiaalisen aseman ja kouluasenteiden muuttuminen peruskoulun ala-asteella. Seurantatutkimuksen loppuraportti. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A 167.
- Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Edita.
- Bourgeois, R.M. 1990. Developing a Peer Assisted Substance Abuse Program for Early Adolescents. ERIC, ED321219. Canada.
- Burns, R. B. 1982. Self-concept development and education. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Conger, R. D. & Reuter, M. A. 1996. Siblings, Parents, and Peers: A Longitudinal Study of Social Influences in Adolescent Risk for Alcohol Use and Abuse. ERIC, ED400980. Iowa.
- Coopersmith, S. 1967. The Antecedents of Self-esteem. San Francisco: Freeman.
- Cooley, C.H. 1912. Human Nature and the Social Order. New York: Scribners.
- DeSimone, A. 1994. Alcohol Use, Self-Esteem, Depression and Suicidality in High School Students. *Adolescence* 116, 39-42.
- Downs, W & Rose, S. R. 1991. The Relationship of Adolescent Peer Groups to the Incidence of Psychosocial Problems. *Adolescence* 102, 73-92.
- Erikson, E. H. 1968/1982. Lapsuus ja yhteiskunta. 2. Painos. Jyväskylä:

Gummerus.

- Erikson, E. H. 1980/1994. Identity and the Life Cycle. New York: W. W. Norton & Company.
- Erätuuli, M., Leino, J. & Yli-Luoma, P. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Esplund, D. L. 1994. Factors Associated with Attitude toward Alcohol in Small High Schools. ERIC, ED 376391. Kansas.
- Hallman, M., Kannas, L. & Tynjälä, J. 1992. Tupakka, tuoppi ja elämisen terveystyyli. Sosiaali- ja terveyshallituksen raportti 61. Helsinki.
- Hein, R. 1997. Alkoholi ja huumeet 1996: Kulutus, käyttö ja haitat. Helsinki Stakes 14/1997.
- Helkama, K., Myllymäki, R. & Liebkind, K. 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan Helsinki: Edita.
- Hentilä, J. 1994. Nuoret ja alkoholi. Alkoholipolitiikka 4, 247-248.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hirsjärvi, S. 1982. Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki: Otava.
- James, W. 1896/1983. The Principles of Psychology. Massachusetts: Harvard University Press.
- Jyrinki, E. 1977. Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Vaasa: Gaudeamus.
- Karma, K. 1983. Käyttäytymistieteiden metodologiset perusteet. Helsinki: Otava.
- Karma, K. & Komulainen E. 1990. Käyttäytymistieteiden tilastomenetelmien jatkokurssi. Helsinki: Yliopistopaino.
- Karvonen, J. 1967. The structure, arousal and change of the attitudes of teacher education students. Jyväskylä: Gummerus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.
- Kemppinen, P. 1997. Nuori minänsä vankina. Osa I: Alkoholi, imppaaminen, lääkkeet ja huumeet. Vantaa: Kannustusvalmennus.
- Koillisen kasit: kahdeksasluokkalaiset Koillis-Helsingissä. 1996. Helsingin kaupunki. Nuorisoasiainkeskus.
- Konradsdal, M. & Vetämäjärvi, K. 1995. 14-17-vuotiaiden tamperelaisnuor-

- ten alkoholin käyttö ja ravintoloissa käynnit. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Korpinen, E. 1979. Koulutyypin yhteydestä oppilaan minäkäsitykseen. Oppi-, kansalais- ja peruskoululaisten minäkäsitysten vertailua. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisusarja 301.
- Korpinen, E. 1990. Peruskoululaisen minäkäsitys. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisusarja A 34.
- Lambert, W. W. & Lambert, W. E. 1971. Sosiaalipsykologia. 2. Painos. Jyväskylä: Gummerus.
- "Lapsijuopot", totta tänään. Mitä teemme? 1997. Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisuja.
- Liimatainen-Lamberg, A-E. 1989. Ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden opiskelijoiden minäkäsitys, tulevaisuusorientaatio ja tupakointi käyttäytyminen. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Helsinki.
- Linnakylä, P. & Saari, H. (toim.) 1993. Oppiiko oppilas peruskoulussa? Peruskoulun arviointi 90 - tutkimuksen tuloksia. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Lehtosaari, S. 1990. Nuorisotutkimus Rantsilan ja Temmeksen yläasteikäisten harrastuksista, tupakoinnista, alkoholikäyttäytymisestä ja huumeista 1990. Rantsilan kunta.
- Markus, H. R. & Kitayama, S. 1991. Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion and Motivation. *Psychological Review* 2, 224-253.
- Mead, M. 1934. *Mind, Self and Society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Miller, P.H. 1983/1993. *Theories of Developmental Psychology*. 3. Painos New York: Freeman.
- Mäenpää, T. 1993. Kouluväkivalta, nuorten päihdekokeilut sekä vapaa-aika ja sen valvonta. Turun ja Porin lääninhallituksen julkaisusarja 73. Turku.
- Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen, E. 1997. Tutki-

- musaineiston analyysi. Porvoo: WSOY.
- Oskamp, S. 1991. Attitudes and opinions. 2. painos. Englewood-Cliffs: Prentice-Hall.
- Pfingsten, K. L. 1994. High School Students' Attitude Toward and Use of Alcohol. Master of Science Thesis, Fort Hayes State University. ERIC, ED 375356. Iowa.
- Pulkkinen, L. 1984. Nuoret ja kotikasvatus. Keuruu: Otava.
- Pulkkinen, L., Kalavainen, J., Kangas, A. & Marin, M. 1988. Keskisuomalainen nuori: päihteiden käyttö nuorten elämässä. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitoksen julkaisuja 294.
- Rainio, K. & Helkama, K. 1974. Sosiaalipsykologian oppikirja. Porvoo: WSOY.
- Rahkonen, O. 1994. Terveystila ja terveystapautuminen: sukupuolten ja sosiaaliluokkien erot nuorissa ikäryhmissä. Helsinki Stakes.
- Rantanen, T. 1996. Alkoholi, tupakka, huumeet ja nuorten elämäntyyli. Alkoholipolitiikka 6, 446-454.
- Repo, P. 1998. Murrosiässä ryyppäävä alkoholisoituu helposti. Helsingin Sanomat 20.1.1998.
- Rimpelä, A., Karvonen, S. & Pohjanpää, K. 1995. Suurten ja keskisuurten kaupunkien 14-18 vuotiaiden nuorten terveystottumus ja riskitottumusprofiilit. Nuorten terveystapatutkimus 1977-1993. Terveystapautuksen keskuksen julkaisuja 3/1995.
- Rimpelä, A., Rimpelä, M., Vikat, A., Ahlström, S., Huhtala, H. & Lintonen T. 1997. Nuorten terveystapatutkimus: Tupakointi ja päihteet 1977-1997. Helsinki Stakes 28/1997.
- Rimpelä, M., Jokela, J., Luopa, P., Liinamo, A., Huhtala, H., Kosunen, E., Rimpelä, A. & Siivola, M. 1996. Kouluterveys 1996-tutkimus. Kouluviihtyvyys, terveys ja tottumukset: Perustulokset yläasteilta ja kaupunkien väliset erot. Helsinki Stakes 40/1996.
- Scheinin, P. 1990. Oppilaiden minäkäsitys ja itsetunto. Vertailututkimus peruskoulussa ja Steiner-koulussa. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 77.

- Schulenberg, J. 1996. Adolescent Risk Factors for Binge Drinking during the Transition to Young Adulthood. *Developmental Psychology* 4, 59-74.
- Siltala, E-M. 1995. 16-vuotiaiden nuorten ja heidän vanhempiensa alkoholin käytön ja alkoholiasenteiden väliset yhteydet. Helsingin yliopisto. *Kansanterveystieteen julkaisuja M 115*.
- Ståhl, T., Savinainen, M., Kannas, L. & Winell, K. 1997. Terve kunta 2000 koulun näkökulmasta. Koulun edistämistyön arviointia TK-2000 kuntaohjelmassa olleissa kunnissa. Helsinki Stakes10/1997.
- Suomen kielen perussanakirja. 1992. Ensimmäinen osa A-K. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki.
- Sänkiaho, R. 1974. Temput ja kuinka ne tehdään. Monimuuttujamenetelmät kansan palvelijoina. Jyväskylän yliopisto. *Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 220/1974*.
- Terveen itsetunnon ja elämäntilanteen edistäminen peruskoulussa. 1997. Opetusministeriön työryhmien muistioita 29. Helsinki: Yliopistopaino.
- Toiviainen, S. 1993. Nuori, perhe ja päihteet - päihteet 12-17 vuotiaiden elämässä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. *Sosiaaliviraston julkaisusarja A 1/93*.
- Tossavainen, K. 1993. Nuorten terveystietämystä tukeva koulun terveyskasvatus. Helsinki Stakes 22/1993.
- Uusitalo, H. 1991a. Tiede, tutkimus ja tutkielma: Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.
- Valkonen, T. 1981. Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Valli, R. 1995. Nuorten alkoholikasvatus - vastaako koulu nuorten odotuksiin ja tarpeisiin. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. *Lisensiaatintyö*.
- Valli, R. 1998. Koulun alkoholikasvatus keskioluen vähittäismyyntin vapautuessa. Lapin yliopisto. *Acta Universitatis Lapponiensis 16*.

Vuorinen, K. 1997. Limuviinalaki eduskunnassa. Alkoholipolitiikka 6, 454-462.

LIITELUETTELO

1. Kyselylomake
2. Minäkuvamuuttujien faktorianalyysin korrelaatiomatriisi
3. Suhtautumismuuttujien faktorianalyysin korrelaatiomatriisi
4. Minäkuvafaktoreiden Varimax-rotatoitu faktorimatriisi
5. Suhtautumisfaktoreiden Varimax-rotatoitu faktorimatriisi
6. Minäkuvien ja suhtautumisen erot ikäryhmien mukaan eroteltuna
7. Minäkuvan ja suhtautumisen erot koulutodistuksen keskiarvon mukaan eroteltuna
8. Minäkuvan ja suhtautumisen erot isän alkoholista varoittelun mukaan eroteltuna
9. Minäkuvan ja suhtautumisen erot äidin alkoholista varoittelun mukaan eroteltuna
10. Minäkuvan ja suhtautumisen erot sisarusten alkoholista varoittelun mukaan eroteltuna
11. Minäkuvan ja suhtautumisen erot ystävien alkoholista varoittelun mukaan eroteltuna
12. Minäkuvan ja suhtautumisen erot isän alkoholin käytön mukaan eroteltuna
13. Minäkuvan ja suhtautumisen erot äidin alkoholin käytön mukaan eroteltuna
14. Minäkuvan ja suhtautumisen erot sisarusten alkoholin käytön mukaan eroteltuna
15. Minäkuvan ja suhtautumisen erot ystävien alkoholin käytön mukaan eroteltuna
16. Minäkuvan ja suhtautumisen erot yksilön tulevan alkoholin käytön mukaan eroteltuna
17. Minäkuvan ja suhtautumisen erot yksilön humalassa olon mukaan eroteltuna
18. Minäkuvan ja suhtautumisen erot yksilön humalajuonnin useuden mukaan eroteltuna

19. Minäkuvan ja suhtautumisen erot sukupuolten mukaan eroteltuna
20. Minäkuvan ja suhtautumisen erot koulujen mukaan eroteltuna
21. Minäkuvan ja suhtautumisen erot jatko-opiskelusuunnitelmien mukaan eroteltuna
22. Minäkuvan ja suhtautumisen erot koulumenestyksen merkityksen mukaan eroteltuna
23. Minäkuvan ja suhtautumisen erot harrastusten mukaan eroteltuna
24. Minäkuvan ja suhtautumisen erot kavereiden lukumäärän mukaan eroteltuna
25. Minäkuvan ja suhtautumisen erot parhaan ystävän mukaan eroteltuna
26. Aineiston kuvailu
27. Tulosten yhteenveto
28. Jämsän Säästöpankkisäätiön apurahan myöntämispäätös

KÄNNISSÄ KUNINGAS VAI RAITTINA RUHTINAS?

Ohjeet vastaajille:

Kysymyksiin vastataan rastittamalla (x) tai ympyröimällä oikea tai sopivimman tuntuinen vaihtoehto. Joihinkin kysymyksiin vastataan kirjoittamalla kysytty tieto sitä varten varattuun tilaan.

Lue ensin koko kysymys ja merkitse vasta sitten vastauksesi. Vastaa mahdollisimman totuudenmukaisesti.

1. Olen Poika Tyttö

2. Ikä ..... vuotta.

3. Mihin ammattiin haluat valmistua?

.....

4. Missä koulussa aiot jatkaa peruskoulun jälkeen?

.....

5. Kerro, ketä perheeseesi kuuluu?

.....

6. Olen perheemme vanhin lapsi keskimmäinen lapsi nuorin lapsi ainoa lapsi

7. Mitkä ovat vanhempiesi/huoltajiesi ammatit? (Kuvaile heidän työtään niin tarkasti kuin voit esim. automekaanikko, opettaja, maanviljelijä, sihteeri jne.)

Isä .....

Äiti .....

8. Kuinka menestyt koulussa?

Erittäin hyvin Hyvin Keskinertaisesti Välttävästi Heikosti

Viimeisimmän todistukseni keskiarvo oli .....

9. Kuinka paljon sinulla on hyviä kavereita?

98

Yli 10 kaveria

6 - 10 kaveria

1-5 kaveria

Ei yhtään kaveria

( )

( )

( )

( )

10. Onko sinulla tiettyä parasta kaveria?

.....

11. Mitä harrastat ?

.....

12. Käyttävätkö seuraavat henkilöt alkoholia?

	Käyttää viikottain	Käyttää kuukausitt.	Käyttää satunnaisesti	Ei käytä ollenkaan	En tiedä
Isä	( )	( )	( )	( )	( )
Äiti	( )	( )	( )	( )	( )
Joku sisaruksista	( )	( )	( )	( )	( )
Joku ystävistä	( )	( )	( )	( )	( )

13. Varoittelevatko vanhempasi tai perheenjäsenesi sinua alkoholista?

	Varoittelee	Ei varoittele
Isä	( )	( )
Äiti	( )	( )
Joku sisaruksista	( )	( )
Joku ystävistä	( )	( )

14. Luuletko itse käyttäväsi joskus alkoholia?

Ehdottomasti en	( )
Luultavasti en	( )
Luultavasti kyllä	( )
Ehdottomasti kyllä	( )

15. Oletko joskus maistanut?

	Kyllä	En
Tupakkaa	( )	( )
Keskiolutta	( )	( )
Siideriä	( )	( )
Viiniä	( )	( )
Viinaa	( )	( )

16. Oletko koskaan ollut humalassa?

( ) Kyllä

( ) En

17. Juotko itsesi humalaan ?

99

En juo ollenkaan	Juon viikottain	Juon kuukausittain	Juon harvemmin kuin kerran kuukaudessa
( )	( )	( )	( )

18. Mitä haittoja arvioit alkoholin käytöstä aiheutuvan?

.....

19. Kuinka tärkeä merkitys seuraavilla asioilla on sinun elämääsi ja tulevaisuuteesi yleensä?

	Hyvin tärkeä	Melko tärkeä	Yhden- tekevää	Ei mitään merkitystä
Terveelliset elämäntavat	( )	( )	( )	( )
Ystävät	( )	( )	( )	( )
Hyvä koti	( )	( )	( )	( )
Hyvä koulumenestys	( )	( )	( )	( )
Raha	( )	( )	( )	( )
Hyvä ammatti	( )	( )	( )	( )
Terveys	( )	( )	( )	( )
Harrastukset	( )	( )	( )	( )

Ympyröi viidestä vaihtoehdosta se numero, joka vastaa sitä mitä tai miten tavallisesti ajattelet.

	olen täysin eri mieltä	olen eri mieltä	en osaa sanoa	olen samaa mieltä	olen täysin samaa mieltä
20. Minulla on hyvä koti, joka auttaa minua kaikissa vaikeuksissa.	1	2	3	4	5
21. Yritän olla reilu ystävilleni ja kodin jäsenille.	1	2	3	4	5
22. Pitkästyn koulussa usein.	1	2	3	4	5
23. Olen suosittu tyyppi ystävieni keskuudessa.	1	2	3	4	5
24. Koulussa opetettavat asiat ovat minulle usein vaikeita.	1	2	3	4	5
25. Vietän aikaani ystävien kanssa.	1	2	3	4	5
26. Oppiminen on hauskaa.	1	2	3	4	5
27. Toisten puheet loukkaavat minua.	1	2	3	4	5
28. Olen ujo.	1	2	3	4	5
29. Pidän itseäni muita parempana.	1	2	3	4	5
30. Minun on vaikeaa puhua luokan edessä.	1	2	3	4	5
31. Olen tyytyväinen itseäni.	1	2	3	4	5
32. Minulla on riittävästi rahaa käytössäni.	1	2	3	4	5
33. Harrastukset tuovat iloa elämääni.	1	2	3	4	5
34. Opettajat eivät ymmärrä minua.	1	2	3	4	5
35. Olen mieluiten kotona vapaa-aikanani.	1	2	3	4	5
36. Koulussa minulla on ystäviä.	1	2	3	4	5
37. Olen tyytyväinen ulkonäkööni.	1	2	3	4	5
38. Harrastukset vievät paljon aikaani.	1	2	3	4	5
39. Saan päättää kotona asioistani.	1	2	3	4	5
40. Olen hyvä liikunnassa.	1	2	3	4	5
41. Häpeän itseäni.	1	2	3	4	5
42. Voin luottaa opettajiini.	1	2	3	4	5
43. Voin kertoa vanhemmilleni vaikeista asioista.	1	2	3	4	5

Ympyröi viidestä vaihtoehdosta se numero, mitä mieltä olet seuraavista alkoholia koskevista väittämistä:

	olen täysin eri mieltä	olen eri mieltä	en osaa sanoa	olen samaa mieltä	olen täysin samaa mieltä
44. Alkoholin mainostaminen pitäisi sallia.	1	2	3	4	5
45. Olen kyllästynyt kuulemaan alkoholin terveyshaitoista.	1	2	3	4	5
46. Alkoholin käyttö pitäisi sallia vapaasti kaikkialla.	1	2	3	4	5
47. Henkilöt, jotka vastustavat alkoholin käyttöä ovat ahdasmielisiä.	1	2	3	4	5
48. Alkoholin käyttö on epämiellyttävää.	1	2	3	4	5
49. Alkoholin käyttö antaa varmuutta uudessa tilanteessa.	1	2	3	4	5
50. Alkoholin hintaa pitäisi nostaa, jotta sen käyttö vähenisi.	1	2	3	4	5
51. Alkoholia pitäisi myydä myös maitokaupassa.	1	2	3	4	5
52. Alkoholin aiheuttamat ongelmat kodeissa ovat mielestäni ikäviä.	1	2	3	4	5
53. Alkoholin käyttäjät saavat helposti ystäviä.	1	2	3	4	5
54. Keskioluen nauttiminen on vaaratonta.	1	2	3	4	5
55. Alkoholin nauttimisesta tulee hyvä mieli.	1	2	3	4	5
56. Alkoholin käyttäminen vähentää yksinäisyyden tunnetta.	1	2	3	4	5
57. Humalaiset ovat epämiellyttäviä.	1	2	3	4	5
58. Alkoholi tekee ihmiset rohkeiksi.	1	2	3	4	5
59. Alkoholi maistuu hyvältä.	1	2	3	4	5
60. Alkoholin käyttö ei sovi naisille.	1	2	3	4	5
61. Alkoholi aiheuttaa ihmissuhdeongelmia.	1	2	3	4	5
62. Alkoholi auttaa lähestymään vieraita ihmisiä.	1	2	3	4	5
63. Alkoholia saavat käyttää vain yli 18 vuotiaat.	1	2	3	4	5
64. Saan olla kavereiden seurassa selvä.	1	2	3	4	5
65. Minun täytyy käyttää alkoholia ollakseni rohkea.	1	2	3	4	5
66. Kohtuullinen alkoholin käyttö kuuluu tavalliseen elämänmenoon.	1	2	3	4	5
67. Kaverini suhtautuvat myönteisesti alkoholiin.	1	2	3	4	5
68. Alkoholista kieltäytyminen on rautaa.	1	2	3	4	5
69. Alkoholia käytetään juhlissa.	1	2	3	4	5
70. Alkoholi aiheuttaa aivoissa muutoksia.	1	2	3	4	5
71. Alkoholivalistus on tarpeellista.	1	2	3	4	5
72. Alkoholimainokset herättävät mielenkiintoa.	1	2	3	4	5
73. Alkoholi on haitaksi elimistölle.	1	2	3	4	5
74. Alkoholin vaaroista tiedottamista pitäisi lisätä.	1	2	3	4	5
75. Alkoholia käyttäneet häiriköivät kaupungilla.	1	2	3	4	5

76. Kerro mitä mieltä olet alkoholista ja sen käytöstä.

.....

.....

.....

.....

KIITOKSET VASTAUKSISTASI !

----- FACTOR ANALYSIS -----

Correlation Matrix:

	MIN20	MIN21	MIN22	MIN23	MIN24	MIN25	MIN26
MIN20	1,00000						
MIN21	,20334	1,00000					
MIN22	-,26861	-,15699	1,00000				
MIN23	,21861	,06087	,08061	1,00000			
MIN24	-,14527	,03879	,41086	,05662	1,00000		
MIN25	,07265	,15482	,14190	,35271	,00828	1,00000	
MIN26	,20293	,07728	-,45341	-,00246	-,21636	-,06429	1,00000
MIN27	-,00802	-,11492	,11879	-,04592	,11819	,03751	-,04960
MIN28	,10237	-,02633	-,05047	-,16083	-,01543	-,06404	,01058
MIN29	-,07941	-,20969	,12794	-,08626	-,06549	-,16848	-,14062
MIN30	-,06215	-,08538	,06519	-,29893	,03319	-,02716	-,14215
MIN31	,28040	,01482	-,17803	,21800	-,13835	,20609	,27680
MIN32	,29241	,11604	-,25091	,19852	-,13672	,08464	,18643
MIN33	,14167	,03852	-,22927	,08110	-,39944	,27329	,17349
MIN34	-,33189	-,19531	,43817	-,03789	,31060	,15077	-,40066
MIN35	,29867	,11102	-,10068	-,01215	-,00393	-,15001	,03241
MIN36	-,09540	,10857	-,14952	,34824	,00274	,35516	,15302
MIN37	,18550	-,01372	-,01256	,17152	-,16758	,20722	,16116
MIN38	,08966	-,06064	,04164	,05363	-,15800	,08453	,00477
MIN39	,11080	,04595	,15762	,30089	-,03457	,27122	-,20921
MIN40	,01667	-,05661	-,07085	,24532	-,17649	,16421	,08365
MIN41	-,21313	-,16550	,21968	-,05333	,25662	-,18027	-,16748
MIN42	,33984	,05881	-,37135	-,06361	-,26415	-,00122	,49762
MIN43	,39848	,15006	-,23913	,09606	-,18439	,05712	,24221

	MIN27	MIN28	MIN29	MIN30	MIN31	MIN32	MIN33
MIN27	1,00000						
MIN28	,08204	1,00000					
MIN29	-,07493	-,00912	1,00000				
MIN30	,07817	,37451	,04230	1,00000			
MIN31	-,08483	,00804	,08238	-,12337	1,00000		
MIN32	,01556	-,00288	-,05717	-,01740	,36133	1,00000	
MIN33	,07041	-,04370	-,16294	-,04773	,30081	,03841	1,00000
MIN34	,14872	-,00388	,00762	,02765	-,26662	-,28025	-,09685
MIN35	-,06810	,17041	,02784	-,00703	,07575	,05590	-,13338
MIN36	-,21869	-,18093	-,07134	-,06186	,25276	,16733	,25266
MIN37	-,15704	-,07342	,10974	-,19064	,62993	,33014	,20462
MIN38	,00867	,02607	,08355	-,02399	,20965	,11497	,31043
MIN39	,05082	,06887	-,04006	-,02860	,05207	,23746	-,01703
MIN40	-,14680	-,05220	,08497	,00575	,25167	,15899	,19688
MIN41	,19340	,11199	,06424	,29835	-,33589	-,14992	-,28130
MIN42	,00740	-,05956	,06278	,02405	,29583	,29917	,27887
MIN43	-,09292	-,07670	,10598	-,09890	,33774	,31093	,18039

	MIN34	MIN35	MIN36	MIN37	MIN38	MIN39	MIN40
MIN34	1,00000						
MIN35	-,14893	1,00000					
MIN36	-,03347	-,16268	1,00000				
MIN37	-,17540	-,08322	,17553	1,00000			
MIN38	-,04702	-,08923	-,06611	,26923	1,00000		
MIN39	,10385	,12378	,13240	,04269	-,02358	1,00000	
MIN40	-,09411	-,14562	,29624	,41504	,19448	,17997	1,00000
MIN41	,15339	-,02778	-,20330	-,42632	-,03819	-,09712	-,15263
MIN42	-,52210	,03107	,00157	,29598	,15662	-,24136	,15202
MIN43	-,41550	,05516	-,01193	,28408	,21663	-,05988	,10418

	MIN41	MIN42	MIN43
MIN41	1,00000		
MIN42	-,06985	1,00000	
MIN43	-,19322	,45297	1,00000

- - - - - F A C T O R   A N A L Y S I S - - - - -

Correlation Matrix:

	SUH44	SUH45	SUH46	SUH47	SUH48	SUH49	SUH50
SUH44	1,00000						
SUH45	,44170	1,00000					
SUH46	,49398	,44290	1,00000				
SUH47	,32335	,19969	,28562	1,00000			
SUH48	-,34929	-,25425	-,35552	-,16284	1,00000		
SUH49	,36574	,36564	,28981	,21065	-,37395	1,00000	
SUH50	-,41728	-,28548	-,35269	-,16777	,57631	-,34066	1,00000
SUH51	,41155	,32043	,41395	,16357	-,41232	,37867	-,46045
SUH52	-,25750	-,02228	-,08877	-,17573	,25678	-,10162	,12494
SUH53	,37851	,25193	,25541	,17751	-,29205	,34584	-,29829
SUH54	,21831	,12245	,23495	,13901	-,26310	,32910	-,17987
SUH55	,49754	,43724	,45019	,26674	-,48730	,55306	-,43105
SUH56	,36104	,25892	,29770	,13815	-,26724	,48813	-,22155
SUH57	-,26998	-,27623	-,41284	-,27697	,29825	-,09369	,38892
SUH58	,29851	,28505	,25209	,03681	-,12835	,41982	-,08697
SUH59	,31486	,35527	,35305	,20409	-,39906	,29656	-,38017
SUH60	-,27969	-,19194	-,15043	-,06540	,34077	-,16616	,33704
SUH61	-,20374	-,09209	-,14353	-,15400	,30239	-,32532	,33551
SUH62	,26474	,14844	,20065	,08822	-,22054	,31228	-,09619
SUH63	-,45468	-,42500	-,43933	-,32253	,45118	-,45554	,53511
SUH64	-,04301	-,00505	-,07724	-,07234	-,01686	-,06719	,00211
SUH65	,26832	,29639	,29087	,22189	-,24163	,34062	-,26954
SUH66	,38750	,15632	,27176	,18170	-,24605	,26192	-,19794
SUH67	,45534	,42664	,49205	,26621	-,58239	,43188	-,46498
SUH68	-,32268	-,11359	-,28869	-,12206	,35926	-,24810	,35597
SUH69	,33425	,25330	,30393	,24603	-,26469	,30870	-,19680
SUH70	-,33871	-,16945	-,21296	-,18065	,22409	-,33310	,28512
SUH71	-,26530	-,35632	-,28946	-,17904	,18983	-,12263	,24878
SUH72	,51773	,42993	,48443	,23156	-,31143	,33899	-,27857
SUH73	-,28527	-,10730	-,22237	-,22003	,18346	-,12204	,27186
SUH74	-,41471	-,48081	-,31716	-,17948	,47015	-,33195	,47206
SUH75	-,24200	-,16232	-,13557	-,16514	,30178	-,23512	,24627

	SUH51	SUH52	SUH53	SUH54	SUH55	SUH56	SUH57
SUH51	1,00000						
SUH52	-,20022	1,00000					
SUH53	,31180	,00623	1,00000				
SUH54	,30234	-,04474	,24295	1,00000			
SUH55	,44982	-,09217	,40416	,33832	1,00000		
SUH56	,37417	-,16139	,33373	,24970	,56261	1,00000	
SUH57	-,19034	,28456	-,10172	-,05986	-,26663	-,26100	1,00000
SUH58	,25186	,05671	,22327	,13514	,38649	,47652	-,00870
SUH59	,34491	-,04912	,20743	,07450	,45665	,38227	-,35640
SUH60	-,09565	-,20950	-,22917	-,05119	-,31281	-,07338	,14005
SUH61	-,34287	,26085	-,17654	-,25746	-,26561	-,26021	,26819
SUH62	,16277	-,05012	,21725	,15120	,36246	,44306	-,14799
SUH63	-,46254	,14272	-,38460	-,29557	-,50178	-,35162	,38657
SUH64	,12737	,14513	,07051	-,07871	,01701	,02322	,12389
SUH65	,20169	-,17256	,25059	,06235	,38176	,30356	-,30303
SUH66	,25813	,05432	,29060	,37495	,39732	,31254	-,03567
SUH67	,37509	-,13107	,37995	,32947	,64444	,42055	-,30895
SUH68	-,24703	,22802	-,22034	-,14975	-,26347	-,23325	,24282
SUH69	,13275	-,17631	,21016	,26255	,35330	,31511	-,19338
SUH70	-,29401	,06064	-,26674	-,16729	-,24426	-,18591	,10736
SUH71	-,07559	,20441	-,00837	-,00862	-,11123	-,05672	,33284
SUH72	,23381	-,13070	,24303	,15042	,43712	,30445	-,30445
SUH73	-,25412	,21824	-,13404	-,16351	-,20132	-,10758	,33377
SUH74	-,43345	,14537	-,26112	-,12419	-,46254	-,24745	,28243
SUH75	-,20661	,06250	-,15722	-,20435	-,14735	,00714	,17054

2(2)

	SUH58	SUH59	SUH60	SUH61	SUH62	SUH63	SUH64
SUH58	1,00000						
SUH59	,24725	1,00000					
SUH60	-,16742	-,18110	1,00000				
SUH61	-,04036	-,22600	-,02312	1,00000			
SUH62	,46270	,22825	-,12789	-,08766	1,00000		
SUH63	-,26244	-,48387	,21639	,27376	-,27131	1,00000	
SUH64	,13730	,07692	,01332	,12479	,00873	-,09043	1,00000
SUH65	,21108	,25678	-,22873	-,18567	,19859	-,42849	-,14767
SUH66	,26322	,25482	-,24673	-,08617	,24061	-,31780	,05842
SUH67	,23028	,37983	-,37033	-,16322	,32321	-,52803	,07547
SUH68	-,11702	-,18646	,16272	,07386	-,21972	,35252	-,06436
SUH69	,21459	,18751	-,12684	-,00786	,28357	-,23146	-,09743
SUH70	-,19733	-,33774	,17609	,34361	-,09579	,29389	-,01403
SUH71	,05094	-,10115	,08900	,07131	-,06317	,15344	,17746
SUH72	,37843	,33738	-,21569	-,13183	,27004	-,42501	-,01265
SUH73	,03237	-,16219	,06643	,36421	-,14280	,29483	,15314
SUH74	-,16178	-,35890	,23005	,16003	-,17405	,40949	,00824
SUH75	-,02543	-,17897	,34599	,19088	-,08991	,26542	,04810

	SUH65	SUH66	SUH67	SUH68	SUH69	SUH70	SUH71
SUH65	1,00000						
SUH66	,17630	1,00000					
SUH67	,39098	,44494	1,00000				
SUH68	-,14972	-,11748	-,33581	1,00000			
SUH69	,19509	,32845	,43055	-,15887	1,00000		
SUH70	-,24315	-,14471	-,25383	,26517	-,03582	1,00000	
SUH71	-,19144	-,03614	-,14723	,22688	-,20724	,17818	1,00000
SUH72	,25396	,21572	,43230	-,19804	,33257	-,18998	-,11921
SUH73	-,12281	-,05638	-,18093	,28930	-,06642	,31321	,23684
SUH74	-,19576	-,19207	-,45958	,41274	-,20226	,38491	,25534
SUH75	-,13587	-,07576	-,17495	,26015	-,01085	,20826	,03542

	SUH72	SUH73	SUH74	SUH75
SUH72	1,00000			
SUH73	-,08764	1,00000		
SUH74	-,22581	,39921	1,00000	
SUH75	-,09484	,21982	,32645	1,00000

Liite 4: Minäkuvamuuttujien Varimax-rotatoitu faktorimatriisi

- - - - - F A C T O R   A N A L Y S I S   - - - - -

VARIMAX   rotation

Rotated Factor Matrix:

Muuttuja	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4
MIN22	,72253	,09300	-,18154	-,12888
MIN42	-,69839	,29737	-,07306	,13386
MIN34	,68058	-,06161	-,01590	-,31175
MIN26	-,67533	,02281	,20143	,05907
MIN24	,48152	-,28735	-,04336	,03108
MIN43	-,45669	,32516	-,01188	,34762
MIN37	-,14175	,71963	,19175	,16005
MIN31	-,23433	,60113	,17897	,32382
MIN40	,00943	,59541	,20954	-,00926
MIN38	-,05773	,58392	-,16773	-,02823
MIN33	-,28140	,42617	,29631	-,08974
MIN36	,04449	,20754	,66915	-,03094
MIN30	,07687	,01629	-,50957	-,01432
MIN28	,03580	-,01567	-,48621	,27488
MIN23	,27946	,22080	,48206	,37263
MIN25	,31819	,31172	,46587	,19400
MIN41	,23300	-,24216	-,46286	-,15543
MIN29	,03563	,33526	-,39120	-,14298
MIN27	,16513	-,02051	-,26663	,03390
MIN20	-,31019	,08905	-,02350	,69281
MIN35	-,08691	-,25576	-,22339	,55912
MIN32	-,18612	,29935	,08586	,52898
MIN39	,47834	,14165	,14503	,50306
MIN21	-,14824	-,29282	,35005	,37670
Ominaisarvot	4,40	2,55	1,77	1,65
Suht. omin. arvot	18,3 %	10,6 %	7,4 %	6,9 %
Suht. kum. ominaisarvo	43,2 %			

Liite 5: Suhtautumismuuttujien Varimax-rotatoitu faktorimatriisi

- - - - - F A C T O R   A N A L Y S I S - - - - -

VARIMAX   rotation

Rotated Factor Matrix:

Muuttuja	Factor 1	Factor 2	Factor 3
SUH55	,69944	-,39442	-,07994
SUH58	,68798	,00401	,20400
SUH56	,68629	-,12641	-,06833
SUH67	,62646	-,42598	-,13313
SUH72	,61026	-,11287	-,26079
SUH62	,57845	-,02516	-,01037
SUH69	,57670	,06440	-,29838
SUH49	,57522	-,35454	-,02177
SUH66	,55159	-,18560	,14510
SUH44	,52616	-,37840	-,29977
SUH46	,50842	-,25477	-,38906
SUH45	,49211	-,22131	-,28490
SUH53	,43360	-,38144	,12064
SUH59	,41235	-,40395	-,11679
SUH65	,39787	-,19694	-,29917
SUH54	,32646	-,29256	,05668
SUH50	-,21673	,67768	,20317
SUH74	-,23520	,63411	,20579
SUH48	-,31690	,61168	,14800
SUH75	,04225	,60035	-,01125
SUH51	,33972	-,56535	-,03707
SUH70	-,13053	,56029	,04100
SUH63	-,47939	,54064	,18686
SUH73	,07155	,49884	,40180
SUH61	-,03248	,48217	,21665
SUH68	-,15788	,48159	,18936
SUH60	-,23831	,40276	-,15983
SUH57	-,16599	,27345	,63214
SUH71	-,06490	,11454	,62984
SUH52	,00153	,10498	,58646
SUH64	,07858	-,10624	,47104
SUH47	,24074	-,16488	-,39787
Ominaisarvot	9,04	2,29	1,70
Suht. omin. arvot	28,3 %	7,2 %	5,3 %
Suht. kum. ominaisarvo	40,7 %		

Liite 6: Minäkuvien ja suhtautumisen erot ikäryhmien mukaan eroteltuna

Faktori	Ikä					t-testi t	
	5. luokka (n=88)		8. luokka (n=75)				
	K	s	K	s			
Minäkuva							
M1	Suoritusminäkuva		2.35	.81	2.80	.65	-3.87 ***
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.64	.75	3.54	.70	.92
M3	Sosiaalinen minäkuva/toveriminä		3.84	.60	3.80	.56	.50
M4	Sosiaalinen minäkuva/kotiminä		3.52	.63	3.50	.70	.25
Suhtautuminen							
S1	Toiminnallinen komponentti		2.41	.69	3.19	.64	-7.40 ***
S2	Tiedollinen komponentti		4.05	.66	3.18	.77	7.73 ***
S3	Affektiivinen komponentti		3.90	.81	3.99	.59	-.90

* p < .05   ** p < .01   *** p < .001

Liite 7: Minäkuvienvä ja suhtautumisen erot koulutodistuksen keskiarvon mukaan eroteltuna

Faktori	Koulutodistuksen keskiarvo								F-testi F
	6.0-6.9 (n=11)		7.0-7.9 (n=46)		8.0-8.9 (n=80)		yli 9.0 (n=25)		
	K	s	K	s	K	s	K	s	
Minäkuva									
M1 Suoritusminäkuva	3.26	.70	2.86	.75	2.34	.69	2.41	.74	8.97 **
M2 Fyysis- motorinen minäkuva	3.16	.61	3.52	.76	3.64	.74	3.79	.62	2.31
M3 Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä	3.64	.43	3.85	.67	3.88	.52	3.66	.60	.90
M4 Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä	3.05	.60	3.54	.57	3.54	.67	3.57	.77	2.00
Suhtautuminen									
S1 Toiminnallinen komponentti	3.40	.52	2.85	.80	2.64	.78	2.76	.65	3.52*
S2 Tiedollinen komponentti	2.92	.82	3.61	.84	3.76	.82	3.69	.76	3.48*
S3 Affektiivinen komponentti	3.53	.71	3.73	.77	4.06	.68	4.13	.62	4.00*

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 8: Minäkuvien ja suhtautumisen erot isän alkoholista varoittelun mukaan eroteltuna

Faktori	Isän varoittelu					t-testi t		
	Kyllä (n=95)		Ei (n=63)					
	K	s	K	s				
Minäkuva								
M1	Suoritusminäkuva		2.44	.77	2.68	.69	-2.00	*
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.59	.74	3.59	.71	-.02	
M3	Sosiaalinen minäkuva/toveriminä		3.85	.58	3.76	.57	1.05	
M4	Sosiaalinen minäkuva/kotiminä		3.46	.66	3.58	.67	-1.05	
Suhtautuminen								
S1	Toiminnallinen komponentti		2.60	.70	3.01	.83	-3.34	***
S2	Tiedollinen komponentti		3.84	.75	3.38	.90	3.50	***
S3	Affektiivinen komponentti		4.05	.68	3.85	.67	1.78	

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 9: Minäkuvien ja suhtautumisen erot äidin alkoholista varoittelun mukaan eroteltuna

Faktori	Äidin varoittelu					t-testi t		
	Kyllä (n=113)		Ei (n=48)					
	K	s	K	s				
Minäkuva								
M1	Suoritusminäkuva		2.46	.79	2.80	.67	-2.58	*
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.59	.72	3.61	.77	-.20	
M3	Sosiaalinen minäkuva/toveriminä		3.82	.58	3.83	.58	-.11	
M4	Sosiaalinen minäkuva/kotiminä		3.48	.65	3.60	.67	-1.10	
Suhtautuminen								
S1	Toiminnallinen komponentti		2.62	.71	3.12	.80	-3.87	***
S2	Tiedollinen komponentti		3.81	.78	3.27	.86	3.91	***
S3	Affektiivinen komponentti		4.03	.73	3.75	.65	2.31	*

* p < .05   ** p < .01   *** p < .001

Liite 10: Minäkuvien ja suhtautumisen erot sisarusten alkoholista varoittelun mukaan eroteltuna

Faktori	Sisarusten varoittelu					t-testi t
	Kyllä (n=34)		Ei (n=121)			
	K	s	K	s		
Minäkuva						
M1	Suoritusminäkuva	2.45	.89	2.59	.73	-.95
M2	Fyysis- motorinen minäkuva	3.44	.86	3.63	.69	-1.36
M3	Sosiaalinen minäkuva/toveriminä	3.89	.52	3.81	.60	.77
M4	Sosiaalinen minäkuva/kotiminä	3.40	.71	3.53	.65	-1.02
Suhtautuminen						
S1	Toiminnallinen komponentti	2.41	.66	2.86	.79	-3.02 **
S2	Tiedollinen komponentti	3.95	.77	3.58	.85	2.25 *
S3	Affektiivinen komponentti	4.02	.88	3.94	.66	.59

* p < .05   ** p < .01   *** p < .001

Liite 11: Minäkuvien ja suhtautumisen erot ystävien alkoholista varoittelun mukaan eroteltuna

Faktori	Ystävien varoittelu					t-testi t
	Kyllä (n=25)		Ei (n=133)			
	K	s	K	s		
Minäkuva						
M1	Suoritusminäkuva	2.56	1.01	2.56	.72	.01
M2	Fyysis- motorinen minäkuva	3.40	.76	3.63	.72	-1.46
M3	Sosiaalinen minäkuva/toveriminä	3.79	.56	3.82	.59	-.24
M4	Sosiaalinen minäkuva/kotiminä	3.30	.77	3.55	.63	-1.81
Suhtautuminen						
S1	Toiminnallinen komponentti	2.35	.76	2.84	.76	-2.97 **
S2	Tiedollinen komponentti	4.03	.80	3.59	.83	2.44 *
S3	Affektiivinen komponentti	3.91	.94	3.94	.68	-.20

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 12: Minäkuvien ja suhtautumisen erot isän alkoholin käytön mukaan eroteltuna

Faktori	Isän alkoholin käyttö										F-testi F		
	Viikottain (n=31)		Kuukausitt. (n=19)		Satunnais. (n=76)		Ei ollenk. (n=23)		En tiedä (n=8)				
	K	s	K	s	K	s	K	s	K	s			
Minäkuva													
M1	Suoritusminäkuva		2.67	.65	2.68	.66	2.52	.75	2.43	.75	2.12	1.14	.75
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.45	.73	3.92	.77	3.63	.73	3.43	.70	3.53	.41	2.13
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä		3.71	.58	3.80	.57	3.92	.56	3.64	.63	3.75	.58	1.88
M4	Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä		3.41	.70	3.45	.59	3.52	.70	3.57	.67	3.75	.30	.30
Suhtautuminen													
S1	Toiminnallinen komponentti		2.97	.84	3.11	.59	2.80	.78	2.39	.55	2.03	.76	3.89 *
S2	Tiedollinen komponentti		3.43	.91	3.30	.73	3.68	.84	3.89	.68	4.39	.66	2.43
S3	Affektiivinen komponentti		3.86	.82	3.88	.51	3.99	.64	3.99	.65	4.28	.88	.37

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 13: Minäkuvien ja suhtautumisen erot äidin alkoholin käytön mukaan eroteltuna

Faktori	Äidin alkoholin käyttö										F-testi F	
	Viikottain (n=19)		Kuukausitt. (n=21)		Satunnais. (n=77)		Ei ollenk. (n=35)		En tiedä (n=9)			
	K	s	K	s	K	s	K	s	K	s		
Minäkuva												
M1	Suoritusminäkuva	2.77	.69	2.81	.75	2.55	.71	2.38	.77	2.28	1.25	2.13
M2	Fyysis- motorinen minäkuva	3.34	.74	3.66	.88	3.60	.72	3.69	.72	3.56	.46	1.00
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä	3.61	.57	3.77	.59	3.87	.53	3.79	.70	4.09	.38	1.11
M4	Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä	3.41	.61	3.50	.65	3.51	.68	3.58	.72	3.58	.43	.27
Suhtautuminen												
S1	Toiminnallinen komponentti	3.22	.74	3.07	.58	2.76	.70	2.47	.78	2.32	1.10	5.82**
S2	Tiedollinen komponentti	3.25	.93	3.30	.75	3.64	.76	4.06	.77	3.89	1.04	6.17**
S3	Affektiivinen komponentti	3.68	.97	3.80	.73	3.97	.61	4.00	.75	4.38	.60	1.15

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 14: Minäkuvien ja suhtautumisen erot sisarusten alkoholin käytön mukaan eroteltuna

Faktori	Sisarusten alkoholin käyttö										
	Viikott./ Kuukaus.		Satunnais.		Ei ollenk.		En tiedä		F-testi		
	(n=19)		(n=26)		(n=76)		(n=32)		F		
	K	s	K	s	K	s	K	s			
Minäkuva											
M1	Suoritusminäkuva		3.19	.81	2.59	.56	2.31	.68	2.75	.85	8.88***
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.29	.79	3.53	.68	3.64	.75	3.67	.64	1.36
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä		3.83	.68	3.90	.56	3.82	.56	3.76	.62	.29
M4	Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä		3.28	.92	3.52	.62	3.48	.65	3.68	.54	1.48
Suhtautuminen											
S1	Toiminnallinen komponentti		3.59	.72	3.05	.69	2.49	.66	2.68	.79	14.32***
S2	Tiedollinen komponentti		2.89	.99	3.61	.83	3.95	.69	3.52	.82	10.08***
S3	Affektiivinen komponentti		3.58	.72	4.15	.62	4.03	.65	3.89	.83	2.89*

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 15: Minäkuvien ja suhtautumisen erot ystävien alkoholin käytön mukaan eroteltuna

Faktori	Ystävien alkoholin käyttö											F-testi F
	Viikottain (n=18)		Kuukausitt. (n=17)		Satunnais. (n=23)		Ei ollenk. (n=56)		En tiedä (n=45)			
	K	s	K	s	K	s	K	s	K	s		
Minäkuva												
M1	Suoritusminäkuva	3.19	.88	2.82	.65	2.71	.68	2.23	.68	2.52	.74	7.31 ***
M2	Fyysis- motorinen minäkuva	3.38	.71	3.84	.66	3.28	.91	3.74	.69	3.55	.64	2.64
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä	3.94	.60	3.92	.49	3.88	.54	3.75	.64	3.80	.55	.61
M4	Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä	3.53	.96	3.13	.62	3,29	.57	3.70	.63	3.55	.54	3.44*
Suhtautuminen												
S1	Toiminnallinen komponentti	3.66	.66	3.39	.55	3.00	.62	2.32	.57	2.60	.70	22.19***
S2	Tiedollinen komponentti	2.91	.84	2.89	.59	3.39	.78	4.07	.58	3.87	.81	16.14***
S3	Affektiivinen komponentti	3.56	.86	3.80	.63	3.97	.77	4.10	.69	3.95	.67	2.22*

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 16: Minäkuvien ja suhtautumisen erot yksilön tulevan alkoholin käytön mukaan eroteltuna

Faktori	Tuleva alkoholin käyttö										
	Ehdott.ei (n=36)		Luult.ei (n=38)		Luult.kyllä (n=66)		Ehd.kyllä (n=21)		F-testi		
	K	s	K	s	K	s	K	s	F		
Minäkuva											
M1	Suoritusminäkuva		2.25	.82	2.47	.62	2.58	.75	3.18	.66	7.46 ***
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.62	.81	3.71	.54	3.67	.75	3.11	.67	3.78 *
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä		3.82	.67	3.70	.47	3.87	.56	3.91	.65	.91
M4	Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä		3.60	.75	3.60	.50	3.46	.61	3.39	.86	.80
Suhtautuminen											
S1	Toiminnallinen komponentti		2.20	.59	2.51	.55	2.90	.60	3.78	.77	32.59***
S2	Tiedollinen komponentti		4.32	.50	3.92	.53	3.53	.74	2.42	.52	45.48***
S3	Affektiivinen komponentti		3.98	.74	4.05	.64	3.97	.77	3.61	.61	1.89

* p < .05   ** p < .01   *** p < .001

Liite 17: Minäkuvien ja suhtautumisen erot yksilön humalassa olon mukaan eroteltuna

Faktori	Humalassa olo					t-testi t
	Kyllä (n=35)		Ei (n=126)			
	K	s	K	s		
Minäkuva						
M1	Suoritusminäkuva	3.14	.83	2.40	.67	5.45 ***
M2	Fyysis- motorinen minäkuva	3.48	.78	3.63	.72	-1.05
M3	Sosiaalinen minäkuva/toveriminä	4.00	.57	3.77	.57	2.19 *
M4	Sosiaalinen minäkuva/kotiminä	3.26	.77	3.59	.61	-2.62 **
Suhtautuminen						
S1	Toiminnallinen komponentti	3.57	.65	2.55	.65	8.26 ***
S2	Tiedollinen komponentti	2.78	.69	3.90	.70	-8.34 ***
S3	Affektiivinen komponentti	3.57	.76	4.05	.68	-3.59 ***

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 18: Minäkuvien ja suhtautumisen erot yksilön humalajuonnin useuden mukaan eroteltuna

Faktori	Humalajuonnin useus								
	Ei ollenk.		Viikott./ Kuukausitt.		Satunnais.		F-testi F		
	(n=120)		(n=15)		(n=26)				
	K	s	K	s	K	s			
Minäkuva									
M1	Suoritusminäkuva		2.39	.69	3.33	.63	2.90	.83	15.59***
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.67	.71	3.06	.69	3.54	.72	4.96 **
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä		3.78	.58	3.89	.63	3.99	.54	1.52
M4	Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä		3.58	.62	3.48	.63	3.20	.79	3.64 *
Suhtautuminen									
S1	Toiminnallinen komponentti		2.51	.61	3.58	.83	3.49	.62	39.00***
S2	Tiedollinen komponentti		3.94	.66	2.58	.56	2.93	.76	45.18***
S3	Affektiivinen komponentti		4.07	.68	3.28	.87	3.76	.59	9.98***

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 19: Minäkuvien ja suhtautumisen erot sukupuolen mukaan eroteltuna

Faktori	Sukupuoli					t-testi t
	Poijat (n=67)		Työt (n=96)			
	K	s	K	s		
Minäkuva						
M1	Suoritusminäkuva	2.61	.91	2.52	.66	.70
M2	Fyysis- motorinen minäkuva	3.65	.85	3.55	.63	.82
M3	Sosiaalinen minäkuva/toveriminä	3.90	.60	3.77	.55	1.35
M4	Sosiaalinen minäkuva/kotiminä	3.42	.70	3.57	.63	-1.45
Suhtautuminen						
S1	Toiminnallinen komponentti	2.90	.84	2.68	.71	1.76 ***
S2	Tiedollinen komponentti	3.48	.92	3.77	.76	-2.14 *
S3	Affektiivinen komponentti	3.76	.84	4.07	.59	-2.58 *

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 20: Minäkuvien ja suhtautumisen erot koulujen mukaan eroteltuna

Faktori	Koulu										
	A (n=39)		B (n=41)		C (n=36)		D (n=46)		F- testi		
	K	s	K	s	K	s	K	s	F		
Minäkuva											
M1	Suoritusminäkuva		2.73	.65	2.11	.66	2.88	.65	2.57	.87	8.35 ***
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.68	.68	3.67	.91	3.38	.71	3.62	.58	1.37
M3	Sosiaalinen minäkuva/toveriminä		3.86	.47	3.88	.60	3.73	.64	3.80	.59	.55
M4	Sosiaalinen minäkuva/kotiminä		3.38	.70	3.46	.70	3.63	.68	3.58	.56	1.15
Suhtautuminen											
S1	Toiminnallinen komponentti		3.18	.57	3.24	.61	3.20	.71	3.58	.73	20.69 ***
S2	Tiedollinen komponentti		3.26	.81	4.03	.59	3.10	.74	4.07	.73	20.08 ***
S3	Affektiivinen komponentti		4.05	.58	4.11	.81	3.94	.61	3.70	.77	2.88*

* p < .05

** p < .01

*** p < .001

Liite 21: Minäkuvien ja suhtautumisen erot jatko-opiskelusuunnitelmien mukaan eroteltuna

Faktori	Jatko-opiskelusuunnitelma								
	Lukio		Amm.koulu		En tiedä		F-testi		
	(n=92)		(n=27)		(n=43)				
	K	s	K	s	K	s	F		
Minäkuva									
M1	Suoritusminäkuva		2.43	.77	2.93	.74	2.59	.71	4.71*
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.67	.69	3.41	.84	3.55	.72	1.53
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä		3.86	.57	3.74	.55	3.79	.62	.58
M4	Sosiaalinen minäkuva/kouluminä		3.55	.64	3.25	.66	3.61	.67	2.82
Suhtautuminen									
S1	Toiminnallinen komponentti		2.73	.73	3.17	.76	2.61	.79	4.84*
S2	Tiedollinen komponentti		3.61	.78	3.35	.94	3.94	.81	4.75 *
S3	Affektiivinen komponentti		4.05	.69	3.77	.85	3.82	.67	2.45

* p < .05   ** p < .01   *** p < .001

Liite 22: Minäkuvien ja suhtautumisen erot koulumenestyksen merkityksen mukaan eroteltuna

Faktori	Koulumenestyksen merkitys						
	Hyvin tärkeä (n=75)		Melko tärkeä (n=83)		t-testi t		
	K	s	K	s			
Minäkuva							
M1	Suoritusminäkuva	2.34	.79	2.68	.64	-3.02	**
M2	Fyysis- motorinen minäkuva	3.55	.82	3.65	.63	-.88	
M3	Sosiaalinen minäkuva/toveriminä	3.89	.60	3.75	.55	1.46	
M4	Sosiaalinen minäkuva/kotiminä	3.61	.65	3.46	.65	1.45	
Suhtautuminen							
S1	Toiminnallinen komponentti	2.65	.81	2.86	.72	-1.71	
S2	Tiedollinen komponentti	3.86	.79	3.49	.82	2.86	**
S3	Affektiivinen komponentti	4.09	.68	3.85	.73	2.13	*

* p < .05   ** p < .01   *** p < .001

Liite 23: Minäkuvien ja suhtautumisen erot harrastusten mukaan eroteltuna

Faktori	Harrastukset										
	Urheilu		Musiikki & Taide		Useita		Ei mitään		F-testi		
	(n=65)		(n=16)		(n=67)		(n=6)				
	K	s	K	s	K	s	K	s	F		
Minäkuva											
M1	Suoritusminäkuva		2.57	.81	2.80	.85	2.39	.63	3.39	.98	2.68 *
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.64	.91	3.39	.71	3.62	.53	3.43	.74	.82
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä		3.86	.58	3.82	.60	3.76	.53	4.11	.61	1.27
M4	Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä		3.45	.66	3.34	.84	3.60	.60	3.42	.90	.67
Suhtautuminen											
S1	Toiminnallinen komponentti		2.79	.77	3.05	.93	2.60	.72	3.39	.56	1.81
S2	Tiedollinen komponentti		3.61	.91	3.44	.92	3.83	.70	3.02	.72	2.13
S3	Affektiivinen komponentti		3.86	.87	3.85	.37	4.13	.59	3.40	.66	2.04

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 24: Minäkuvien ja suhtautumisen erot kavereiden lukumäärän mukaan eroteltuna

Faktori	Kavereiden lukumäärä								
	Yli 10 (n=51)		6-10 (n=61)		1-5 (n=49)		F-testi		
	K	s	K	s	K	s	F		
Minäkuva									
M1	Suoritusminäkuva		2.54	.84	2.63	.75	2.50	.72	.42
M2	Fyysis- motorinen minäkuva		3.75	.87	3.62	.58	3.41	.72	2.83
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä		4.10	.57	3.83	.50	3.52	.53	14.99 ***
M4	Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä		3.50	.71	3.53	.60	3.51	.69	.03
Suhtautuminen									
S1	Toiminnallinen komponentti		2.78	.91	2.94	.69	2.53	.67	3.96*
S2	Tiedollinen komponentti		3.55	.90	3.51	.78	3.94	.80	4.32*
S3	Affektiivinen komponentti		3.73	.87	3.96	.53	4.16	.71	4.51*

* p < .05   ** p < .01   *** p < .001

Liite 25: Minäkuvien ja suhtautumisen erot parhaan ystävän mukaan eroteltuna

Faktori	Paras ystävä					
	On (n=121)		Ei (n=41)		t-testi t	
	K	s	K	s		
Minäkuva						
M1	Suoritusminäkuva	2.47	.77	2.82	.74	.96 *
M2	Fyysis- motorinen minäkuva	3.60	.73	3.59	.75	.77
M3	Sosiaalinen minäkuva/ toveriminä	3.81	.59	3.85	.54	.54
M4	Sosiaalinen minäkuva/ kotiminä	3.54	.66	3.44	.64	.80
Suhtautuminen						
S1	Toiminnallinen komponentti	2.67	.74	3.05	.79	.84 **
S2	Tiedollinen komponentti	3.76	.81	3.33	.85	.48 **
S3	Affektiivinen komponentti	4.00	.74	3.80	.65	.46

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liite 26: Aineiston kuvailu

Ominaisuus	f	%
Sukupuoli		
Pojat	67	41
Tytöt	96	59
Luokka-aste		
5. luokka	88	54
8. luokka	75	46
Ammattitoiveet		
En tiedä	56	34
Työntekijä/alempi toimihenkilö	55	34
Johtaja/ylempi toimihenkilö	43	26
Taiteilija	9	6
Opiskelusuunnitelmat		
Lukio	92	56
Ammattikoulu	28	17
En tiedä	43	26
Perhetausta		
Äiti, isä ja sisaruksia	138	85
Äiti yksinhuoltaja	9	6
Isä yksinhuoltaja	3	2
Uusperhe	10	6
Joku muu	3	2
Asema perheen lapsena		
Vanhin lapsi	46	28
Keskimmäinen lapsi	42	26
Nuorin lapsi	61	37
Ainoa lapsi	14	9
Perheen sosiaalinen asema		
Työntekijä	89	55

		127
Työnjohtaja	60	37
Yksityisyrittäjä/johtaja	14	9
Isän sosiaalinen asema		
Työntekijä	94	58
Työnjohtaja	50	31
Yksityisyrittäjä/johtaja	16	10
Ei vastausta	3	2
Äidin sosiaalinen asema		
Työntekijä	122	75
Työnjohtaja/yksityisyrittäjä	39	25
Ei vastausta	2	1
Koulumenestys		
Erittäin hyvä	26	16
Hyvä	80	49
Keskinkertainen	47	29
Välttävä	10	7
Keskiarvo		
6.0-6.9	11	7
7.0-7.9	46	28
8.0-8.9	81	50
9.0-10	25	15
Kavereiden lukumäärä		
Yli 10	51	31
6-10	61	37
1-5	49	30
Ei yhtään	1	0,6
Ei vastausta	1	0,6
Tietty, paras ystävä		
Kyllä	121	74
Ei	41	25
Ei vastausta	1	0,6
Harrastukset		

Urheilu	65	40
Musiikki ja taide	16	10
Järjestötoiminta	2	1
Tietokoneet	2	1
Lukeminen	3	2
Useita yhdessä	68	42
Ei mitään	6	4
Ei vastausta	1	0,6
Lähiympäristön alkoholin käyttö		
Joku lähiympäristöstä käyttää	146	90
Kukaan lähiympäristöstä ei käytä	16	10
Ei vastausta	1	0,6
Isän alkoholin käyttö		
Viikottain	31	19
Kuukausittain	19	12
Satunnaisesti	77	47
Ei ollenkaan	23	14
En tiedä	8	5
Ei vastausta	5	3
Äidin alkoholin käyttö		
Viikottain	19	12
Kuukausittain	22	14
Satunnaisesti	77	47
Ei ollenkaan	35	22
En tiedä	9	6
Ei vastausta	1	0,6
Sisarusten alkoholin käyttö		
Viikottain	11	7
Kuukausittain	8	5
Satunnaisesti	27	17
Ei ollenkaan	76	47
En tiedä	32	20

		129
Ei vastausta	9	6
Ystävien alkoholin käyttö		
Viikottain	18	11
Kuukausittain	17	10
Satunnaisesti	24	15
Ei ollenkaan	56	34
En tiedä	45	28
Ei vastausta	3	2
Lähiympäristön varoittelu		
Kyllä	114	70
Ei	47	29
Ei vastausta	2	1
Isän varoittelu		
Kyllä	95	58
Ei	63	39
Ei vastausta	5	3
Äidin varoittelu		
Kyllä	114	70
Ei	48	29
Ei vastausta	1	0,6
Sisarusten varoittelu		
Kyllä	34	21
Ei	122	75
Ei vastausta	1	0,6
Ystävien varoittelu		
Kyllä	26	16
Ei	133	82
Ei vastausta	7	4
Tuleva alkoholin käyttö		
Ehdottomasti en	36	22
Luultavasti en	39	24
Luultavasti kyllä	66	41

		130
Ehdottomasti kyllä	21	13
Ei vastausta	1	0,6
Tupakan maistaminen		
Kyllä	62	38
Ei	99	61
Ei vastausta	2	1
Keskioluen maistaminen		
Kyllä	91	56
Ei	70	43
Ei vastausta	2	1
Siiderin maistaminen		
Kyllä	126	77
Ei	35	22
Ei vastausta	2	1
Viinin maistaminen		
Kyllä	104	64
Ei	58	36
Ei vastausta	1	0,6
Viinan maistaminen		
Kyllä	47	29
Ei	114	70
Ei vastausta	2	1
Humalassa olo		
Kyllä	35	22
Ei	127	78
Ei vastausta	1	0,6
Humalan useus		
En juo ollenkaan	121	74
Juon viikottain	5	3
Juon kuukausittain	10	6
Juon harvemmin kuin kerran kuukaudessa	26	16
Ei vastausta	1	0,6

Alkoholin käytön haitat

Terveyshaitat	92	56
Ihmissuhdehaitat	7	4
Rahan meno	4	3
Useita yhdessä	31	19
En tiedä/ei vastausta	29	18

Nina Piirainen
Yliopistokatu 14 B 36

40100 Jyväskylä

Jämsä 5.3.1998

Kohteliaimmin ilmoitan, että Säästöpankkisäätiölle on 4.3.1998 pitämässä kokouksessa myöntänyt Teille 4.000mk:n suuruisen apurahan.

Apuraha maksetaan kahdessa erässä. Ensimmäinen erä maksetaan pankkitilillemme maaliskuun aikana. Toinen puoli apurahasta maksetaan sitten, kun olette saaneet tutkimuksen valmiiksi ja toimitatte hyväksytyt kappaleen säätiöllemme. Mikäli hyväksytyä työtä ei toimiteta kolmen vuoden aikana myöntämispäivästä lukien, jää toinen puoli apurahasta säätiön käyttöön myönnettäväksi muihin tarkoituksiin.

Menstystä tutkimuksellenne.

Toimeksi saaneena:

Timo Salmio
asiamies

